

Kristus og de syv menigheder i Johannes' Åbenbaring

**En analyse af de syv menighedsbreve i Joh. Åb. kap. 2-3
med særligt fokus på den strukturelle sammenhæng**

**Skrevet af:
Filip Christian Osmundsen**

**Vejleder:
Jesper Tang Nielsen**

Antal tegn: 179.932

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING.....	4
PROBLEMFORMULERING.....	4
OPGAVENS FORLØB.....	6
INTRODUKTION.....	6
FORFATTERSKAB.....	6
DATERING.....	7
MODTAGER.....	8
GENRE.....	9
FORMÅL.....	10
SYMBOLER OG FORTOLKNING AF SYMBOLER.....	12
SYMBOLSKE TAL.....	13
FORTOLKNING AF JOHANNES' ÅBENBARING.....	15
STRUKTUR.....	17
KONTEKSTBESTEMMELSE.....	19
DE SYV MENIGHEDSBREVE.....	20
STRUKTUR.....	20
DETAILEKSEGELSE AF DE SYV MENIGHEDSBREVE.....	23
2,1-7: BREVET TIL ENGLEREN FOR MENIGHEDEN I EFESOS.....	23
<i>Strukturel analyse af 2,1-7.....</i>	23
<i>Geografisk og historisk baggrund.....</i>	23
<i>Detaileksegele af 2,1-7.....</i>	24
<i>Sammenfatning af 2,1-7.....</i>	29
2,8-11: BREVET TIL ENGLEREN FOR MENIGHEDEN I SMYRNA.....	31
<i>Strukturel analyse af 2,8-11.....</i>	31
<i>Geografisk og historisk baggrund.....</i>	31
<i>Detaileksegele af 2,8-11.....</i>	32
<i>Sammenfatning af 2,8-11.....</i>	35
2,12-17: BREVET TIL ENGLEREN FOR MENIGHEDEN I PERGAMON.....	36
<i>Strukturel analyse af 2,12-17.....</i>	36
<i>Historisk og geografisk baggrund.....</i>	36
<i>Detaileksegele af 2,12-17.....</i>	37
<i>Sammenfatning af 2,12-17.....</i>	42
2,18-28: BREVET TIL ENGLEREN FOR MENIGHEDEN I THYATIRA.....	44

<i>Strukturel analyse af 2,18-28</i>	44
<i>Historisk og geografisk baggrund</i>	45
<i>Detaileksegelese af 2,18-28</i>	45
<i>Sammenfatning af 2,18-28</i>	50
3,1-6: BREVET TIL ENGLER FOR MENIGHEDEN I SARDES.....	52
<i>Strukturel analyse af 3,1-6</i>	52
<i>Historisk og geografisk baggrund</i>	52
<i>Detaileksegelese af 3,1-6</i>	53
<i>Sammenfatning af 3,1-6</i>	56
3,7-13: BREVET TIL ENGLER FOR MENIGHEDEN I FILADELFIA.....	58
<i>Strukturel analyse af 3,7-13</i>	58
<i>Historisk og geografisk baggrund</i>	58
<i>Detaileksegelese af 3,7-13</i>	59
<i>Sammenfatning af 3,7-13</i>	63
3,14-22: BREVET TIL ENGLER FOR MENIGHEDEN I LAODIKEA.....	65
<i>Strukturel analyse af 3,14-22</i>	65
<i>Historisk og geografisk baggrund</i>	65
<i>Detaileksegelese af 3,14-22</i>	67
<i>Ekskurs om vers 19-22</i>	70
<i>Sammenfatning af 3,14-22</i>	73
KONKLUSION	75
1) HVAD Siger JOHANNES' ÅBENBARING KAP. 2-3 OM DE SYV MENIGHEDER?.....	75
2) HVILKEN FORTOLKNINGSNØGLE ER BEDST FOR AT FORSTÅ DE SYV MENIGHEDSBREVE?.....	77
3) HVORDAN ER FORHOLDET MELLEM DE SYV MENIGHEDSBREVE OG RESTEN AF JOHANNES' ÅBENBARING?.....	78
<i>Appendix a</i>	81
<i>Appendix b</i>	82
<i>Appendix c</i>	83
ENGLISH ABSTRACT	84
LITTERATURLISTE	86

Indledning

Johannes' Åbenbaring er den sidste bog i Det Nye Testamente. Den er mindst ligeså omdiskuteret nu, som dengang kirken skulle afgøre, hvilke skrifter der skulle tilhøre kanon. Tekstens apokalyptisk sprog med billedrige beskrivelser af himmelske visioner, mystiske symboler og drabelige kampe i himmelrummet har både fascineret og frastødt læsere gennem tiden. Dog har Johannes' Åbenbaring til alle tider tiltrukket sig opmærksomhed.

Ligesom med andre nytestamentlige bøger er der løbende udkommet kommentarer til Johannes' Åbenbaring (Joh. Åb.), og disse kommentarer er ofte skrevet ud fra en særlig (for)forståelse. Den amerikanske teolog G. K. Beale mener, at bogen skal forstås ud fra Det Gamle Testamente (især Daniels Bog). William Ramsay og Colin Hemer mener derimod, at Joh. Åb. og især de syv menighedsbreve i begyndelsen af bogen skal forstås ud fra den lokale historiske og geografiske kontekst, som de nævnte byer i kap. 2 og 3 befandt sig i. Andre igen, f.eks. den danske teolog Georg S. Adamsen, mener, at åbenbaringsbogen skal tolkes ud fra de øvrige nytestamentlige tekster, og at det centrale tema er forholdet mellem Kristus og menighederne.

Men, hvordan vælges den bedste tilgang? Skal Joh. Åb. tolkes ud fra Det Gamle eller Det Nye Testamente? Eller skal det læses i lyset af den lokale kontekst? Bliver man nødt til at vælge imellem disse tilgange, eller kan de eventuelt kombineres? Til disse spørgsmål gives der mange svar, og der er mange meninger om emnet. Denne opgave søger at give et bud på svaret, og vil derfor undersøge Joh. Åb. for at give et kvalificeret bidrag til debatten.

G. K. Beale nævner i sin kommentar mange forskellige fortolkninger af Joh. Åb., og kalder det både for en velsignelse, men også en forbandelse for bogen, at der findes så mange forskellige meninger om dens indhold og opbygning. Især de forskellige måder at inddеле bogen på er blevet en labyrint af fortolkninger.¹ Det er denne opgaves håb at kunne finde vej i denne labyrint. Der lægges ikke op til at undersøge alle diskussioner og problemstillinger til bunds; det er labyrinten alt for stor til.

Problemformulering

Denne opgave fokuserer på kap. 2-3 i Joh. Åb., som indeholder de syv menighedsbreve, og vil undersøge hvad disse breve siger om menighederne. Opgaven vil også fokusere på, hvordan de syv menighedsbreve skal fortolkes. Derudover ønsker opgaven at undersøge forholdet mellem de syv

¹ Beale, The Book of Revelation, s. 108

menighedsbreve og resten af bogen. Normalt inddeles bogen i to afsnit: kap. 1-3 og kap. 4-22. Denne inddeling afspejler tekstens indhold, temaer og struktur og er med mange variationer den fremherskende måde at inddele bogen på. Der er tydelige forskelle mellem de to afsnit, og inddelingen er derfor meget naturlig. Men hvor store er disse forskelle? Skal de to afsnit anses for to adskilte enheder, eller er der sammenhænge mellem dem? Er der flere ligheder end uligheder? Og er der temaer, strukturer og andet, som binder de to afsnit sammen? Det ønsker denne opgave at undersøge.

Opgavens problemformulering lyder derfor: Hvad siger Joh. Åb. kap. 2-3 om de syv menigheder? Hvilken fortolkningsnøgle er bedst for at forstå de syv menighedsbreve? Og hvordan er forholdet mellem de syv menighedsbreve og resten af Joh. Åb.?

For at besvare disse spørgsmål vil følgende spørgsmål også behandles i løbet af opgaven:

- På hvilke forskellige måder bliver Joh. Åb. struktureret?
- Hvilke elementer indeholder de syv menighedsbreve?
- Skal fortolkningen af brevene tage udgangspunkt i den lokale kontekst eller de øvrige bibelske skrifter?
- Hvad er forholdet mellem bogens første kapitel og menighedsbrevene i kap. 2-3?
- Indeholder menighedsbrevene temaer, som bliver udfoldet i kap. 4-22?

Sammen med disse underspørgsmål, vil følgende områder også behandles i opgavens introduktion:

Forfatterskab, modtager, datering, genre, formål, struktur og fortolkningshistorie.

Da det er en del af opgavens problemformulering at undersøge sammenhænge mellem de forskellige kapitler, vil jeg især behandle spørgsmålet om struktur. De øvrige områder, som forfatter, datering og fortolkningshistorie vil også blive behandlet, men knap så grundigt, da det ikke har så stor afgørende betydning for opgaven som helhed.

Opgavens forløb

Den første del af opgaven vil bestå af en introduktion, som indeholder en diskussion af de tidligere nævnte emner omkring forfatterskab, modtager, datering, formål samt struktur.

Derefter følger et afsnit vedrørende menighedsbrevens struktur og en kort redegørelse for de forskellige tilgange til brevenes fortolkning. Efter dette følger opgavens hoveddel, detaileksegesen, hvor de syv menighedsbreve vil blive analyseret et af gangen. Hvert afsnit begynder med en oversættelse af det pågældende brev, derefter en strukturel analyse af brevet (som træder i stedet for den sædvanlige parafrase), samt et afsnit om den historiske og geografiske kontekst for den pågældende by. Derefter en fortløbende detaileksegesi af de enkelte vers. Som afslutning på hvert afsnit vil der være en opsummering, hvor hovedlinierne for detaileksegesen vil blive samlet. Opsummering vil også indeholde en redegørelse for brevets forhold til de øvrige kapitler, samt en diskussion af den bedste fortolkningsnøgle til det pågældende brev.

Den sidste del af opgaven vil bestå af en konklusion, hvor opgavens problemformulering vil blive besvaret. Herunder en samlet beskrivelse af de syv menigheder, en vurdering af den bedste fortolkningsnøgle til brevene, samt en konklusion vedrørende de strukturelle sammenhænge i hele Joh. Åb. Slutteligt indeholder opgaven også et resumé på engelsk. Opgavens konklusion bør læses sammen med de tre skemaer i appendix a, b og c.

Introduktion

De følgende afsnit vil give en introduktion til Joh. Åb. samt diskutere spørgsmålene omkring forfatterskab, modtager, datering, formål, fortolkningshistorie og struktur. Disse spørgsmål er vigtige for forståelsen af teksten, og derudover vil introduktionen også bruges som en præsentation af de forskellige syn og forståelse af åbenbaringsbogen, som findes i den akademiske forskning.

Forfatterskab

Forfatteren af Joh. Åb. kalder sig selv for Johannes (1,2; 1,9; 22,8) og beskriver sig selv som Kristi tjener (1,2). Derudover beskriver han sig selv som en bror og fælle i forhold til menighederne (1,9). Dette tyder på et nært forhold mellem personen og menighederne. Forfatteren Johannes er på øen Patmos ”for Guds ord og Jesu vidnesbyrd skyld”. Dette kunne give det tegn, at han er blevet sendt ud på øen Patmos som en straf. I kapitel 22 bruges et specielt udtryk om Johannes, hvor der står: ”du og dine brødre, profeterne” (Joh. Åb. 22,9). Hvad præcist dette dækker over er svært at sige,

men det er i hvert fald tydeligt, at de ord, som Johannes har modtaget og skrevet ned i bogen, skal anses for profetord, og Johannes må derfor også anses for at være en slags profet.

Beale skriver også om forfatterskabet, og nævner at der har været diskussion om hvorvidt forfatteren er én person, eller en gruppe af forfattere eller redaktører.² Beale nævner, at der er konsensus blandt forskere omkring en enkelt forfatter og han nævner tre muligheder: "John the apostle, another John (sometimes referred to as John the Elder), and someone else using "John" as a pseudonym."³ Beale udelukker det pseudonyme forfatterskab med det argument, at en pseudonym forfatter ikke blot ville skrive "Johannes", men bruge titlen "apostlen Johannes", og derved benytte den apostolske autoritet.⁴ Beale mener, at forfatterskabet ikke betyder så meget for fortolkningen af teksten, og mener at forfatteren enten er apostlen Johannes, eller en anden Johannes. Det vigtigste er at forfatteren anser sig selv for en profet, og derfor kunne forfatteren ifølge Beale, sagtens være en gruppe af kristne profeter.⁵ Denne konklusion, hvad enten den er rigtig eller forkert, viser at forfatterskabet ikke betyder så meget for Beale, og det viser endda at han går imod den konsensus, som han selv skriver om.

Aune interesserer sig mere for spørgsmålet, og bruger en del krudt på at behandle spørgsmålet i sin kommentar. Dog skriver han også at spørgsmålet om forfatterskab er trådt i baggrunden i moderne kommentarer, da man har fundet ud af, at det nærmest er umuligt at finde frem til forfatteren. Aune skriver også, at man skal være opmærksom på, at tekstens forfatter er den implicitte forfatter, og modtagerne er de implicitte modtagere. Resultatet, som Aune kommer frem til, er en beskrivelse af forfatteren, som ifølge Aune, er en jødisk flygtning, som flygtede fra Palæstina til provinsen Asien efter det jødiske oprør. Forfatteren anser sig selv for en profet og har et stort kendskab til menighederne i området.⁶ Aune kan ikke koble denne jøde sammen med apostlen Johannes eller andre med navnet Johannes, og kan derfor, ligesom Beale, ikke give et præcist svar på spørgsmålet om forfatterskab.⁷

Datering

Den kilde som oftest bliver henvist til, når det gælder datering af Joh. Åb., er Irenæus, som i "Adversus Haereses" skrev om identifikationen af Antikrist fra Åbenbaringsbogen. Irenæus skriver, at Johannes (eller åbenbaringen) var set i slutningen af den romerske kejser Dominians

² Beale, s. 34

³ Beale, s. 34

⁴ Beale, s. 34

⁵ Beale, s. 36

⁶ Aune, Revelation 1-5, s. 1

⁷ Aune, s. lvi

regeringstid.⁸ Justin nævnes også som en kilde, der ligesom Irenæus, betegner apostlen Johannes som forfatteren.⁹ Dette bekræftes også af Hieronymus, som i "De viris illustribus IX" skriver, at Johannes blev henvist til øen Patmos i år 82, og blev igen frigivet efter Domitians død i år 96.¹⁰ Dateringen for Joh. Åb. bliver derfor år 95 e.Kr. Denne datering er der bred enighed om blandt forskere. Beale skriver også, at "the consensus among twentieth-century scholars is that the Apocalypse was written during the reign of Domitian around 95 A.D."¹¹ Denne opgave tilslutter sig derfor denne udbredte opfattelse.¹²

En diskussion af dateringen af Joh. Åb. er ikke en central del af denne opgave, og vil derfor ikke fylde mere. Det skal dog nævnes, at den nævnte datering påvirker elementer senere i opgaven. I afsnittet om hovedfortolkninger af Joh. Åb., bliver nogle fortolkninger valgt fra pga. deres tidlige datering af bogen. I opgavens hovedafsnit, hvor de syv menighedsbreve bliver analyseret inddrages historiske og geografiske oplysninger om de enkelte byer, som menighederne befinder sig i. Disse oplysninger sorteres efter den nævnte datering. Kun de relevante oplysninger om de lokale forhold i tiden op til og omkring år 95 e.Kr. bliver inddraget.

Modtager

Modtagerne af Joh. Åb. er de syv menigheder, som bliver nævnt i 1,4, og som bliver præciseret i 1,11: menighederne i Efesos, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardes, Filadelfia og Laodikea. Disse menigheder bliver nævnt enkeltvis i kapitlerne 2 og 3, hvor de hver især modtager et brev. Brevene er her sendt til "englen for menigheden", men må forstås som adresseret til hele menigheden. De syv menigheder befinder sig i provinsen Asien. Tallet syv dækker over syv konkrete menigheder, men kan også forstås symbolsk. Tallet syv beskriver fuldkommenhed (jf. senere afsnit om symbolske tal) og kan derfor også tolkes som repræsentanter for alle kristne menigheder.

Rækkefølgen i hvilken de syv menigheder er nævnt er også værd at lægge mærke til. Der er blevet spekuleret meget i, hvorfor Efesos nævnes som den første by. Var Efesos den største og vigtigste by i området? Eller havde menigheden i byen en fremtrædende rolle i forhold til de andre? En simpel forklaring er nok den, at Efesos er den by som ligger tættest på øen Patmos, og er derfor den mest naturlige indgang til provinsens øvrige byer. Georg Adamsen nævner en teori fremført af W. M. Ramsay, som mange andre forskere har tilsluttet sig. Denne teori går ud på at byerne er nævnt i den

⁸ Beale, s. 19-20

⁹ Adamsen, Johannes' Åbenbaring, s. 37

¹⁰ Adamsen, s. 38

¹¹ Beale, s. 4

¹² Læse mere om datering hos Beale, s. 4-27 og Aune, s. lvi-lxx

rækkefølge hvorpå en budbringer ville nå dem. Byerne befinder sig mere eller mindre på en cirkulær rejserute. Fra Efesos ville budbringeren rejse mod nord til Smyrna og Pergamon, derefter sydøst til Thyatira, og sydpå til Sardes og derfra sydøst til Filadelfia og Laodikea, længst mod syd.¹³

Genre

Bestemmelsen af genren for en tekst som Joh. Åb. kan være en svær opgave, da en gennemlæsning af teksten giver indtryk, som peger i mange forskellige retninger. Ifølge Beale har der været en livlig diskussion blandt teologiske forskere om hvilken genre Joh. Åb. tilhører.¹⁴ Normalt kategoriseres Joh. Åb. som en apokalypse, hvilket bygger på bogens allerførste vers, hvor teksten bliver præsenteret som Αποκαλυψις Ιησου Χριστου (Jesu Kristi åbenbaring). Ordet "αποκαλυψις" betyder åbenbaring eller afsløring af guddommelig viden gennem visioner, ofte indeholdende hemmeligheder om de sidste tider.¹⁵ Ifølge G. Hallbäck stammer apokalypsen fra den jødiske kultur, og er blevet overtaget af de kristne. Begge grupper forsøgte at give en forklaring på ukendte årsager (f.eks. hvorfor Guds udvalgte mødte modstand), og da svaret ikke kunne findes på jorden måtte hemmeligheden åbenbares fra himlen.¹⁶

Der findes også andre kategoriseringer af Joh. Åb., som i korthed skal nævnes. Ifølge Adamsen er Joh. Åb. et apokalyptisk-profetisk skrift, og derved en kombination af de to genrer. Apokalyptisk, da det indeholder en åbenbaring, en himmelrejse og omhandler Kristi genkomst (de sidste tider). Profetisk, fordi teksten indeholder formanende forkyndelse til omvendelse og tro (især kap. 2-3).¹⁷ Adamsen skriver, at Joh. Åb. "samlet set er (...) et unikt skrift, hvor de forskellige elementer nok til dels kan genfindes i andre skrifter, men ikke i samme skrift på samme måde."¹⁸

De øvrige forfattere til de kommentarer, som denne opgaver benytter sig af, er alle enige om, at Joh. Åb. er et unikt skrift, som er svært at begrænse til blot én genre. Både Beale¹⁹ og Aune²⁰ hævder at Joh. Åb. kan kategoriseres som enten en apokalypse, et brev, et profetisk skrift, eller som forskellige kombinationer af disse. Beale går så vidt til at hævde at, Joh. Åb. er en kombination af alle tre genrer og betegner Joh. Åb. som et apokalyptisk-profetisk brev. Beale skriver: "the most

¹³ Adamsen, s. 43. Jf. Ramsay, s. 171-196 + s. 447

¹⁴ Beale, s. 39

¹⁵ BDAG, s. 112

¹⁶ G. Hallbäck, Johannes' Åbenbaring som bibelskrift, s. 6-7

¹⁷ Adamsen, s. 62-63

¹⁸ Adamsen, s. 63

¹⁹ Beale, s. 37

²⁰ Aune, s. lxxii

preferable view is that Revelation is a prophecy cast in an apocalyptic mold and written down in a letter form.”²¹

Ifølge Beale bør det profetiske og apokalyptiske ikke anses for to vidt forskellige ting. Beale nævner flere eksempler på bøger i Det Gamle Testamente, som er en kombination af de to genrer, bl.a. Esajas, Ezekiel og Zakarias. Især fremhæver han også Daniels Bog som en kombination, og sammenligner den med Joh. Åb. Ved læsning af Joh. Åb. kan Beale også genkende flere træk fra den øvrige nytestamentlige litteratur: der nævnes afsender, modtager, fredshilsen og ligesom de øvrige breve er Joh. Åb. skrevet til konkrete menigheder med konkrete problemer.²² Beale sammenligner også de tre første kapitler i Joh. Åb. med de øvrige breves indledende afsnit. I det første afsnit i de øvrige breve bliver de overordnede problemer eller udfordringer nævnt, og dette bliver fulgt op igen i resten af brevet. Beale ser derfor kap. 1-3 i Joh. Åb. som indledning og kap. 4-22 som en udfoldelse af dette.

Aune går knap så vidt som Beale, og nøjes med at kombinere to genrer og betegner Joh. Åb. som en profetisk apokalypse.²³ Aune mener, at forfatteren har forsøgt at give nyt liv til den kristne apokalypse ved at kombinere de to genrer, og derfor er dette den bedste forståelse af bogen.²⁴ I øvrigt mener Aune ikke at skrivelserne til de syv menigheder skal kaldes breve, men hellere anses for at være et royalt edikt,²⁵ hvilket David A. Desilva giver ham ret i. Desilva bruger dog hellere betegnelsen ”orakel” om de syv menighedsbreve.²⁶ Selvom både Beale, Aune og Adamsen kan have ret i nogle af deres pointer; at der er profetiske elementer i Joh. Åb., og at bogen som helhed (og især de syv menighedsbreve) kan opfattes som et brev, vælger denne opgave at kategorisere Joh. Åb. som en apokalypse.²⁷ Bogen har trods alt givet navn til genren, og da langt de fleste forskere vælger denne betegnelse, er det naturligt at tilslutte sig denne holdning.

Formål

Når det gælder teksters formål er nogle nytestamentlige tekster meget klare og udtrykker formål i tydelige vendinger. F.eks. skriver evangelisten Johannes, at der er et velovervejede formål med

²¹ Beale, s. 39 (Beale har denne kombination fra Carson, Moo and Morris, *An Introduction to the New Testament*, s. 479)

²² Beale, s. 39

²³ Aune, s. lxxxix

²⁴ Aune s. xc

²⁵ Aune, s.130

²⁶ David A. Desilva, *The Strategic Arousal of Emotions in the apocalypse of John*, s.96-97

²⁷ Ifølge Marko Jauhiainen skal apokalypsens indhold primært findes i bogens beskrivelse af Babylons fald (17,1-19,10) og det ny Jerusalem (21,9-22,9), M. Jauhiainen, *The Climax of John's Prophecy?*, s. 110-117

Johannesevangeliet: ”Dette er skrevet for at I skal tro at Jesus er Kristus, Guds søn, og for at I, når I tror, skal have liv i hans navn.”²⁸ Joh. Åb. er derimod ikke helt så klar, og det er derfor nødvendigt med lidt forarbejde inden bogens formål kan udtrykkes.

Noget af formålet med teksten hænger sammen med genren apokalypse. Joh. Åb. har det formål at åbenbare de guddommelige planer for menneskehedens historie og afsløre, hvordan Gud vil dømme hele verden på dommens dag. Denne tanke bliver bekræftet i det indledende vers, hvor der står, at åbenbaringen er givet af Gud, for at ”vise sine tjenere, hvad der snart skal ske.” (Joh. Åb. 1,1). Dette gentages igen senere, hvor Johannes får følgende opgave af Kristus: ”Skriv det, du har set, og det, som er, og det, som siden skal ske.” (Joh. Åb. 1,19). Her udfoldes formålet, og beskriver hvordan Johannes skal videregive de syner, som han har set, til de nævnte menigheder. Forfatteren Johannes virker her som en formidler af guddommelig viden, og som øjenvidne til forskellige syner, som bl.a. omhandler fremtidige begivenheder.

Formålet med de syv menighedsbreve, som er denne opgaves fokus, er heller ikke klart formuleret. Dog giver en gennemlæsning af dem en god ide om brevenes hensigt og formål. De syv menighedsbreve er adresseret til syv konkrete menigheder og giver en beskrivelse af den åndelige tilstand i dem. Brevene til de kritiserede menigheder indeholder formaninger til omvendelse og afvisning af forskellige elementer i menighederne (f.eks. vranglære og afgudsdyrkelse), samt formaning til nidkærhed. Til de trofaste menigheder formaner de til fortsat trofasthed og udholdenhed. Formålet må derfor betegnes som dobbelt: 1) afsløring af synd samt formaning til omvendelse, og 2) anbefaling af trofasthed samt opfordring til udholdenhed.

Et samlet formål for hele Joh. Åb. kan derfor beskrives med følgende formulering:²⁹

- a) Åbenbaring af Guds almagt og en afsløring af begivenheder i de sidste tider op til og med Kristi genkomst og den endelige dom, samt en beskrivelse af evigheden efter dommens dag.³⁰
- b) Formaning til omvendelse med advarsel om evig fortabelse, samt formaning til trofasthed og udholdenhed med løfte om evig belønning.

Symboler og fortolkning af symboler

²⁸ Joh. 22,31

²⁹ Der kan siges mere om formålet med Joh. Åb., men da dette ikke er centralt for opgaven er der ikke skrevet mere om dette emne. For mere læsning kan der henvises til Beale, s.28-33 og Adamsen s. 63-72

³⁰ Jf. James M. Hamilton, som mener at Joh. Åb. bekræfter teorien om, at centrum for bibelsk teologi er Guds herlighed i frelse gennem dom. Hamilton, Centre of Biblical Theology, s. 80

Beale har den tilgang til Joh. Åb., at bogen som helhed er symbolsk kommunikation. Han mener, at Joh. Åb. er skrevet med klare allusioner til Det Gamle Testamente, især Daniels Bog. Beale bemærker bl.a. at der er en sammenhæng mellem Joh. Åb. 1,1 og Dan. 2,28-30: "The clauses 'revelation ... God showed ... what must come to pass ... and he *made* known (σεμεινω)" occur together only in Daniel 2 and Rev. 1:1."³¹ Beale skriver, at ordet σεμεινω, som bliver brugt begge steder, og som betyder "gøre kendt" eller "kommunikere" bedst skal forstås som kommunikation ved hjælp af symboler; altså symbolsk kommunikation. Dette må, ifølge Beale, påvirke vores fortolkning af Joh. Åb.:

"Hence, the predominant manner by which to approach the material will be according to a nonliteral interpretative method. Of course, some parts are not symbolic, but the essence of the book is figurative. Where there is lack of clarity about whether something is symbolic, the scales of judgment should be tilted in the direction of a nonliteral analysis."³²

Beale skriver, at de fleste forskere mener, at Joh. Åb. skal forstås bogstaveligt medmindre andet er nævnt. Beale vender denne tankegang på hovedet. Joh. Åb. skal ifølge ham forstås symbolsk med mindre teksten giver andre indikationer.

Ved denne forståelse gør Beale bl.a. op med Walwoords ligefremme forståelse af Joh. Åb. Walwoord mener, at "the symbols and their interpretations are [to be] regarded as being fulfilled in a normal way."³³ Walwoord mener f.eks., at plagerne fra seglene, basunerne og skålene skal forstås ligesom plagerne i Exodus, og skal derfor fortolkes på et en-til-en niveau. Beale mener dette er en forkert forståelse, og skriver:

"But in the light of the above analysis concluding in favor of a predominant symbolic genre in Revelation, it is probable that though the hail and fire refer on the symbolic level to actual events involving real people, as in Exodus, still there is no literal one-to-one correspondence between the images in the narrative and the actual events, as is the case in the historical genre of Exodus."³⁴

Da Joh. Åb. tilhører en anden genre end Exodus, gælder der andre regler for fortolkningen af teksten. Joh. Åb. er ikke en historisk tekst, men et profetisk-apokalyptisk brev, ifølge Beale. Derfor

³¹ Beale, s. 50

³² Beale, s. 52

³³ Beale, s. 54. Citatet er oprindeligt fra Walwoord, Revelation, s. 21

³⁴ Beale, s. 54

skal de enkelte ting forstås symbolsk og tolkes derefter. Joh. Åb. nævner skåle, basuner og segl, som skal straffe de ugudelige folk, og forsage store katastrofer. Men de plager, som er nævnt i Joh. Åb. er ikke nødvendigvis den konkret historiske måde hvorpå denne straf skal ske på. Joh. Åb. låner blot disse eksempler fra den gammeltestamentlige litteratur, og bruger dem som symboler på Guds straf. Plagerne samt de mange andre symboler skal derfor ikke forstås bogstaveligt, men skal netop forstås og tolkes symbolsk.³⁵

Symbolske tal

En anden stor del af Joh. Åb. som også skal forstås symbolsk er bogens brug af tal. Beale skriver i sin kommentar, at dette er der stor enighed om blandt forskere, og at denne symbolske brug af tal især gælder tallene tre, fire, syv og tolv.³⁶ Disse tal bruges mange gange i løbet af bogen, og vi vil nu blot se på nogle eksempler:

Tallet 3 går igen i mange sammenhænge, men bruges især om det guddommelige. Gud beskrives som en treenighed bestående af Gud, Kristus Jesus (sønnen eller lammet) og Ånden. Gud beskrives også ofte med følgende tre led: ”den som var, den som er, og den som kommer.”³⁷ Denne formel er ifølge Desilva skrevet imod den græske gud Zeus, som blev omtalt med følgende: ”Zeus is, Zeus was, Zeus will be.”³⁸

Modsætningen til den guddommelige treenighed er den sataniske trehed, som består af Djævelen, Dyret og den falske profet. Denne trehed er med hver del en efterligning af treenigheden. Djævelen (også kaldet slangen eller Satan) er i direkte krig mod Gud og skal ses som hans primære modstander. Dyret er en efterligning af Kristus. I 5,6 beskrives Kristus som et slagtet lam med syv horn og syv øjne. Dyret bliver modsvarende beskrevet i 13,1-3 som havende ti horn og syv hoveder, og som dødeligt såret. Endeligt er den falske profet en efterligning af Helligånden.

Den tydeligste sammenligning er forholdet mellem den guddommelige treenigheds tredobbelt 7-tal, og det tilsvarende tredobbelte 6-tal, som bruges om den sataniske trehed. Syvtallet betyder fuldkommenhed og treenigheden er derved tredobbelt fuldkommen. Den sataniske trehed er blot en dårlig efterligning, og benævnes derfor med et ufuldkomment tal.

³⁵ Beale, s. 54

³⁶ Beale, s. 58

³⁷ Udtrykket bruges tre gange: 1,4; 1,8 og 4,8. Jf. Richard Bauckham, *The Theology Of The Book Of Revelation*, s. 28

³⁸ David A. Desilva, s. 99

Tallet 4 betyder ifølge Beale totalitet og dækker over globalt eller universelt omfang.³⁹ F.eks. de fire verdenshjørner i 7,1 og 20,8, samt fire vinde i 7,1. Fire levende væsner (løve, okse, menneske, ørn) i 4,6-8. Hele skabningen bliver i 5,13 også delt op i fire dele: himlen, jorden, under jorden og havet. En anden opdeling af verdenen er i 8,7-12 + 14,7 + 16,2-9, hvor der refereres til himlen, jorden, havet og kilderne.

R. Bauckham, som Beale citerer, gør opmærksom på, at disse fire områder er mål for de første fire basuner og de første fire skåle, hvilket ifølge Bauckham beskriver Guds dom over hele verden. Han skriver også, at de syv basuner, skåle og segl kan inddeles i sektioner bestående af fire plus tre.⁴⁰

Tallet 7 betegner fuldkommenhed og er det mest gennemgående symbolske tal i Joh. Åb. Der er 7 breve til 7 menigheder (1,4; 11). Der er også 7 stjerner og 7 lysestager (1,20). 7 fakler foran Guds trone, som symboliserer Guds 7 ånder (4,5), og Lammet har 7 horn og 7 øjne (5,6). Der er 7 segl (8,1), 7 basuner (11,15) og 7 skåle (15,1).

Derudover bliver tallet 7 også kombineret med de øvrige tal på forskellig måde:

Titlen "Herre Gud, den Almægtige" bruges 7 gange (1,8 ; 4,8 ; 11,17 ; 15,3 ; 16,7 ; 19,6 og 21,22).

Udtrykket "Alpha og Omega" og lign. udtryk bruges også 7 gange. (1,8; 1,17; 21,6 (to gange) og 22,13 (tre gange))

"Kristus" bruges 7 steder og "Jesus" 14 steder (2 x 7). "Lammet" bruges om Jesus 28 gange (4x7).⁴¹

Tallet 12 bruges om Guds folk og benyttes både om Israel og om den kristne menighed. Der er 12 stammer i kap. 7 hvorfra der er 12.000 beseglede fra hver, tilsammen 144.000.

Der er også 12 apostle (21,14) og tilsammen udgør disse to grupper de 24 (2x12) ældste (4,10).

12-tallet er især fremherskende i beskrivelsen af det nye Jerusalem, som kommer ned fra himlen (kap. 21). Byen har 12 porte med 12 engle. Portene har navn efter Israels 12 stammer. Byens mur har 12 grundsten med navnene fra de 12 apostle. Byens størrelse er 12.000 stadier på alle tre led.

³⁹ Beale, s. 59

⁴⁰ Beale, s. 60

⁴¹ Beale, s. 60-61

Fortolkning af Johannes' Åbenbaring

De forskellige tilgange, som der nævnes her gælder primært kap. 4-22. De forskellige læsninger af kap. 2-3 med de syv menighedsbreve vil blive diskuteret i de indledende bemærkninger til brevene inden selve detaileksegesen.

Der er ifølge Beale fire primære fortolkninger af Joh. Åb.:⁴²

1) Preterist view – (Omhandlende fortiden)

Denne fortolkning findes i to udgaver:

a) Åbenbaringen er en profeti om Jerusalems ødelæggelse i år 70.

Ifølge denne fortolkning er Joh. Åb. en forudsigelse af Jerusalems ødelæggelse, og man mener derfor at teksten er skrevet inden år 70. Formålet med åbenbaringen var at styrke de kristnes overbevisning om at kristendommen var den sande religion, og profetien om ødelæggelsen af Jerusalem, og derved også templet, var en stærk påmindelse om at kristendommen var overlegen i forhold til jødedom.

Beale skriver dog at der er flere problemer med denne fortolkning. Det primære problem er, at den endelige dom i Joh. Åb. bliver begrænset til kun at omhandle Israel, hvorimod Daniels bog, som Joh. Åb. referer til, taler om en universel dom.⁴³

b) Åbenbaringen er en profeti om ødelæggelsen af det Romerske Imperium.

Denne alternative version handler om at åbenbaringen blev skrevet for at opfordre de kristne til at holde ud og ikke fornægte deres tro, selvom de var udsat for et stort pres fra det romerske imperiums side. Åbenbaringen er derved et løfte om at den store fjende (Rom) vil tabe, og at de kristne vil sejre til sidst.

Beale mener, at denne teori er bedre end den omhandlende Jerusalem, da det giver bedre mening at forstå "Babylon" som Rom i stedet for Jerusalem. Men teorien holder ikke, da der stadig er det problem, at den universelle dom bliver begrænset til Rom.⁴⁴

2) Den historiske fortolkning

⁴² Beale, s. 44-49

⁴³ Beale, s. 44-45

⁴⁴ Beale, s. 45

Denne teori går ud på en konkret historisk læsningen af Joh. Åb. De forskellige tegn, syner, segl, skåle, og basuner bliver set som forudsigelser af konkrete historiske begivenheder, som har fundet sted i kirkens historie fra begyndelsen og op til kommentarens egen tid.

Beale har ret, når også påviser denne teoris problemer og mangler. Ifølge Beale bliver begivenhederne i Joh. Åb. isoleret til den vestlige kirkes historie og man glemmer resten af verden. Det giver også de problem, at der ikke er nogen enighed om fortolkningen, da hver kommentar er begrænset af sin egen tid. Handlingerne i Joh. Åb. kan derfor foldes ud over 500 år eller 1500 år. Et andet store problem er relevansen i forhold til de første læsere. En opfyldelse af Joh. Åb. i langt senere begivenheder ville ikke have nogen mening for kristne læsere af Joh. Åb. i det 1. århundrede.⁴⁵

3) Den futuristiske fortolkning

a) Dispensationel futurisme

Denne teori ser rækkefølgen af syn i Joh. Åb. som en nøjagtig forudsigelse af et konkret historisk forløb i fremtiden. I denne teori anses vers 1,19 for at være en vigtig nøgle for forståelse og for struktur. ”Skriv det som du har set” bliver tolket til at betyde kap. 1 med Johannes’ syn af Kristus. ”Det som er” bliver tolket som kap. 2-3 med menighedsbrevene. Og ”det som skal ske” vedrørende fremtiden forstås som kap. 4-22. Denne teori passer sammen med bl.a. Walwoords en-til-en fortolkning af de forskellige tegn og symboler, men strider imod den symbolske læsning af Joh. Åb., som Beale argumenterer for, og som denne opgave følger.

b) Modifieret futurisme

Denne teori er knap så bogstavelig som den første. Ifølge denne anses de kristne for det sande Israel, og der vil derfor bl.a. ikke være nogen bortrykkelse. Afsnittet 4,1 – 8,1 ses i denne teori for tiden mellem Jesu opstandelse og Jesu genkomst. Afsnittet 8,2 – 22,5 er den fremtidige endelige dom. Nogle tilhængere ser segl, basuner og skåle som udfoldelser af den samme periode, og ikke som kronologiske begivenheder, som følger efter hinanden.

4) Den idealistiske fortolkning

Denne teori har den modsatte forståelse end 1) og 2), da de anser Joh. Åb. for en symbolsk tekst, som omhandler kampen mellem godt og ondt. Beskrivelsen i Joh. Åb. af kampen mellem Gud og

⁴⁵ Beale, s. 46

Djævelen er derfor uden nogen identifikation med konkret historiske begivenheder. Det er en tidløs fortælling.

Beale har dog den kritik, at denne tidløse forståelse hverken giver plads til en endelig dom eller plads til en afslutning på historiens gang. Dette er det modsatte problem end teori 1) og 2) har, da den idealistiske fortolkning ikke henviser til konkret begivenheder.

Efter en afvisning af de fire nævnte teorier fremsætter Beale en femte fortolkningsmulighed, som han mener er den bedste til at forstå Joh. Åb. Denne teori er en modificeret udgave af den idealistiske fortolkning og Beale kalder den for:

5) Eclecticism (Frelshistorisk udgave af modificeret idealisme)

Ifølge Beale fremsætter Joh. Åb. ikke en liste over konkret historiske begivenheder, dog er der en konkret historisk dom ved Jesu genkomst. Joh. Åb. handler om tiden mellem Jesu opstandelse og Jesu genkomst. Denne tid kaldes de sidste tider, og de nævnte symboler i Joh. Åb. dækker begivenhederne i denne periode.

Struktur

Udover stor uenighed omkring den overordnede forståelse og fortolkning af Joh. Åb. er der også stor uenighed omkring den strukturelle inddeling af teksten. Handler teksten om et kronologisk forløb? Et forløb med gentagelser, den såkaldte rekapitulationsteori? Eller en kombination af de to?⁴⁶

Beale skriver, at der er opstået mere eller mindre konsensus omkring strukturen af de første 2/3 dele af bogen, nemlig kap. 1-16.⁴⁷ Disse kapitler inddeles normalt efter følgende struktur:

⁴⁶ For et nyt perspektiv på rekapitulation, læs Marko Jauhiainen, *Recapitulation and Chronological Progression in John's Apocalypse*, s. 543-559

⁴⁷ Beale, s. 108

I)	1,1-8: Prolog
II)	1,9 – 3,22: De 7 menighedsbreve
III)	4,1 – 81: Syv segl
IV)	8,2 – 11, 19: Syv basuner
V)	12,1 – 14,20: Syv tegn
VI)	15,1 – 16, 21: Syv skåle

Som forslag til inddeling og strukturering af kap. 17 – 22 nævner Beale 10 forskellige måder⁴⁸! Vi skal ikke undersøge dem alle, men blot kigge på nogle enkelte af dem.

En af de bedste opdelinger, ifølge Beale, er lavet af C. H. Giblin, som deler de sidste kapitler op i tre store afsnit:⁴⁹

I) 17,1 – 19,10	II) 19,11 – 21,8	III) 21,9 – 22,6ff
-----------------	------------------	--------------------

En anden mulighed er at indele teksten efter udtrykket ”i Ånden”, som bliver brugt om Johannes. Disse findes i 1,10 ; 4,2 ; 17,3 og 21,10. Det giver følgende opdeling af hele teksten:⁵⁰

I) 1,1-8	II) 1,9 – 3,22	III) 4,1 – 16,2	IV) 17,1 – 21,8	V) 21,9 – 22,5	VI) 22,6-21
----------	----------------	-----------------	-----------------	----------------	-------------

En kombination af disse giver en struktur for hele bogen. Denne kan nemlig deles op i 7 eller 8 afsnit:

Struktur m. 7 afsnit: 1 – 3 / 4 – 7 / 8,1 – 11,14 / 11,15 – 14,20 / 15 – 16 / 17,1 – 21,8 / 21,9 – 22,21.

Struktur m. 8 afsnit: 1 – 3 / 4 – 7 / 8,1 – 11,14 / 11,15 – 14,20 / 15 – 16 / 17,1 – 19,10 / 19,11 – 21,8 / 21,9 – 22,21.

Valget af struktur med syv afsnit passer meget godt sammen med brugen af dette vigtige symbolske tal gennem hele bogen, og derfor foretrækkes denne struktur.

En vigtig pointe i Beales kommentar er forståelsen af sammenhængen mellem Joh. Åb. og Daniels bog. Beale er overbevist om at Joh. Åb. er inspireret af gammeltestamentlig profet litteratur, bl.a. Esajas, Ezekiel, men især Daniels bog. Beale mener derfor, at kunne genkende strukturer fra

⁴⁸ Beale, s. 109

⁴⁹ Beale, s. 109 – 110

⁵⁰ Beale, s. 111

Daniels bog i Joh. Åb. Ifølge Beale er Daniels bog opbygget af fem parallelle syn, og Joh. Åb. skal derfor struktureres efter dette. Beales bud på en samlet struktur er denne:⁵¹

Kap. 1 – 3: Rammefortælling				
I) 4,1 – 8,1	II) 8,2 – 11,19	III) 12,1 – 14,20	IV) 15,11 – 16,21	V) 17,1 – 21,8
21,9 – 22,21: Rammefortælling				

Kontekstbestemmelse

Opgavens tekst befinder sig i begyndelsen af den sidste bog i Det Nye Testamente; de tre første kapitler i Johannes' Åbenbaring. Hele åbenbaringsbogen indeholder 22 kapitler og bogen inddeles ofte i to store sektioner: kap. 1-3 og kap. 4-22. Selv en hurtig læsning af bogen vil give et klart indtryk af forskelle mellem de første tre kapitler og resten af bogen, og der er derfor god grund til at følge denne inddeling. Kapitel 1 indleder bogen og omhandler Johannes' oplevelser på øen Patmos, hvor han i et syn ser Kristus og bliver kaldet til at skrive breve til de syv menigheder i provinsen Asien. Kapitel 2 og 3 indeholder de syv menighedsbreve, hvor Kristus taler til hver enkelt menighed og formaner dem til omvendelse og tro. Fra og med kapitel fire beskriver Johannes de mange syn han oplevede, da han fik lov til at kigge ind i himlen. Beskrivelsen af disse syn forsætter frem til og med 22,5 hvorefter bogen afsluttes med en påmindelse om at holde fast ved de profetiske ord i bogen.

Denne tekstuelle kontekst skal også læses sammen med den geografiske og historisk kontekst for hver by, som de syv menigheder befinder sig i. Denne lokale kontekst er beskrevet i de enkelte afsnit af detaileksegesen, hvor de enkelte menighedsbreve bliver analyseret.

⁵¹ Beale, s. 136

De syv menighedsbreve

Inden vi kigger nærmere på de syv menighedsbreve vil vi kort beskæftige os med nogle emner, som er gennemgående for dem alle syv og for fortolkningen af dem. Vi vil bl.a. undersøge brevenes struktur og opbygning. Vi vil også kigge på den bedste baggrund for at forstå brevene. Skal de fortolkes ud fra de øvrige bibelske skrifter eller ud fra den lokale kontekst?

Beale mener, at brevene skal fortolkes ud fra Det Gamle Testamente (GT), da brevene indeholder mange allusioner til GT. Beale mener, at GT-allusioner kan være inspireret af geografisk og historisk baggrund, og at den ene GT-allusion kan medføre flere andre allusioner.⁵²

Colin J. Hemer mener derimod at brevene skal forstås og fortolkes ud fra den lokale kontekst. Han fortsætter tankerne fremført af W.M. Ramsay, og er præget af den tanke at menighederne er påvirket af de byer som de er placeret i. Derfor er det nødvendigt at undersøge og forstå byernes historiske, geografiske, politiske og religiøse situation for at kunne fortolke brevenes indhold og budskab.⁵³

Den danske teolog Georg S. Adamsen er meget kritisk overfor Hemer og Ramsay, og deres vægtlægning af den lokale kontekst. Adamsen foretrækker at læse og fortolke Joh. Åb. ud fra de øvrige nytestamentlige tekster. Han påpeger at Joh. Åb. er et såkaldt "omdiskuteret" brev, og må derfor læses i lyset af de øvrige tekster i NT. Adamsen kritiserer udgangspunktet for Hemer og Ramsay, og påpeger at brevene omhandler menighederne, og ikke de nævnte byer. Han kan dog godt se enkelte eksempler, hvor den lokale situation kan give yderligere information og uddybe forståelsen, men det er ikke nødvendige oplysninger, ifølge Adamsen.⁵⁴

Struktur

Som vi har kigget på tidligere, og som denne opgave ønsker at undersøge nærmere, er der tilsyneladende en tæt sammenhæng mellem menighedsbrevene og resten af Joh. Åb. Denne sammenhæng bliver tydeligere når vi undersøger brevene nærmere. Både deres indhold, men også deres struktur og opbygning peger på en nøje sammenhæng.

⁵² Beale, s. 76-99

⁵³ Hemer, s. 20-26

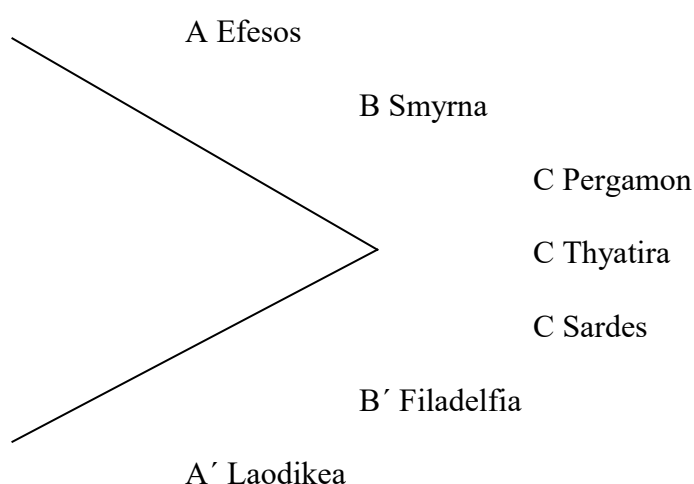
⁵⁴ Adamsen, s. 29-34

Beale skriver, at der er blevet givet flere forskellige bud på en fælles struktur for de syv breve. Fælles for disse bud er en inddeling af brevene i syv afsnit:⁵⁵

1. Formel om at skrive til englen for en menighed
2. Kristi selvpræsentation (indledt med $\tau\alpha\delta\epsilon\lambda\epsilon\gamma\epsilon\iota$ – formlen)
3. Anbefaling af menighedens gode gerninger (indledt med $\omicron\iota\delta\alpha$ – jeg kender)
4. Anklage mod menigheden på grund af synd (oftest indledt med $\alpha\lambda\lambda\alpha$ – men)
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse
6. Formel om at høre Åndens budskab ($\omicron\epsilon\chi\omega\nu\omicron\upsilon\varsigma\dots$)
7. Løfte til den sejrende ($\omicron\nu\iota\kappa\omega\nu$)

Ved en gennemlæsning af de syv breve vil man også opdage, at det står meget forskelligt til i de forskellige menigheder. Nogle modtager ros, mens andre bliver advaret. Ifølge Beale kan man dele menighederne op i tre grupper. Efesos (det første brev) og Laodikea (det sidste brev) bliver kraftigt advaret og er i fare for at gå til grunde som menigheder. De tre menigheder, som nævnes i midten, Pergamon, Thyatira og Sardes varierer i tilstand, hvor situationen er bedst i Pergamon og værst i Sardes. De menigheder som får mest ros er Smyrna (brev nr. 2) og Filadelfia (brev nr. 6). Disse to menigheder er fattige og svage, men har været trofaste overfor Kristus, og de bliver begge lovet evig frelse i form af en sejrskrans.⁵⁶

Analysen af Beale fører frem til en opstilling af denne kiastiske struktur:⁵⁷

⁵⁵ Beale, s. 224-225

⁵⁶ Beale s. 226

⁵⁷ Beale, s. 226

Denne struktur viser, ifølge Beale, at de syv menigheder som helhed er i ringe tilstand. Efesos og Laodikea, som kritiseres, nævnes først og sidst. Disse to er præget af vranglære, frafald og store vanskeligheder ved at fastholde trofasthed overfor Kristus.⁵⁸ Smyrna og Filadelfia, som roses og betegnes som trofaste menigheder nævnes i det andet og det næstsidste brev. I midten af strukturen er Pergamon, Thyatira og Sardes, som beskrives som menigheder, der indeholder både positive og negative elementer. Centralt i brevet til Thyatira finder vi udtrykket ”alle menighederne skal vide”, at Kristus er dommer over menneskers tanker og handlinger. Dette indikerer at det centrale i brevene er menighedernes forhold til Kristus, og deres evne til at være trofaste vidner om ham overfor deres omgivelser.⁵⁹

Hvorvidt Beales vurdering af de enkelte menigheders tilstand er rigtig, vil blive undersøgt i detaileksegesen, og vil blive nævnt i det sammenfattende afsnit i konklusionen.

⁵⁸ Ifølge Campbell bliver Efesos beskrevet bedre end Sardes, og disse to bør derfor, ifølge Campbell, bytte plads i opstillingen. Jf. Campbell, *Feminine Urban Imagery*, s. 85. Jeg er dog mest enig med Beale, og vælger derfor hans opstilling.

⁵⁹ Beale, s. 227

Detaileksegesi af de syv menighedsbreve

2,1-7: Brevet til englen for menigheden i Efesos

2,1) Skriv til englen for menigheden i Efesos. Dette siger han, som holder de syv stjerner i sin højre hånd, han som vandrer mellem de syv guldlysestager. 2) Jeg kender dine gerninger, og dit besvær, og din udholdenhed, og at du ikke kan udstå de onde, og jeg ved at du har prøvet dem, som kalder sig selv for apostle, men som ikke er det, og du har fundet at de lyver, 3) og du har udholdenhed og døjet meget på grund af mit navn og ikke blevet træt. 4) Men jeg har det imod dig, at du har svigtet din første kærlighed. 5) Husk derfor på, hvorfra du er faldet, og omvend dig og gør de tidligere gerninger, og hvis ikke, kommer jeg over dig og flytter din lysestage fra dens sted, hvis ikke du omvender dig. 6) Men dette har du, at du hader nikolaiternes gerninger, som også jeg hader. 7) Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne. Den, som sejrer, ham vil jeg give at spise af livets træ, som er i Guds paradis.

Strukturel analyse af 2,1-7

Struktur	Brevet til menigheden i Efesos
1. Formel om at skrive	2,1a: Skriv til englen for menigheden i Efesos.
2. Kristi selvpræsentation	2,1b: Holder de syv stjerner i sin højre hånd, og vandrer mellem de syv lysestager.
3. anbefaling	2,2-3: Kristi kendskab til menighedens gerninger, besvær og udholdenhed.
4. Anklage	2,4: Du har svigtet din første kærlighed.
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	2,5: Formaning til omvendelse med tilhørende advarsel om at lysestagen vil blive flyttet.
6. Formel om at høre Åndens budskab	2,7a: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	2,7b: Løftet til den sejrende om at spise af livets træ i Guds paradis.

Geografisk og historisk baggrund

Efesos var den største og vigtigste by i Lilleasien. Den var beliggende ved kysten og som den nærmeste by til Patmos var det en naturlig indgang til området og til de øvrige byer.

Efesos var en stor og velhavende by med en vigtig havn. Byen var hjemsted for det berømte Artemistempel. Gudinden Artemis blev ofte portrætteret sammen med en stjerne og et træ. Dette kan evt. være baggrunden for stjernerne og livets træ, som nævnes i brevet.⁶⁰ Byen var også

⁶⁰ Hemer, The Letters to the Seven Churches in their local setting, s.46

hjemsted for tre templer bygget til ære for de romerske kejsere, og byen fik titlen "Neokoros" (tempelværge).⁶¹ Efesos var også en by med en lang historie, hvor byen flere gange har ændret placering, ved at forskellige herskere har flyttet byen.⁶² Advarslen om at lysestagen skal flyttes kan derfor evt. fortolkes ud fra den sammenhæng.⁶³

Detaleksegesen af 2,1-7

v. 1) Det første af de syv menighedsbreve er skrevet og sendt til menigheden i Efesos. Verset indeholder formelen om at sende brevet (til englen for menigheden i Efesos), samt Kristi selypræsentation.

Udtrykket "englen for menigheden" kan opfattes på flere forskellige måder:⁶⁴ 1) En skytsengel, som beskytter menigheden. 2) En ærestitel for menighedens biskop eller leder. 3) En samlet betegnelse for hele menigheden.

Den første tolkning bruger den normale forståelse af ordet "engel", og medfører den tanke om, at hver menighed har en skytsengel, som beskytter og repræsenterer menigheden.

Jeg er dog noget skeptisk overfor denne tolkning, især fordi englen og menigheden i den grad bliver blandet sammen i brevenes indhold. Englen for menigheden bliver holdt ansvarlig for menighedens åndelige situation, og bliver også flere gange påbudt at omvende sig. Det sidste striden en del imod den tanke, at engle normalt er Guds udsendte tjenere, som er lydige mod ham, og som derfor ikke har brug for omvendelse. Det ville også være mærkeligt at kræve et åndeligt, himmelsk væsen ansvarlig for menneskers opførsel. Hvis dette er tilfældet, er det et ganske enestående eksempel i de bibelske skrifter.

Den næste tolkning mener, at betegnelsen er en ærestitel for menighedens biskop eller leder.

For det tredje kan udtrykket "engel" også læses som en repræsentant for menighedens kollektive situation, en symbolsk figur for deres samlede tilstand. Englen er en slags "alter ego", som tiltales på vegne af hele menigheden, og menigheden kan derved spejle sig selv i denne tiltale.

Den foretrukne tolkning er en kombination af nr. to og tre. Brevet er skrevet til menighedens leder, som betegnes som menighedens engel. Denne er lederen af menigheden og står derfor også til ansvar overfor menighedens tilstand og handlinger. Brevet omhandler samtidigt hele menigheden

⁶¹ Ramsay, *The Letters to the Seven Churches*, s. 232

⁶² Se Ramsay, s. 218-219; 223

⁶³ Ramsay, 242-246

⁶⁴ Jf. Aune, s. 108-112 og Beale, s. 217-219

som et kollektiv, og indeholder påbud og formaninger til enkeltpersoner eller grupper i menigheden. Derfor læses menighedens engel som en fælles betegnelse for lederen og menigheden.

Ταδε λεγει (dette siger) indleder Kristi selvpræsentation, som består af to dele. Kristus præsenterer sig selv som den der har de syv stjerner i sin højrehånd, og som den der vandrer mellem lysestagerne. Denne præsentation svarer til Kristus-visionen i kap. 1, som Johannes oplevede i sit syn.

1,13: εν μεσω των λυχνιων ονοιον υιον ανθρωπου	2,1: ο κρατων τους επτα αστερας εν τη δεξια αυτου ο περιπατων εν μεσω των επτα λυχνιων των χυσιων
---	---

I kapitel 1, 20 bliver hemmeligheden (μυστηριον) omkring stjernerne og lysestagerne afsløret. Stjernerne er symbol på menighedernes engle, og lysestagerne er menighederne. Kristus holder altså englene i sin højre hånd, og viser dermed at han har magt og myndighed over dem, men også at han beskytter dem. Englene er i Kristi varetægt og beskyttelse. Det næste viser Kristi nærvær. Han beskrives og præsenterer sig selv, som stående midt i blandt menighederne. Kristus kender deres situation, han er selv til stede. Ifølge David D. Desilva er beskrivelsen af Kristus netop skrevet på en sådan måde, at de ville skabe ærefrygt, men også tillid hos menigheden.⁶⁵

v. 2-3) Disse to vers indeholder det næste afsnit i brevet og indledes med formlen οιδα (jeg kender). Kristi kendskab til menigheden drejer sig om tre ting: dens gerninger, besvær og udholdenhed, samt dens forhold til en gruppe der kaldes de onde (κακους). Denne gruppe betegnes senere som dem der kalder sig selv for apostle, men som ikke er det. Disse pseudoapostle er blevet testet af menigheden og de er blevet afsløret. De har løjet og er ikke sande apostle. Menigheden roses for at have afsløret dem og afsløret deres løgne.

Derudover roses menigheden i Efesos for at have udholdt og døjet meget, pga. Jesu Kristi navn, og ikke blevet trætte. Disse ting passer sammen med besvær og udholdenhed, som er nævnt tidligere. Kristus roser altså menigheden for deres udholdenhed i trængslerne, og for deres ortodoksi. Menigheden har fastholdt den apostolske lærer og har afsløret dem, som lærte anderledes. Præcist

⁶⁵ David D. Desilva, s. 101

hvem disse falske apostle var, kan være svært at fastlægge. De kommentarer, som opgaven benytter sig af, giver dog bidrag til gruppens beskrivelse.

Ifølge Hemer er der fire muligheder for identifikationen af de falske apostle:⁶⁶

1. Omvandrende evangelister (nævnes også i Didache, hvor instrukser om deres modtagelse og prøvelse også nævnes).
2. Judaister, ligesom de pseudoapostle Paulus nævner i 2. Kor 11,13.
3. Tilhængere af en paulinsk gruppe, som overfortolker den kristnes frihed.
4. Identiske med nikolaitterne eller lignende grupper.

Hemer foretrækker selv den 3. mulighed, da han ser en sammenhæng mellem de falske apostle og ønsket om at tage mere del i den lokale kultur, hvor den kristne frihed blev brugt som et argument for ikke længere at være bundet af gamle love og regler.⁶⁷

Adamsen derimod kobler de falske apostle sammen med nikolaitterne, og mener at de evt. kunne have brugt betegnelsen ”apostle” om dem selv.⁶⁸ I øvrigt citerer Adamsen også Oecumenius for at tolke de falske apostle som vranglærerne prædikanter, som var disciple af Kerinthus, som selv var modstander af og blev bekæmpet af apostlen Johannes.⁶⁹

Aune tolker udtrykket med de falske apostle, som et tegn på den gennemgående kamp der var mellem forskellige autoriteter i menighederne. Han nævner at de falske apostle kan være lige med ”de onde”, som igen er en gruppe, som nikolaitterne hører ind under. Aune mener, at nikolaitterne er en specifik gruppe af ”de onde”, og ikke de samme som de falske apostle. Han bemærker at verberne *πειρασας* (prøvet) og *ευρες* (fundet) er i aorist og betegner en fortidig episode. Beskrivelsen af nikolaitterne er i præsens og derfor nutidig trussel. Aunes analyse virker meget rigtig, og vi må derfor give ham ret i, at det altså ikke kan være den samme gruppe.⁷⁰

Beale kommer ikke længere i bestemmelsen af grupperne end at beskrive dem som en gruppe, der påkaldte sig at tilhøre den udvidede gruppe af apostle udover de 12. Beale mener også at deres lærer ikke er så forskellig fra nikolaitterne, Balaams gruppe og Jezabels tilhængere.⁷¹ De falske apostle er med andre ord, en separat gruppe, men med samme forkerte teologi som de øvrige grupper.

⁶⁶ Hemer, s. 40

⁶⁷ Hemer, s. 40

⁶⁸ Adamsen, s. 145

⁶⁹ Adamsen, s. 136

⁷⁰ Aune s. 143

⁷¹ Beale, s. 229

Menighedens afsløring af dem, kan ifølge Beale skyldes den årvågenhed, som den første generation af kristne i Efesos besad (jf. Apg. 20,20-32, 1. Tim 1,3-11, 2. Tim 3,1-17).⁷²

v. 4) Kristus har dog også en reprimande til menigheden. Han påtaler dem for at have svigtet deres første kærlighed. Denne kærlighedsmetafor må omhandle forholdet mellem Kristus og menigheden. Kristus anklager dem altså for at have svigtet ham, og derved også svigtet troen. Adamsen oversætter verset lidt anderledes, og lidt for kraftigt, efter min mening. Han mener nemlig, at menigheden har *forladt* sin første kærlighed.⁷³ Verset er ifølge Adamsen et billede på ægteskabet mellem Kristus og menigheden, hvor menigheden er bruden og Kristus er brudgommen. Ægteskabsmetaforen gentages senere i Joh. Åb., hvor billedet med bruden bruges om det nye Jerusalem (Joh. Åb. 21,9), og hvor Guds dom over Babylon beskrives som forberedelse til ”Lammets bryllup”, hvor Kristus forenes med sin brud (Joh. Åb. 19, 6-10).⁷⁴

v. 5) Menigheden i Efesos befales nu til at handle på denne påtale. De bliver påbudt at tænke på, hvorfra de er faldet; altså at påminde sig om deres tidligere trofaste kærlighed overfor Kristus. Dernæst bliver de bedt om at omvende sig. Ordet μετανοίω (omvend dig) betyder ”at skifte sind”, ”ændre tankegang” eller ”at vende sig i en anden retning”. Kristus befaler dem altså til at tænke anderledes og til at vende tilbage til et kærlighedsforhold til ham.

Dernæst bliver de påbudt at gøre de tidligere gerninger. De har før været i et sandt forhold til Kristus, hvilket kom til udtryk i vidnesbyrd om ham. Denne handling skal menigheden genoptage. Som opfølgning på disse påbud giver Kristus en advarsel til menigheden. Hvis de ikke omvender sig, vil Kristus flytte lysestagen fra dens plads. Da lysestagen er symbol på menigheden, må dette betyde, at med mindre menigheden omvender sig vil Kristus flytte dem, og der vil ikke være nogen menighed i Efesos længere. Menighedens opgave om at vidne om Kristus, vil blive flyttet til et andet sted, hvor opgaven vil blive udført.

Beale nævner et brev fra Ignatius, som senere var biskop i Efesos, som et tegn på at menigheden tog advarslen til sig, omvendte sig og derved fortsatte menigheden i Efesos med at eksistere.⁷⁵

v. 6) Efter den skrappe advarsel følger et bemærkelsesværdigt kompliment til menigheden, om deres had til en gruppe, som kaldes nikolaitterne. Denne gruppe bryder Kristus sig heller ikke om,

⁷² Beale s. 229

⁷³ Adamsen, s. 136

⁷⁴ Adamsen, s. 136-137

⁷⁵ Beale, s. 232

og menighede roses for deres afstandtagen til dem. Nikolaitterne nævnes ikke i andre NT tekster, og det kan derfor være vanskeligt, at få bestemt denne gruppe. (jf. vers 3 samt brevet til Pergamon)

v. 7-8) Brevets sidste to vers indeholder to formler, som går igen i de øvrige breve. Først formelen om at høre (ο ἔχων οὖς), og derefter løftet til den sejrende (ο νικῶν). De to formler bytter plads i de sidste tre breve, men står altid nævnt til sidst i brevene. Dette er også nævnt i afsnittet om struktur i menighedsbrevene. Formlerne binder brevene sammen, og indeholder en gentagelse om, at brevets indhold ikke kun er til den pågældende menighed, men er til alle syv menigheder.

Den første formel ”den som har ører, skal hører det, som Ånden siger til menighederne” indeholder mange betydninger. For det første er den en allusion til Jesus citater fra evangelierne, hvor det indgår i Jesu undervisning i form af lignelser. Disse er igen allusioner til GT, og profeternes budskab til folket Israel. Formlen udtrykker, at selvom budskabet er givet til hele menigheden, er det kun de få (dem som har ører at høre med), som vil høre og forstå budskabet. Nogle vil høre, andre vil ikke. Derefter betyder formelen, at budskabet er fra Ånden (πνεῦμα). Kristus og Ånden er altså begge forfattere til brevets indhold. Kristus bliver i øvrigt i Joh. Åb. beskrevet som havende Guds syv ånder. Det sidste er en påmindelse om at budskabet er til alle menighederne. Brevet til Efesos er ikke kun tiltænkt dem, men skal også læses op i de andre menigheder. Menigheden i Efesos vil tilsvarende ikke kun få sit eget brev at høre, men vil også høre de andres breve.

Det afsluttende løfte til den sejrende (ο νικῶν) indeholder betydning, som både kan tolkes ud fra G.T. men som også kan tolkes ud fra den lokale situation i byen Efesos.

Løftet til den sejrende går ud på, at få lov til at spise af livets træ i Guds paradis. Dette løfte har tydelige allusioner til Genesis kap. 1-3, hvor paradiset have og syndefaldet er beskrevet. Paradiset have og livets træ symbolisere et tæt og nært forhold til Gud, et forhold som blev ødelagt ved syndefaldet, hvorefter Adam og Eva blev sendt ud af haven.

Den sejrende bliver af Kristus nu lovet at kunne få del i denne tabte paradisiske tilstand. Trofasthed over for Kristus, og sejren sammen med ham, vil altså resultere i en tilbagevenden til det paradisiske liv sammen med Gud.

Hemer foreslår en alternativ fortolkning af løftet, hvor han ser en parallel mellem ”livets træ i Guds paradis” og den lokale baggrund i byen. I Efesos var der i forbindelse med templet for Artemis bygget en indelukket have med vilde dyr og forskellige frugttræer. Denne have kan ifølge Hemer beskrives som en firkanter ”temenos”, hvilket svarer til det persiske låneord ”Παράδεισος”. Hemer

mener derfor at denne have danner baggrund for det specifikke løfte til den sejrende i menigheden, om at spise af livets træ i Guds paradis.⁷⁶

I forordet til Hemers bog skriver Aune om denne forståelse, og bruger det som eksempel på at han ikke altid er enig med Hemer. Aune mener ikke at Hemers fortolkning af løftet er korrekt, men kalder det derimod ”completely unconvincing”, og fyldt med fejlslutninger. Jeg giver Aune ret i kritikken af Hemer, og mener at den lokale baggrund i dette tilfælde ikke giver den rette forståelse af teksten. Løftet til den sejrende bør hellere forstås ud fra Det gamle Testamente og omtalen af Paradisets have i 1. Mos. kap. 2-3.

Selve løftet om at spise af livets træ opfyldes i Joh. Åb. kap 22, hvor der er en beskrivelse af livets træ, som står i midten af det nye Jerusalem. Træet bærer frugt 12 gange om året, og dets blade giver lægedom til dem, som spiser af det.⁷⁷

Sammenfatning af 2,1-7

Det første menighedsbrev er skrevet til menigheden i Efesos. I brevet præsenterer Kristus sig som den, der holder de syv stjerner i sin højre hånd, og som den der vandrer mellem de syv guldlysestager. Denne beskrivelsen betegner Kristi autoritet i forhold til menighederne, men viser også at Kristus har omsorg for dem; han beskytter dem.

Kristus fortæller menigheden, at han kender deres gerninger, og ved at de har været udsat for meget pga. af deres tro, men er ikke blevet trætte. De har også været beskyttere af den kristne troslære, og har afsløret personer, som har kaldt sig selv for apostle, men som ikke har været det. Menigheden har også afvist nikolaitterne, som var en gruppe der blandede den kristne tro med deltagelse i hedensk gudsdyrkelse. Kristus roser menigheden for denne afvisning, da Kristus også selv hader disse personer.

Dog har Kristus også en kritiske bemærkning til menigheden, og han formaner dem til at omvende sig. Menigheden har, ifølge Kristus, forladt deres første kærlighed og er derfor ikke længere så ivrige og trofaste overfor Kristus, som den første generation af kristne i menigheden var det. De formaner derfor til at huske på deres fortid, omvende sig, og finde tilbage til det oprindelige kærlighedsforhold til Kristus. Hvis ikke de omvender sig vil Kristus straffe dem og flytte menigheden væk fra dens plads. Et vidnesbyrd fra biskoppen Ignatius indikerer at menigheden tog formaningen til sig og omvendte sig.

⁷⁶ Hemer, s. 48-52

⁷⁷ Joh. Åb. 22,2

Brevet afsluttes med en formaning om at høre Åndens budskab til menighederne, og dette følges op med et løfte til den sejrende. Den som er trofast overfor Kristus og sejrer sammen med ham vil få lov til at spise af livets træ i Guds paradys. Dette løfte peger frem mod kap. 22, hvor det nye Jerusalem og livets træ bliver beskrevet.

Rent strukturelt indeholder brevet alle elementerne og følger det kendte mønster for brevene. Brevet indeholder den indledende formel, Kristi selvpræsentation, positiv og negativ beskrivelse af menigheden, opfordring til omvendelse, formelen om at høre Åndens budskab, samt det afsluttende løfte til den sejrende. Brevet tegner et blandet billede af menighedens tilstand, da brevet både indeholder positive og negative elementer. Menigheden roses for sine gerninger og for at have afsløret vranglære. Dog påtales de kraftigt for at have svigtet deres første kærlighed, Kristus, og denne afsløring indikerer en åndelig tilstand, som er meget kritisk.

Brevets elementer peger også i en retning, som tyder på en stærk sammenhæng til resten af Joh. Åb. Den indledende præsentation af Kristus samt advarslen om at lysestagen vil blive flyttet indeholder allusioner til Kristus-visionen i kap. 1, og binder derved brevet sammen med bogens første kapitel. Brevets midterste del omhandler forholdet til vranglære og skaber derved et tema om forholdet mellem forkert lære og ret lære. Dette tema udfoldes i de midterste kapitler i bogen, især i kapitel 13, hvor den falske profet (dyret fra jorden) bliver beskrevet. Dette dyr beskrives som en, der gør store tegn og som forfører mange mennesker. Derved bliver det et symbol på den arketypiske vranglære. Det afsluttende løfte til den sejrende peger frem mod kapitel 22, hvor løftet om livets træ bliver opfyldt. På den måde bliver brevet også koblet sammen med bogens afsluttende del.

Brevet til menigheden i Efesos inderholder elementer, som både kan tolkes ud fra den lokale baggrund, men som også skal forstås ud fra det nye og gamle testamente. Der kan være elementer, som kun giver mening set i lyset af den lokale situation (som f.eks. nikolaitterne), men brevet indeholder også allusioner til andre bibelske tekster, som bedst tolkes ud fra disse (f.eks. allusionen til livets træ). Min konklusion på dette spørgsmål må derfor være, at brevet forstås bedst, når der bruges en kombination af de to tolkningsnøgler.

2,8-11: Brevet til englen for menigheden i Smyrna

8) Og skriv til englen for menigheden i Smyrna: Dette siger den første og den sidste, som var død, og blev levende. 9) Jeg kender din trængsel og fattigdom, men rig er du, og jeg ved at du bliver spottet af dem som kalder sig selv for jøder, og som ikke er det, men er Satans synagoge. 10) Frygt ikke for det, som du skal lide. Se, Djævelen vil kaste nogle af jer i fængsel, for at I skal prøves og I får trængsler i ti dage. Vær trofast indtil døden, og jeg vil give dig livets sejrskrans. 11) Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne. Den, som sejrer, skades ikke af den anden død.

Strukturel analyse af 2,8-11

Struktur	Brevet til menigheden i Smyrna
1. Formel om at skrive	2,8a: Skriv til englen for menigheden i Smyrna.
2. Kristi selvpræsentation	2,8b: Den første og den sidste, som var død og blev levende.
3. anbefaling	2,9: Kristi kendskab til menighedens trængsel og fattigdom, og angrebene fra de såkaldte jøder.
4. Anklage	(–)
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	2,10: Forudsigelse af fremtidige prøvelser, og opmuntring til udholdenhed med tilhørende løfte om evig belønning.
6. Formel om at høre Åndens budskab	2,11a: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	2,11b: Løftet til den sejrende om ikke at blive skadet af den anden død.

Geografisk og historisk baggrund

Byen Smyrna lå 120 km. nord for Efesos, og var ifølge Adamsen konkurrent til Efesos og Pergamon om at være den ledende by i Lilleasien.⁷⁸ Smyrna var kendt for at være meget loyal overfor Rom og romersk religion, deriblandt deltagelse i dyrkelsen af den romerske kejser. Ifølge Beale var der mindst et tempel i byen bygget til romersk religion. Deltagelse i kejserkulten blev krævet af alle byen indbyggere, som ønskede at deltage i byens handel og offentlige liv.⁷⁹ Kistemaker uddyber Beals kommentarer om romerske templer, og skriver at byen i år 195 f.Kr. opførte et tempel for Dea Roma (Roms gudinde) og senere i år 26 e.Kr. blev der opført et tempel for

⁷⁸ Adamsen, s. 139

⁷⁹ Beale, s. 24-241

Kejser Tiberius.⁸⁰ Ud over disse havde byen også templer for Zeus og for Cybele. Disse mange templer sammen med andre smukke bygninger blev omtalt som ”Smyrnas krone” og var årsag til megen beundring.⁸¹

Detaileksegelese af 2,8-11

v.8) Efter den indledende formel om at skrive til engelen for menigheden i Smyrna, følger Kristi selvpræsentation, som indledes med $\tau\alpha\delta\epsilon\ \lambda\epsilon\gamma\epsilon\iota$ (dette siger). Kristus præsenterer sig selv som den første og den sidste, som have været død men nu er levende.

Den første del – $\pi\rho\omega\tau\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\sigma\chi\alpha\tau\omicron\varsigma$ - slår Kristi guddommelighed og fuldkommenhed fast. Han er den første og den sidste, den øverste autoritet, den som omslutter og omkranser alting. Udtrykket er parallelt med Alpha og Omega, som også bruges om Kristus.

Det næste udtrykker hans sejr over døden. Kristus omtaler sig selv, som en der var død, men som nu er levende. Denne præsentation er identisk med Kristus-visionen i kap. 1.

1,17: $\epsilon\gamma\omega\ \epsilon\iota\mu\iota$ $\omicron\ \pi\rho\omega\tau\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \omicron\ \epsilon\sigma\chi\alpha\tau\omicron\varsigma$ $\epsilon\gamma\epsilon\nu\omicron\mu\epsilon\nu\ \nu\epsilon\kappa\rho\varsigma$ $\kappa\alpha\iota\ \iota\delta\omicron\upsilon$ $\sigma\omega\nu\ \epsilon\iota\mu\iota$	2,8: $\omicron\ \pi\rho\omega\tau\omicron\varsigma\ \kappa\alpha\iota\ \omicron\ \epsilon\sigma\chi\alpha\tau\omicron\varsigma$ $\epsilon\gamma\epsilon\nu\omicron\mu\epsilon\nu\ \nu\epsilon\kappa\rho\varsigma$ $\kappa\alpha\iota\ \epsilon\zeta\epsilon\sigma\epsilon\nu$
---	--

v.9) $\omicron\iota\delta\alpha$ (jeg kender) indleder den næste del, hvor Kristus redegør for sit kendskab til menigheden. Verset indeholder to emner, som hver består af to modsætninger. I det hele taget er dette brev fyldt med modsætninger og ting bliver vendt på hovedet.

Det første emne som nævnes er fattigdom og lidelse, som kendetegner menighedens nuværende synlige situation. $\Theta\lambda\iota\phi\iota\nu$ betegner fysiske lidelser (evt. pga. forfølgelser). $\Pi\tau\omega\chi\epsilon\iota\alpha\nu$ betegner materiel fattigdom.

Beale mener at lidelserne og fattigdommen er forbundet med de kristnes afvisning i at deltage i de offentlige ofringer til kejserkulten, som var en vigtig del af hverdagslivet i Smyrna.⁸² Denne nægtelse udelukkede de kristne fra arbejde og medlemskab af laug, hvilket medførte arbejdsløshed og i sidste ende fattigdom.

⁸⁰ Kistemaker, Revelation, s. 121

⁸¹ Kistemaker s. 121

⁸² Beale, s. 240-241

Den umiddelbare situation bliver dog vendt på hovedet i den næste beskrivelse. Kristus udtaler at menigheden faktisk er rig. Denne rigdom må forstås som åndelige rigdom. På trods af deres fysiske lidelser og materiel fattigdom har menigheden en åndelig rigdom.

Den næste beskrivelse omhandler menighedens forhold til byen jødiske befolkning. Menigheden i Smyrna bliver spottet (βλασφημίων) af jøderne i byen, som måske også er årsag til menighedens trængsler og lidelser. Kristus kender denne modstand fra jøderne, men han vender op og ned på situationen med de næste ord. Jøderne er ifølge Kristus ikke rigtige jøder. De er i virkeligheden en del af Satans synagoge. Verset kan indeholde en allusion til Johannesevangeliet kap. 8, hvor Kristus hævder at jøderne har Djævelen som fader (Joh. 8,44).

Brevets beskrivelse af jøderne minder om den beskrivelse jøderne får i brevet til menigheden i Filadelfia.

v.10) Dette vers indeholder en opmuntring til ikke at frygte for fremtiden, en forudsigelse af hvad der skal ske, en opmuntring til trofasthed og et løfte om evigt liv.

Menigheden skal ikke frygte (μηδεν φοβου) den nuværende eller den fremtidige lidelse. "α μελλεισ πασχειν" udtrykker fremtidige ting, som nødvendigvis skal ske. Disse begivenheder afsløres i den næste sætning, som indledes med ιδου (se). Kristus forudsiger, at nogle i menigheden skal kastes i fængsel af djævelen. "διαβολος" betyder modstander, og er et andet navn for Satan.

Den konkrete prøvelse, som resulterer at de kristne bliver fængslet kan både skyldes jøderne eller de lokale myndigheder.

Iva-sætningen betegner formål med fængslingen. Det skal medføre prøvelse og trængsler i ti dage. De ti dage kan betyde en konkret udstrækning på ti dage, men kan også være et symbolsk tal, som betegner en vis udstrækning. Beale mener at tallet er hentet fra Daniels bog, hvor Daniel og hans tre venner prøves i ti dage.⁸³ De fire israelitter nægter at spise af kongens mad, og vil hellere nøjes med grønsager. Der bliver derfor aftalt en prøveperiode på ti dage, hvorefter vennernes skæbne bliver afgjort.⁸⁴ Resultatet i Daniels bog er positiv, hvorimod resultatet i Joh. Åb. ikke nævnes.

Der er til gengæld en opmuntring til menigheden om at være trofast indtil døden (πιστις αντι..) og et løfte om at arve evigt liv. Kristus lover menigheden, at han vil belønne deres trofasthed med livets sejrskrans. Denne krans kan betyde følgende:⁸⁵

⁸³ Beale, s. 242

⁸⁴ Daniels bog, 1,8-21

⁸⁵ Hemer, s. 70-74

1. Præmien i en konkurrence, sportsgren eller lign.
2. Medalje givet for tro tjeneste i militæret
3. Krans båret af hedenske offerpræster

Hemer nævner eksempler på kranse, som tilrejsende konger modtog, når de besøgte en by. Dette skete også i Smyrna. Derfor kan dette konkrete fortilfælde have givet menigheden i Smyrna en mulig forståelse af udtrykket. Dog er det ikke menigheden i Smyrna, som skal give Kristus en sejrskrans, når han besøger byen, men der er Kristus, som giver sejrskranse til de kristne som en gave og som en præmie.⁸⁶

Paulus bruger sejrskransen som symbol på det evige liv, som venter efter døden (f.eks. 1. Kor 9, 24-25 + 2.Tim 4,8), og der er ganske givet den mening, som også bruges i Joh. Åb.

v. 11) Dette vers afslutter brevet til Smyrna og består ligesom de andre breve af en afsluttende formel (den som har ører...) og et løfte til den sejrende.

Formlen slår fast at budskabet skal tages alvorligt, og afslører at ikke alle vil forstå det. Kun dem med ører at høre med, vil høre og forstå det. Formlen gentager også at budskabet skrevet til Smyrna også skal sendes til de øvrige menigheder.

Løftet som Kristus giver til den sejrende er løftet om ikke at blive skadet af den anden død. Dette løfte hænger sammen med det øvrige indhold i brevet. Menigheden i Smyrna er truet og vil opleve flere prøvelser (bl.a. fængsling). De risikerer at blive slået ihjel, og Kristus lover dem derfor, at den som sejrer og er trofast overfor Kristus, vil få evigt liv.

Den anden død, som nævnes, betyder fortabelse og er målet for djævelen og alle dem, som ikke vil omvende sig. Udtrykket bruges også senere i Joh. Åb. og er et andet navn for ildsøen, hvor døden og dødsriget vil blive kastet i.⁸⁷

Den som sejrer og er trofast overfor Kristus vil undgå denne straf, og vil i få sit navn skrevet i livets bog og leve sammen med Kristus for evigt.

Sammenfatning af 2,8-11

Det andet menighedsbrev er skrevet til menigheden i Smyrna. Brevet er en positiv beskrivelse af menigheden, og det indeholder ingen anklage men derimod en anbefaling af menighedens åndelige rigdom og en formaning til trofasthed. I brevet præsenterer Kristus sig som den første og den sidste,

⁸⁶ Hemer, s. 75

⁸⁷ Joh. Åb. 20,14

ham som har været død og blev levende. Denne magt over døden giver Kristus myndighed til at love menigheden livets sejrskrans, hvis de forbliver tro indtil døden. Dette løfte modsvarer menighedens aktuelle situation, hvor de kristne er trængte og fattige, og bliver spottet af byens jødiske befolkning. Disse jøder er i virkeligheden ikke jøder, men tilhører Satans synagoge. Menigheden skal ikke frygte for jødernes angreb, men skal forbedrede sig på at nogle af menighedens medlemmer vil blive kastet i fængsel. Dette vil blive en prøvelse for menigheden, men de vil kun blive prøvet i ti dage. Kristus formaner dem til at være trofaste indtil døden, og lover dem, at den som sejrer ikke vil blive skadet af den anden død, den evige fortabelse.

Brevet til Smyrna følger også det normale mønster for brevene. Dog indeholder det ingen anklage, men blot positiv anbefaling af menigheden samt en opfordring til fortsat trofasthed. Derved bliver der tegnet et meget positivt billede af menigheden, som kan betegnes som åndeligt sund. Dette bekræfter Beales beskrivelse af menighederne og hans kiastiske struktur (jf. afsnittet om strukturel analyse af menighedsbrevene, s. 21).

De enkelte elementer i brevet binder også menighedsbrevet sammen med de øvrige kapitler i Joh. Åb. Kristi selvpræsentation er en allusion til visionen i kap. 1, og det afsluttende løfte peger frem mod kap. 20, og derved skabes der sammenhænge på tværs af teksten.

Når det gælder fortolkning, er det min vurdering af brevet til menigheden i Smyrna primært skal forstås og fortolkes i sammenhæng med de øvrige bibelske skrifter. Brevets indledende vers hvor Kristus præsenterer sig selv og brevets afsluttende løfte kan ses i forbindelse med kap. 1 og kap. 20 i Joh. Åb. Menighedens situation og forestående trængsel i ti dage kan læses som en allusion til Daniels bog.

Den konkrete omtale af jøder kan kræve lokalt kendskab, men ud over det ser jeg ikke andre tydelige allusioner til den lokale baggrund i byen Smyrna. Dog kan den omtalte sejrskrans fortolkes ud fra den lokale baggrund. Der kan alluderes til en tradition, hvor en tilrejsende konge eller kejser modtog en sejrskrans af byens indbyggere. Hemer mener at Smyrna har deltaget i den slags markeringer, og denne tradition kan derfor lægge til grund for Kristi omtale af en sejrskrans i dette brev.

2,12-17: Brevet til englen for menigheden i Pergamon

12) Og skriv til englen for menigheden i Pergamon. Dette siger han, som har et skarpt tveægget sværd: 13) Jeg ved hvor du bor: dér hvor Satans trone står, og du holder fast i mit navn og har ikke fornægtet min tro, selv i de dage, da Antipas, mit trofaste vidne, blev slået ihjel hos jer, det sted

hvor satan bor. 14) Jeg har lidt imod dig, at du har nogle hos dig, som holder fast i Bileams lære, som lærte Balak at sætte fælder for Israels børn, så at de spiste afgudsofferkød og begik utugt. 15) Således har du også nogle, som på samme måde fastholder nikolaiternes lære. 16) Omvend dig nu, og hvis ikke, kommer jeg straks over dig og fører krig mod dem med mit munds sværd. 17) Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne. Den som sejrer, til ham giver jeg den skjulte manna, og jeg vil give ham en hvid sten, og på stenen et nyt navn påskrevet, som ingen kender undtagen ham, som får det.

Strukturel analyse af 2,12-17

Struktur	Brevet til menigheden i Pergamon
1. Formel om at skrive	2,12a: Skriv til englen for menigheden i Pergamon.
2. Kristi selvpræsentation	2,12b: Han som har et skarpt tve-ægget sværd.
3. Anbefaling	2,13: Kristus ved at menigheden befinder sig ved satans trone, og de har holdt fast i hans navn og har ikke fornægtet troen.
4. Anklage	2,14-15: Nogle i menigheden holder fast i Bileams lære samt nikolaiternes lære.
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	2,16: Formaning til omvendelse, samt advarsel om straf; Kristus vil føre krig mod dem med sit munds sværd.
6. Formel om at høre Åndens budskab	2,17a: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	2,17b: Løftet til den sejrende om at modtage den skjulte manna og en hvid sten med et nyt navn påskrevet.

Historisk og geografisk baggrund

Pergamon lå ca. 150 km. nord for Smyrna,⁸⁸ og er den nordligste beliggende af de syv byer. Byen var en stor producent af pergament, som blev lavet af dyreskind og brugt til at skrive på. Pergamon havde også et stort bibliotek med ca. 200.000 ruller,⁸⁹ hvilket kun blev overgået af det berømte bibliotek i Alexandria.⁹⁰

Byen Pergamon havde også flere templer og var et religiøst centrum for området. Byen havde et tempel for Zeus Soter,⁹¹ Athena, Dionysos og Asclepius Soter. Asclepius var den hedenske gud for

⁸⁸ Adamsen, s. 143

⁸⁹ Kistemakere, s. 126

⁹⁰ Adamsen, s. 143

⁹¹ Det græske ord Soter (Σωτηρ) betyder "frelser" og blev brugt både om Zeus og Asclepius. Dette gav ifølge Kistemakere store problemer for de kristne, som kun ville bruge udtrykket "frelser" om Kristus Jesus. (Kistemakere, s. 127)

helbredelse og medicin og havde slangen som symbol.⁹² Zeus havde også et alter i byen, som var placeret på et fremspring på byens akropolis, som var hævet over resten af byen. Alteret kunne ses på lang afstand og lignede en trone.

Efter Roms overtagelse af byen blev der i 129 f.Kr. opført et tempel for Kejser Augustus og for byen Rom, og byen blev derved også centrum for kejserkulten.⁹³ Pergamon blev anerkendt som tempelværge (νεοκοπος) og byen var det første sted i Lilleasien, hvor proconsulen og dermed den romerske administration havde deres placering.⁹⁴

Detaileksege af 2,12-17

v.12) Brevet til menigheden i Pergamon har samme opbygning som de andre breve vi indtil videre har set på. Først formen om at skrive til englen for menigheden (τω αγγελω... εκκλησιας γραφον), og derefter Kristi selvpræsentationen indledt med ταδε λεγει (dette siger).

I brevet til menigheden i Pergamon præsenterer Kristus sig selv som havende et skarpt tve-ægget sværd. Dette sværd nævnes igen i vers 16, hvor det bliver omtalt som ”mit munds sværd” (ρομφαια του στοματος μου). Dette stemmer overens med det syn, som Johannes havde i kap. 1:

1,16: εκ του στοματος αυτου ρομφαια διστομος οξεια εκπορευομενη	2,12: ο εχων την ρομφαιαν την διστομον την οξειαν.
---	--

Udtrykket ”ρομφαια του στοματος” (mit munds sværd) og ”εκπορευομενη εκ του στοματος αυτου” (udgik af hans mund) indikerer at det ikke er et almindeligt sværd, men skal hellere forstås som et symbol på Kristi ord. Sværdet bliver også nævnt i kap. 19 vers 15, hvor Kristus fører krig mod Guds modstandere (jf. kommentarer til vers 16).

v. 13) Verset indeholder en beskrivelse af menigheden og indledes, ligesom de andre breve, med formen οιδα (jeg kender). Det specielle ved dette brev, er at det ikke er menighedens tilstand der primært bliver beskrevet og lagt vægt på, men derimod deres placering: ”που κατοικεις” (det sted du bor). Menigheden befinder sig i en by, hvor Satans trone står. Udtrykket ”ο θρονος του σατανα” (Satans trone) bliver nævnt to gange i verset og må derfor vægtlægges.

Satans trone kan henvise til følgende ting:⁹⁵

⁹² Symbolet med en slange viklet omkring en stang bliver stadig brugt som medicinsk symbol.

⁹³ Kistemaker, s. 127

⁹⁴ Kistemaker, s. 127

⁹⁵ Hemer, s. 84-85

1. Templet for Asclepius Soter
2. Alteret for Zeus
3. Byens samlede religiøse betydning
4. Byens militære betydning

Ad 1: Asclepius Soter var symboliseret med en slange, hvilket også er det bibelske symbol for djævelen og satan. Derved kan Asclepius blive identificeret med satan.

Ad 2: Zeus' alter kunne på afstand ligne en trone, og derfor omtales det som "Satans trone".

Ad. 3: Byen som helhed med dets mange templer var centrum for hedensk religion og dyrkelse af den romerske kejser. Begge dele stod i opposition til den kristne tro, og derfor bliver byen Pergamon omtalt som Satans trone.

Ad. 4: Romerriget forfulgte de kristne og militæret blev brugt i denne forfølgelse. Derfor kan byen Pergamon omtales som Satans trone pga. af proconsulen og militærets tilstedeværelse.⁹⁶

Det vil sandsynligvis være vildledende at isolere betydningen til kun en af mulighederne, og der vælges derfor en bred betydning af udtrykket "Satans trone". Udtrykket kan betyde blot én ting, men er nærmere en samlet betegnelse for alt i byen, både religiøst og militært, som er i opposition til den kristne tro og som derved også ønsker at bekæmpe de kristne.

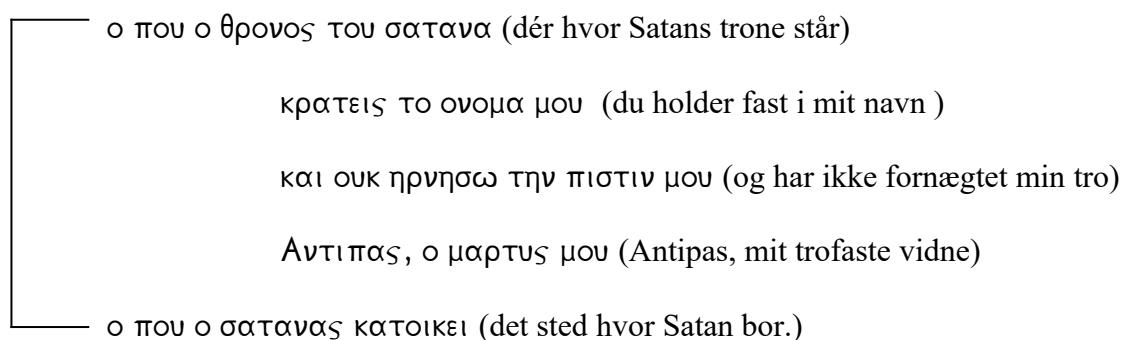
Modstanden mod de kristne er noget, som tydeligt kommer til udtryk ved at Antipas, et medlem af menigheden i Pergamon, blev slået ihjel. Antipas omtales som et trofast vidne (ο μάρτυς μου ο πιστός) og har lidt døden pga. sin tro. Ordet "μάρτυς" ligger til grund for ordet "martyr", som bruges om en person der er blevet slået ihjel for sin tros skyld.

Den øvrige menighed bliver rost af Kristus for at have holdt fast ved hans navn, og for ikke at have forladt troen på ham. Hvorvidt der er andre end Antipas der er blevet slået ihjel ved vi ikke, men drabet kunne godt tolkes som et eksempel til advarsel. Drabet var til skræk og advarsel og muligvis tiltænkt for at udrydde menigheden. Dette er ikke lykket, og Kristus roser menigheden.

Som beskrevet tidligere (jf. det indledende afsnit om genre) kan de syv breve læses som en indledning til bogens øvrige kapitler (kap. 4-22), og kan indeholde temaer, som udfoldes i kap. 4-22. Brevet til Pergamon er et godt eksempel på dette. Budskabet til menigheden i Pergamon

⁹⁶ Hemer, s. 84-85

indeholder netop temaer, som gentages og udfoldes i bogens øvrige kapitler. Brevet beskriver en situation, hvor menigheden er trængt, og hvor de udsættes for forfølgelser. Menigheden har allerede mistet ét medlem; Antipas er slået ihjel, og det er måske bare et spørgsmål om tid før flere mister livet. De er midt i en meget vanskelig situation, og befinder sig i en meget antikristelig by. Selve opbygningen og strukturen af brevet viser dette meget tydeligt, især vers 13. Dette vers er bygget op omkring beskrivelsen af Antipas' martyrium og menighedens trofasthed. Dette er omsluttet af udtrykket "Satans trone" og "der hvor Satan bor". Menigheden er på en måde (også rent sprogligt) omringet af fjenden. Følgende opstilling viser det meget tydeligt:

Ordene "trone" og "martyr", som er centrale temaer i brevet tages op senere i bogen. Som modsætning til "Satans trone" beskrives Guds trone i kap. 4, hvor Johannes ser ind i himlen og beskriver det første af mange syn. Guds trone nævnes også i kap. 5, 7, 8, 19, 20 og 21, og må derfor ses som et centralt og gennemgående tema.

Martyrerne, hvor Antipas er det første eksempel, nævnes igen i kap. 6 vers 9, hvor de befinder sig under et alter i himlen, og beskrives som dem der var myrdet på grund af Guds ord og det vidnesbyrd de holdt fast ved. De nævnes også i kap. 20, hvor de bliver vækket til live igen og bliver konger sammen med Kristus (20,4-5).

Med disse eksempler kan vi foreløbigt konkludere at i hvert fald temaerne fra brevet til Pergamon bliver taget op igen og udfoldet i de øvrige kapitler.

v. 14-15) De næste to vers indeholder ikke ros, men derimod kritik af menigheden. Kristus har det imod menigheden i Pergamon, at nogle holder fast i Balams lærer. På samme måde er der også nogle, som holder fast i nikolaitternes lære. Det er ikke helt enkelt at se, om det er to separate grupper, eller om det er den samme flok mennesker det handler om.

Henvisningen til Balam er en allusion til 4. Mosebog kap. 22-26, hvor den moabitiske konge Balak bruger spåmanden Balam⁹⁷ til at forbande israelitterne. Efter flere mislykkede forsøg, hvor Balam i stedet for at forbande, kommer til at velsigne israelitterne, opgiver Kong Balak sine planer. Efter episoden slår israelitterne sig ned i Moab, hvor folket ifølge 4.Mos 25, begynder at hore med de moabitiske kvinder, spise afgudsofferkød og giver sig til at tilbede de moabitiske guder. Brevet til Pergamon nævner to af disse handlinger; spisning af afgudsofferkød (φαγειν ειδωλοθυτα) og bedrive utugt (πορνευσαι). Senere i 4. Mosebog bliver det fortalt at Bileam bliver slået ihjel i et angreb, hvor israelitterne besejrer de midjanitiske konger (4.Mos 31,8).

Den gammeltestamentlige episode med israelitterne, Bileam og Balak bliver i brevet til Pergamon sammenlignet med nikolaitterne. Ordene "οὕτως" (ligeså) og "ομοίως" (på samme måde) indikerer en sammenligning. Gruppen som fastholder (κρατουντας) nikolaitternes lærer, bliver på den måde også beskyldt for at sætte de samme fælder for menigheden, som israelitterne blev udsat for.

Gruppen som omtales som nikolaitterne, og som vi også kender fra brevet til Efesos, bliver ved denne sammenligning nærmere defineret. Sammenligningen må betyde, at nikolaitterne også spiste afgudsofferkød, bedrev utugt og deltog i tilbedelse af afguder. Nikolaitterne kan med andre ord omtales som en gruppe, der repræsenterer en slags blandingsreligion, hvor den kristne tro sammenblandes med deltagelse i tilbedelse af afguder og utugt. Denne sammenblanding bliver kraftigt påtalt i brevet, og Kristus påbyder dem i det følgende vers at omvende sig. Tilbedelse af afguder kan ikke blandes sammen med tilbedelse af Kristus, og utugt kan ikke forenes med den kristne seksualmoral.

v.16) På baggrund af den hårde kritik i vers 14-15 bliver menigheden nu påbudt at omvende sig. Kristus befaler dem at omvende sig, og advarer dem om konsekvenserne, hvis de ikke gør det.

Advarslen indeholder en gentagelse af Kristi selvpræsentation i vers 12b, da ρομφαια (sværdet) bliver nævnt. Kristus siger også, at han ταχυ (straks) vil komme over dem, og πολεμησηω (vil føre krig mod dem), hvis ikke de omvender sig. Advarslen har tydelige militære træk, og bliver derved en kraftig understregning af budskabets alvor.

Kristus advarer om, at han vil føre krig mod dem (μετα αυτων), hvilket ikke kan være rettet mod hele menigheden, men må betyde den gruppe i menigheden, som fastholder den nævnte vranglære. Kristi krig mod nikolaitterne kan ses som en optakt til kap. 19, hvor Kristus fører krig mod dyret og den falske profet. I kap. 19 bliver Kristus beskrevet som en rytter på en hvid hest. Hans navn er Tro

⁹⁷ Egentligt Bileam

og Sandru, og han har navnene ”Kongernes Konge” og ”Herrernes Herre” skrevet på sin kappe og sin hofte. Han bliver også kaldt for Guds Ord, og ud af hans mund står et skarpt tveægget sværd.

v.17) Dette vers indeholder de to formler, som vi kender fra de øvrige breve og afslutter brevet til Pergamon. Først formlen om at høre brevet budskab, som er en gentagelse af budskabets vigtighed samt en påmindelse om at indholdet også er til de andre menigheder. Dernæst formlen med løftet til den sejrende. I løftet til den sejrende i brevet til menigheden i Pergamon, lover Kristus at give følgende ting: den skjulte manna (του μαννα του κεκρυμμενου) samt en hvid sten (ψηφον λευκην) med et nyt navn (ονομα καινον) indskrevet, som kun kendes af den som modtager det.

Den skjulte manna har allusioner til G.T, hvor Israelitterne fik manna i ørkenen (2. Mos. 15-16). Mannaen blev givet til Israelitterne lige efter de var udvandret fra Egypten, mens de var på vandring i ørkenen, hvor der ikke ellers var mulighed for at få føde. Mannaen gjorde at folket kunne overleve.

Betydningen af den hvide sten med det nye navn kan være en af følgende:⁹⁸

1. En sten brugt i juridiske afgørelser til at betegne dom. Sort betød skyldig, hvid betød frifundet.
2. En *tessera* – en sten som symboliserede privilegier
3. En amulet brugt som beskyttelse
4. En allusion til stenene på brystskjoldet på den jødiske ypperstepræst (2. Mosebog 28)

For at nærme os betydningen, vil vi undersøge hvad brevet nøjagtigt siger om denne sten. Den sejrende loves at modtage en sten, på hvilken der vil stå et nyt navn, som kun kendes af personen, som modtager stenen. Dette kunne tyde på, at det nye navn er et nyt navn givet til personen. I brevet til menigheden i Filadelfia tales der også om nye navne. I det brev loves den sejrende at blive gjort til en søjle i Guds tempel, og få navne indskrevet på sig. Disse navne er Guds navn, navnet på det nye Jerusalem og Kristi nye navn. Dette kunne medføre, at navnet på den hvide sten, som modtages ikke er disse, men mere sandsynligt personen nye navn. Den kristne, som sejrer og er trofast overfor Kristus gennem trængslerne vil modtage et nyt navn, som bliver skrevet på en hvid sten.

Senere i Joh. Åb i kap. 20 og 21 omtales det nye Jerusalem og livets bog. De personer, som har deres navn i livets bog vil undgå ildsøen, og vil få lov til at komme ind i det nye Jerusalem. Der kunne evt. være en sammenhæng mellem navnene i livets bog, det nye Jerusalem og navnet på den hvide sten. Navnet på den hvide sten kan evt. symbolisere en slags adgangsbillet til det nye

⁹⁸ Kistemaker, s. 134

Jerusalem, og modtagelsen af en sådan sten vil være en garanti på, at ens navn stod i livets bog. Den hvide sten symboliserer dermed frelse og borgerskab i en ny by, det ny Jerusalem.

Sammenfatning af 2,12-17

Det tredje menighedsbrev er skrevet til menigheden i Pergamon. Brevet giver et blandet indtryk af menigheden, da brevet både indeholder positive og negative beskrivelser af menighedens tilstand. Brevet indledes med en præsentation, hvor Kristus omtaler sig selv havende et skarpt tve-ægget sværd. Denne beskrivelse er en allusion til visionen i kap. 1 samtidigt med at det peger frem mod kap. 19. Sværdet nævnes også senere i brevet (vers 16), hvor Kristus advarer om at han vil bekæmpe menighedens med sit munds sværd.

Beskrivelsen af menigheden fokuserer på menighedens beliggenhed. Menigheden bor ved Satans trone, og der hvor Satans bor. Selvom menigheden har befundet sig på dette fjendtlige sted, og selv da Antipas blev slået ihjel, er menigheden forblevet trofast overfor Kristus og har ikke fornægtet troen på ham. Dette er den positive beskrivelse af menigheden. Den negative del, er at menigheden indeholder personer, som holder fast i vranglære. Denne vranglære er betegnet som Bileams lære og nikolaiternes lære. Den første er en allusion til det gamle testamente, hvor israelitterne spiste afgudsofferkød og bedrev utugt. Denne episode sammenlignes med nikolaiterne, og det må derfor formodes at deres lære også indeholdt lignende elementer.

Kristus formaner menigheden til at omvende sig, og afvise den nævnte vranglære. Hvis menigheden ikke omvender sig vil Kristus komme over dem og bekæmpe dem med sit sværd.

Brevet afsluttes med formlen om at høre Åndens budskab til menighederne, og med et løfte til den sejrende. I løftet lover Kristus at han vil give den sejrende den skjulte manna, og give ham en hvid sten med et nyt navn indskrevet. Disse løfter peger frem mod kap. 21 og 22 i Joh. Åb., hvor løfterne bliver opfyldt.

For at forstå brevet til menigheden i Pergamon, mener jeg at man må kombinere de bibelske tekster med en viden til den lokale baggrund. Der er mange forskellige elementer i brevet, og nogle er klare allusioner til det gamle testamente, især eksemplet med Bileam og Balak. Andre elementer, som f.eks. omtalen af Satans trone, har tydelige allusioner til byens historie, geografi og kultur. Den bedste fortolkningsnøgle til dette brev må derfor være en kombination af de både bibelske og øvrige tekster og kilder, som er til rådighed.

2,18-28: Brevet til englen for menigheden i Thyatira

18) Og skriv til englen for menigheden i Thyatira. Dette siger Guds søn, der har øjne ligesom flammende ild og fødder ligesom bronze. 19) Jeg kender dine gerninger, og kærlighed, og trofasthed, og tjeneste og din udholdenhed, og dine sidste gerninger overgår de første. 20) Men jeg har det imod dig, at du tillader kvinden Jezabel, som kalder sig selv for profetinde, og som lærer og forfører mine tjenere til at begå utugt og spise afgudsofferkød. 21) Jeg gav hende tid for at hun skulle omvende sig, men hun ønsker ikke at omvende sig fra sin utugt. 22) Se, jeg kaster hende på sygelejet,⁹⁹ og dem, som begår ægteskabsbrud med hende styrter jeg i stor trængsel, hvis ikke de omvender sig fra hendes gerninger, 23) og hendes børn dræber jeg med sygdomme, og så skal alle menighederne forstå, at jeg er den som undersøger nyrer og hjerte, og jeg vil give jer enhver efter jeres gerninger. 24) Og jeg siger til jer, resten af jer i Thyatira, som ikke har denne lære, dem som ikke har kendt til Satans dybder, som de kalder det, jeg kaster ikke anden byrde på jer, 25) dog, hold fast i det I har indtil jeg kommer. 26) Den, som sejrer og holder fast i mine gerninger indtil målet, ham giver jeg magt over folkeslagene, 27) og han skal vogte dem med en jernstang, ligesom når lerkar knuses, 28) som også jeg fik af min fader, og jeg vil give ham morgenstjernen. 29) Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne.

Strukturel analyse af 2,18-28

Struktur	Brevet til menigheden i Thyatira
1. Formel om at skrive	2,18a: Skriv til englen for menigheden i Thyatira.
2. Kristi selvpræsentation	2,18b: Guds søn, har øjne ligesom flammende ild og fødder ligesom bronze.
3. Anbefaling	2,19: Kristus kender menighedens gerninger, kærlighed, trofasthed, tjeneste og udholdenhed.
4. Anklage	2,20-21: Anklage mod menigheden for deres tilladelse af kvinden Jezabel, som kalder sig selv for profetinde og forfører nogle i menigheden.
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	2,22-23: Kristus forudsiger den skæbne, som vil ramme Jezabel og hendes børn. Dette vil have det resultat at alle menighederne vil vide at Kristus giver enhver efter dens gerninger. 2,24-25: Den trofaste del af menigheden formaneshes til trofasthed.
6. Formel om at høre Åndens budskab	2,29a: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	2,26-28: Løftet til den sejrende om at herske over folkeslag med en jernstang, samt at modtage morgenstjernen.

Historisk og geografisk baggrund

⁹⁹ Egentligt står der blot ”seng”, men er her oversat med sygelejet. Jf. detaileksegesen til verset.

Thyatira lå syd for Pergamon på vejen mod byen Sardes. Byen blev erobret af romerne i år 190 f.Kr. Byen var økonomisk velfungerende bl.a. på grund af sin placering ved de store handelsveje (midt mellem Pergamon og Sardes), og pga. de mange forskellige håndværkere i byen: malere, bagere, skræddere, samt forskellig bearbejdning af uld, lærred og metal (især bronze).¹⁰⁰ Ifølge Kistemaker var byens handelsliv kontrolleret af laug (handelsforbund). Disse laug tilbød guderne Apollon og Artemis, og det var obligatorisk for medlemmerne at deltage i disse tilbedelser, som bl.a. indeholdt spisning af kød i templet, samt deltagelse i seksuel aktivitet. Afvisning i deltagelse af dette betød udelukkelse fra det pågældende laug, hvilket medførte arbejdsløshed og fattigdom.¹⁰¹

Detaileksege af 2,18-28

v.18) Efter den indledende formel (skriv til englen...) præsenterer Kristus sig som Guds søn. Han har øjne ligesom flammende ild og fødder ligesom bronze. Denne præsentation (ο υιος του θεου) er ganske usædvanlig og bruges ikke andre steder i Joh. Åb. Udtrykkene ”øjne ligesom ild” og ”fødder ligesom bronze” er begge hentet fra visionen af Kristus i kap. 1:

1,14-15: οι οφθαλμοι αυτου ως φλοξ πυρος και οι ποδες αυτου ομοιοι χαλκολιβανω	2,18: ο εχων τους οφθαλμους αυτου ως φλογα πυρος και οι ποδες αυτου ομοιοι χαλκολιβανω
---	---

Præsentationen af Kristus passer også med udtryk senere i Joh. Åb., hvor Kristus også beskrives med øjne ligesom ild, bl.a. i 19,12.

v.19) Verset er en meget positiv beskrivelse af menigheden i Pergamon, og står i skarp kontrast til den negative omtale i vers 20-21. Verset indledes med formelen οιδα (jeg kender) og indeholder fem områder. Menigheden roses for deres gerninger (τα εργα), kærlighed (την αγαπην), tro (την πιστιν), tjeneste (την διακονιαν) og udholdenhed (την υπομονην). Verset ligner mest en lang liste, og slutter endda med en opsummering, hvor det siges, at menighedens sidste gerninger overgå de første.

v.20) Ordet αλλα (men) indleder de kritiske bemærkninger til menigheden, og omhandler menighedens forhold til kvinden Jezabel og hendes handlinger. Kristus kritiserer menigheden for at

¹⁰⁰ Kistemaker, s. 136

¹⁰¹ Kistemaker, s. 136

tillade kvinden Jezabel. "ᾠφεις" indikerer en accept og tilladelse af noget. Menigheden burde have irttesat eller udelukket Jezabel fra menigheden, men i stedet for har de tilladt hende.

Det tekstkritiske apparat viser en alternativ udgave af verset, hvor det personlige pronomium σου (din) optræder i enkelte tekster. Disse tekster giver grund til en tolkning, hvor Jezabel anses for at være hustru til menighedens biskop. Denne tolkning mener jeg dog ikke er særlig plausibel, især fordi der ikke er enighed blandt de forskellige tekstudgaver for den læsning. De øvrige brug af ordet σου (din) i brevet henviser til hele menigheden, og derfor må din hustru (din kvinde) betyde menighedens hustru/kvinde, hvilket ikke giver den store mening.

Beale mener, at allusionen til Jezabel stammer fra G.T, hvor Jezabel omtales som "hans kvinde". Denne læsning har så smittet af på enkelte udgaver af Joh. Åb., og det er årsagen til variationen af tekster.¹⁰²

Kvinden Jezabel¹⁰³ bliver derefter beskrevet som en, der kalder sig selv for profetinde (προφητιν), og som lærer og forfører nogle i menigheden. Disse personer kaldes "mine tjenere" (εμους δουλους), hvilket er en typisk betegnelse for kristne, som viser at de er Kristi tjenere. Selve Jezabels handlinger beskrives konkret med to ting; hun lærer andre at bedrive utugt (πορνευσαι), og at spise afgudsofferkød (φαγειν ειδωλοθυτα). Disse to elementer indgik også i tilbedelsen af de hedenske guder Apollon og Artemis (jf. historisk og geografisk baggrund), og Jezabel kan derfor tolkes som en person, der opfordrer til blandingsreligion. Jezabel og hendes tilhængere har givet vis været en del af menigheden, men samtidig har de (måske) tilhørt forskellige laug og taget del i afgudstilbedelsen, som foregik i byen med den tilhørende spisning af afgudsofferkød og seksuel udskejelser. Ifølge Campbell er kvinden Jezabel en prototype på byen Babylon, som nævnes i kap. 18, og han ser mange fællestræk mellem de to.¹⁰⁴

Kristus er ikke begejstret for denne sammenblanding eller for de nævnte handlinger, og giver i det følgende udtryk for sin holdning til Jezabel. Der står at Kristus har givet hende tid (χρονον) til at omvende sig, men dette har hun ikke gjort. Jezabel ønskede ikke (ου θελει) at omvende sig. Kristus har på et tidligere tidspunkt (som teksten ikke omtaler) påbudt hende at omvinde sig. Dette har hun ikke gjort og nu åbenbares konsekvenserne.

¹⁰² Beale, s. 262-263

¹⁰³ Hvorvidt navnet Jezabel var et reelt navn, eller blot en allusion til Jezabel i G.T er svært at sige, da Joh. Åb. både bruger konkrete navne, men også er fyldt med symbolske ord og navne.

¹⁰⁴ Læs mere hos Campbell, Feminine Urban Imagery, s. 84-85

v.22-23a) Kristus indleder verset med ordet ἰδοὺ (se), hvilket indikerer at noget nyt skal ske. Samtidigt skaber det også opmærksomhed om budskabet. Kristus vil straffe Jezabel ved at kaste hende på sygelejet (εἰς κλινὴν). Ordet kan også betyde ”seng”, men i dette tilfælde må det betyde påførelse af straf som resulterer i sygdom. Straffen vil også ramme hendes tilhængere, dem som betegnes at begå utugt sammen med hende (καὶ τοὺς μοιχευόντας μετ’ αὐτῆς). Denne straf vil resultere i en stor trængsel (θλίψιν μεγάλην). Vers 22 afsluttes med en konditional ledsætning, som indledes med εἰ μὴ (hvis ikke) og beskriver hvad der vil ske hvis ikke de omvender sig. Udtrykket indikerer at de andre kan undgå straffen, hvis de omvender sig i tide. Hvorvidt konditionalsætningen også gælder Jezabel er mere uklart. Konteksten tyder på at hun har fået tid nok, og at hun ikke kan undslippe straffen.

Straffen over Jezabel vil også ramme hende børn (τὰ τέκνα αὐτῆς). Disse vil Kristus slå ihjel (ἀποκτενῶ) ved at påføre dem sygdom (ἐν θανάτῳ). Straffen vil ramme tre grupper: Jezabel selv, hendes efterfølgere og hendes børn. Selvom der er en mulighed for at undslippe straffen ved omvendelse, ser det ud til at denne mulighed kun gælder den midterste gruppe. Jezabel og hendes børn kan ikke undgå straffen, og vil blive påført sygdomme og straffes med døden.

v.23b) Efter den kraftige advarsel og forudsigelsen af straf af Jezabel nævnes resultatet af straffen. Som man kan se på parafrasen over brevet står vers 23b central i brevet, og jeg tolker det derfor som meget vigtigt. Verset er også det eneste eksempel, hvor udtrykket πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι (alle menighederne) er brugt. Versets centrale placering og vigtighed bekræftes også ved dets centrale placering i brevet til Thyatira, som er det midterste af de syv breve. (jf. Beales kiastiske struktur). Konsekvenserne af Kristi advarsel mod Jezabel skal kendes af alle menighederne, og Kristi autoritet og magt vil blive slået fast. Der nævnes i verset at menighederne vil forstå (γινώσκονταί) to ting:

1. At Kristus er den, som undersøger nyrer og hjerte
2. At Kristus giver enhver efter dens gerninger

Begge dele er allusioner til Jeremias’ bog (Jer. 11, 20 + 17,10 + 20,12), hvor der står at Gud Herren ransager nyrer og hjerter, og dømmer retfærdigt. Udtrykkene bruges også i Salme 7 og betegner Guds alvidenhed og suverænit.

Nyrer og hjerte (νεφροὺς καὶ καρδίαν) var en samlet betegnelse for det inderste i mennesket; stedet for tanker. Ransagning (ἐραυνῶν) af disse betegner derved at Gud og Kristus kender alt i mennesket. Ved at benytte sig af allusionen til Jeremias slår Kristus sin guddommelighed fast. Han

er Gud, og han vil dømme ethvert menneske. Dommen over kvinden Jezabel var en forsmag på dette, og det skal hele menigheden i Thyatira og de øvrige menigheder erkende.

Domstemaet bliver grundigt udfoldet i resten af Joh. Åb. med en kulmination i kap. 20, hvor den endelige dom beskrives, og hvor Kristus fælder dom over alle.

v.24-25) Efter den hårde kritik af menigheden for dens accept af Jezabel, og forudsigelsen af hendes dom, følger nu et budskab til den trofaste del af menigheden. Kristus retter til budskab mod τοῖς λιοποῖς ἐν Θυατείροις (resten af jer i Thyatira), hvilket må betyde den del af menigheden, som ikke har taget del i Jezabels handlinger. Gruppen beskrives også som dem, der ikke har denne lærer (οὐκ ἐχουσιν τὴν διδαχὴν ταυτην), og som ikke kender Satans dybder (οὐκ ἐγνώσαν τὰ βάθη τοῦ σατανᾶ). Gruppen er altså den gode del af menigheden, den del, som har været trofaste overfor Kristus og den kristne tro. Disse modtager ikke nogen nye instrukser ud over at de skal holde fast i det de har. Kristus ønsker ikke at give dem flere byrder (βάρους), men beder dem om at fortsætte den nuværende kurs. Den nævnte byrde (βάρους) kan evt. tolkes til at henvise til det dekret, som er nævnt i Apg. kap. 15, hvor de hedningekristne bliver pålagt nogle regler. I dette dekret nævnes, at de skal holde sig fra besmittelse af afguder (ἀπεχεσθαι τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδωλῶν), fra utugt (τῆς πορνείας) og fra kød af kvalte dyr og fra blod (τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἱματος)¹⁰⁵. Dette er netop nogle af de ting, som den utro del af menigheden med Jezabel i spidsen har taget del i. Den trofaste del har afvist disse ting, og det opfordres de til at blive ved med. Opfordringen til ”at holde fast i det de har”, kan også tolkes som en henvisning til den positive beskrivelse af menigheden i vers 19: kærlighed, trofasthed, tjeneste og udholdenhed. Disse ting skal menigheden fortsætte med indtil Kristi genkomst (ἄχρι οὗ ἂν ἤζω – indtil jeg kommer).

v.26-28) I brevet til Thyatira er de to afsluttende formler byttet om i rækkefølge. Hvor formelen med ”den som har ører” kom før løftet til den sejrende i de første breve, er det omvendt i dette brev og de sidste tre breve. Hvorfor rækkefølgen er anderledes, og hvilken rækkefølge der er en rigtige kan diskuteres. Antallet af eksempler peger på mønsteret med formelen først og løftet sidst (fire mod tre), hvorimod mønsteret med løftet først og formelen sidst er brugt i de første tre breve, og danner derfor præcedens.

Rent strukturelt er der fordele ved det nye mønster, som indføres i brevet til Thyatira (jf. parafrasen over brevet). De to formler ”skriv til englen...” og ”den, som har ører...” passer sammen og skaber en ramme. Kristi selvpræsentation passer sammen med løftet til den sejrende, og skaber en til

¹⁰⁵ Apg. 15,20

ramme. I midten af brevet står beskrivelsen af menigheden, som indeholder en kritisk beskrivelse med opfordring til omvendelse, samt en positiv beskrivelse.

Hvorfor mønsteret skifter kan dog være svært at svare på. Måske er det for det første, for at koble formlen (den, som hører) sammen med Kristi selvpræsentation, og derved få en sammenhæng mellem Kristus og Ånden, som fælles ophav for budskabet til menighederne. For det andet, skaber skiftet også en sammenhæng mellem Kristus og løftet til den sejrende. Det er Kristus, som taler til menighederne, og det er Kristus, som kan opfylde løfterne.

Selve løftet til den sejrende i brevet til Thyatira gælder to ting: myndighed over folkeslag og modtagelse af morgenstjernen.

Det første omhandler ἐξουσίαν (myndighed og magt) til at regere over τῶν ἐθνῶν (folkeslag), og betegner autoritet til at herske over folk og nationer. Myndigheden bliver i det følgende eksemplificeret og udfoldet. Myndigheden skal foregå ved at den sejrende skal vogte dem med en jernstang (ἐν ῥαβδῷ σιδηρᾷ). Dette sammenlignes med den måde hvorpå en jernstang kan knuse lerkar. Den myndighed og magt, som den sejrende har over folkeslag vil blive så overvældende, som en jernstang i forhold til skrøbelige lerkar. Den sejrende vil modtage denne myndighed af Kristus, ligesom Kristus selv har modtaget den af sin Fader. Denne uddelegering af magt nævnes også i kap. 20, hvor de kristne martyrer vækkes til live igen og bliver konger sammen med Kristus (20,4-6).

Den sejrende vil også modtage morgenstjernen (τοῦ ἀστὲρα τοῦ πρωΐνου). Der står egentligt ”den første stjerne”, hvilket er en betegnelse som blev brugt om planeten Venus. I Romerriget blev Venus brugt som et symbol på overmagt, og de romerske kejsere hævdede at være efterkommere af gudinden Venus for derved at bekræfte deres særstatus.¹⁰⁶

Morgenstjernen kan derfor tolkes som et tegn på autoritet og magt, som den sejrende vil modtage, og som kan bruges i udøvelsen af sin myndighed og magt. Udtrykket bruges også om Kristus i kap. 22,6 hvor han kaldes for ”den lysende morgenstjerne” (ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωΐνος).

v.29) Brevet til Thyatira inderholder også den afsluttende formel ”den, som har ører, skal høre hvad Ånden taler til menighederne.” Formlen er en gentagelse fra de øvrige breve og binder dem derved sammen. Budskabet til Thyatira skal deles med de øvrige menigheder, og menigheden i Thyatira skal også modtage de andres breve.

¹⁰⁶ Beale, s. 269

Sammenfatning af 2,18-28

Brevet til menigheden i Thyatira er det fjerde menighedsbrev og er noget længere end de øvrige. Der bliver tegnet et nuanceret billede af menigheden, da brevet både indeholder positive og negative elementer. Brevet befinder sig i midten af de syv menighedsbreve og indeholder også centralt et budskab til alle menighederne. Dette bekræfter teorien om at de forskellige breve skulle læses af alle menighederne. Brevets struktur er ændret i forhold til de første tre breve, da den afsluttende formel og løftet til den sejrende har byttet plads. Denne nye rækkefølge bliver gentaget i de sidste tre breve, og brevet til Thyatira fungerer derved som et strukturelt omdrejningspunkt.

I brevet præsenterer Kristus sig som Guds søn, med øjne som ild og fødder ligesom bronze. Beskrivelsen er en allusion til visionen i kap. 1 og lægger vægt på Kristi guddommelighed. Det afsluttende løfte til den sejrende omhandler også Kristi guddommelighed, da løftet omhandler Kristi suverænitet og myndighed, som han deler med Gud. Kristi myndighed vil blive givet til den sejrende, som vil få magt til at herske over folkeslagene.

Kristi beskrivelse af menigheden er i begyndelsen af brevet meget positivt, og menigheden roses for deres kærlighed, trofasthed, tjeneste og udholdenhed. Deres gode gerninger er vokset i omfang og de sidste overgår de første. Efter de positive bemærkninger følger en meget negativ irettesættelse af menigheden for dens accept af kvinden Jezabel. Menigheden har tilladt Jezabel, selvom hun forfører menighedens medlemmer til at begå utugt og til at spise afgudsofferkød. Kristus har tidligere formanet hende til at omvende sig, men da hun har nægtet vil han straffe hende. Kristus forudsiger at han vil ramme Jezabel og hendes børn med sygdomme og slå dem ihjel. De medlemmer, som har taget del i Jezabels handlinger vil også blive straffet, med mindre de omvender sig. Straffen vil resultere i en erkendelse af Kristi guddommelighed, da alle i de syv menigheder vil forstå at Kristus ved alt og at han dømmer enhver efter dens gerninger. Straffen over Jezabel og hendes børn skal virke som et eksempel til skræk og advarsel for alle andre.

De trofaste medlemmer i menigheden, som ikke har taget del i Jezabels handlinger, bliver ikke pålagt noget nyt, men bliver formanet til at være trofaste indtil Kristi genkomst.

Brevets afsluttes med formlen om at høre Åndens budskab, og gentager at brevets indhold er tiltænkt alle syv menigheder.

Analysen af brevet til Thyatira bekræfter tanken om, at den bedste fortolkning af brevene kræver både inddragelse af de bibelske tekster samt et kendskab til den lokale baggrund. Kristi præsentation af sig selv med sammenlign til ild og bronze, samt løftet til den sejrende om at regere

med en jernstang, giver allusioner til den lokale situation og til byens mange smede og metalarbejdere. De konkrete handlinger, som Jezabel straffes for, utugt og spisning af afgudsofferkød, forstås også bedst med et kendskab til det religiøse og sociale liv i byen, hvor medlemskab af håndværkerlaug indebar deltagelse af afgudsdyrkelse.

De øvrige elementer som f.eks. brugen af navnet Jezabel, samt Kristi selvpræsentation og henvisningen til myndigheden i løftet til den sejrende, bør bedst fortolkes ud af Det Gamle Testamente og de øvrige nytestamentlige skrifter samt de øvrige kapitler i Joh. Åb. Kristi selvpræsentation er en klar allusion til visionen i kap. 1, og løftet til den sejrende peger frem mod de afsluttende kapitler i Joh. Åb.

3,1-6: Brevet til englen for menigheden i Sardes

3,1) Og skriv til englen for menigheden i Sardes. Dette siger han, som har Guds syv ånder og de syv stjerner. Jeg kender dine gerninger og at, du har ry for at leve, men du er død. 2) Bliv årvågen, og styrk de andre, som er tæt på at dø, for dine gerninger er ikke blevet fundet fyldestgørende overfor min Gud. 3) Husk på, hvordan du tog imod og hørte, hold fast og omvend dig. Hvis ikke du våger, kommer jeg ligesom en tyv og du ved ikke hvilken time jeg kommer over dig. 4) Men du har nogle få personer i Sardes, som ikke har gjort deres klædning beskidt, og de skal vandre med mig i hvide klædninger, fordi det er de værdige til. 5) Den som sejrer, han skal således iklæde sig hvide klædninger og jeg skal ikke slette hans navn fra livets bog, og jeg vil kendes ved hans navn overfor min far og hans engle. 6) Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne.

Strukturel analyse af 3,1-6

Struktur	Brevet til menigheden i Sardes
1. Formel om at skrive	3,1a: Skriv til englen for menigheden i Sardes.
2. Kristi selvpræsentation	3,1b: Han som har Guds syv ånder og de syv stjerner.
3. Anbefaling	(–)
4. Anklage	3,1c: Kristus kender menighedens gerninger, de har ry for at leve, men i virkeligheden er de døde.
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	3,2-3: Kristus formaner menigheden til årvågenhed og omvendelse. Hvis de ikke omvender sig, vil Kristus komme som en tyv om natten. 3,4: Den trofaste del af menigheden bliver opmuntret..
6. Formel om at høre Åndens budskab	3,6: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	3,5: Løftet til den sejrende om at iklæde sig hvide klæder, få sit navn i livets bog og at Kristus vil vedkende sig hans navn overfor Gud og englene.

Historisk og geografisk baggrund

Syd for Thyatira og central placeret i provinsen Asien lå byen Sardes. Byens navn "Σάρδεις" er flertal og referer til byens to dele: den befæstede mindre del af byen, som lå på et plateau, og den større del af byen, som befandt sig i dalen. Den nedre del af byen lå på et sted, hvor to store handelsruter (nord-syd og øst-vest) mødtes, hvilket gjorde byen til et økonomisk centrum.¹⁰⁷

Sardes blev indtaget af romerne i år 189 f.Kr. og senere led byen store skader under et jordskælv i år 17 e.Kr. Kistemaker skriver, at Kejser Tiberius undlod at opkræve skatter fra byen i de efterfølgende fem år, i hvilke byens indbyggere genopbyggede byen og forsøgte at genskabe byens

¹⁰⁷ Kistemaker, s. 147

storhed.¹⁰⁸ Byen Sardes havde ligesom de øvrige byer i området templer for forskellige hedenske guder, bl.a. Cybele, Zeus, Herkules og Dionysus. Derudover havde byen også en stor jødisk befolkning, som var rig på penge og indflydelse. Ruinerne af en meget stor synagoge er tegn på jødernes tilstedeværelse.¹⁰⁹

I løbet af byens lange historie havde den været udsat for to store nederlag. Først i et angreb fra Cyrus af Persien og senere i et angreb fra Antiokus d. store af Syrien. Ved begge angreb havde byens befolkning forskanset sig i den befæstede del af byen, hvor stejle klipper beskyttede byen på tre sider. Byens befolkning stolede på, at klipperne var umulige at klatre op af, og forsvarede derfor kun den sidste side. Deres by var ifølge dem selv uindtagelig. Det lykkedes dog begge gange de fjendtlige soldater at klatre op af klipperne i ly af mørket, og på den måde blev byen besejret.¹¹⁰

Detaileksege af 3,1-6

v.1ab) Brevet til Sardes følger det normale mønster, som vi også har set i de andre breve: først en formel om at skrive, derefter Kristi selvpræsentation og dernæst beskrivelsen af menigheden indledt med οἶδα (jeg kender).

Kristi selvpræsentation indledes med ordene ταδε λεγει (dette siger) og han beskriver sig selv som havende Guds syv ånder og de syv stjerne (τα επτα πνευματα του θεου και τους επτα εστερος). Præsentationen er ligesom de andre breve hentet fra visionen i kap. 1, dog med den lille variation, at denne gang er det en kombination af to vers:

1,4: απο των επτα πνευμα	3,1: ο εχων τα επτα πνευματα του θεου
1,16: και εχων εν τη δεξια χειρι αυτου αστερας επτα	και τους επτα αστερας

Vi får i 1,20 at vide, at stjernerne symboliserer menighedens engle, hvilket betyder, at Kristus holder menighedens engle i sin højre hånd. Dette indikerer kontrol, omsorg og beskyttelse.

De syv ånder knyttes sammen med Gud og optræder flere gange i Joh. Åb. Ud over 1,4 og 3,1, som allerede er nævnt nævnes de i kap. 4, hvor Guds syv ånder er beskrevet som fakler der står foran Guds trone (Joh. Åb. 4,5). De er også nævnt i kap. 5, hvor de syv ånder er de syv horn og syv øjne på det slagtede lam, som symboliserer Kristus (Joh. Åb. 5,6) De syv ånder kobles derved både

¹⁰⁸ Kistemaker, s. 147

¹⁰⁹ Aune, s. 218-219

¹¹⁰ Ramsay, s. 360-362

sammen med Gud og Kristus. 7-tallet bruges også flittigt i Joh. Åb (jf. s. 11) som symbol på fuldkommenhed. De syv ånder symboliserer altså guddommelig fuldkommenhed. Stjernerne og englene optræder også i grupper af syv, hvilket også indikerer fuldkommenhed. De syv stjerner er de syv engle, som hver repræsenterer de syv menigheder.

v.1c) Kristi beskrivelse af menigheden i Sardes er meget kritisk og er bygget op omkring en modsætning. Kristus kender (οἶδα) deres gerninger, og han ved at de har navn for at leve. De har med andre ord et godt ry, et ry for at være en levende menighed. Ordet "ονομα" betyder egentligt "navn", men i dette tilfælde betyder det "ry" eller "rygte".¹¹¹ Dette ry har dog ikke megen hold i virkeligheden, for Kristus afslører dem og beskriver dem som døde (νεκρος ει). Udtrykkene "ονομα εχεις οτι ζης" (ry for at leve) og "νεκρος ει" (er død) må forstås billedet og beskriver deres åndelige tilstand. Menigheden består af mennesker, som har haft ry for at være kristne, men i virkeligheden er de åndeligt døde. Beale bemærker at udtrykket er en overdrivelse, som bliver nuanceret i det efterfølgende vers af "α εμελλον αποθανειν" (tæt på at dø). Beale skriver at udtrykkets hensigt er at overdrive forholdet og beskrive situationens alvor.¹¹²

v.2-3) De næste to vers indeholder en formaning til årvågenhed og omvendelse, samt en advarsel om straf, hvis dette ikke sker. Menigheden opfordres først til årvågenhed (γινου γρηγορων) og til at styrke de andre (και στηρισον τα λοιπα). Dette tyder på, at ikke hele menigheden er åndeligt død, men at der stadig er nogle troende tilbage i Sardes. Befalingen begrundes med den næste sætning, som indledes med γαρ (for). Menighedens gerninger er ikke gode nok, de er ikke fyldestgørende, overfor Gud, og derfor må menigheden ændre sine handlinger. De skal huske på tidligere tider, hvor de tog imod og hørte, og de formaneres til at omvende sig.

Hvis ikke menigheden omvender sig, advarer Kristus dem om, at han vil komme over dem ligesom en tyv om natten. Kristi advarsel er givetvis en allusion til en lignelse i Matt. 24,42-51 om den årvågne tjener og husets herre, som vender tilbage til huset midt om natten.¹¹³ Moralen med lignelsen er årvågenhed, hvilket også er opfordringen i brevet. Budskabet til menigheden i Sardes og brugen af billede med tyven om natten, kunne også give allusioner til byens historie. Sardes var to gange blevet erobret af fjendtlige soldater, som i ly af natten havde klatret op af den stejle klippe, som byen var bygget på, og havde dermed indtaget byen. Kristus advarer nu menigheden i selv samme by, om ikke at gøre den samme fejl, som byens tidligere beboere havde begået. Menigheden

¹¹¹ BDAG, s. 714

¹¹² Beale, s. 273

¹¹³ Lignelsen findes også i Mark. 13,33-37 og Luk. 12,35-40.

skal lade sig advare og vise årvågenhed. Verset kan også indeholde en allusion til 1. Thessalonikerbrev, hvor Paulus skriver om Kristi genkomst og sammenligner det med en tyv, som overrasker folk (1. Thess. 5,1-11).

Adamsen skriver i sin kommentar, at der ikke kræves lokalkendskab for at forstå brevet til menigheden i Sardes, og han mener, at billedet med tyven om natten skal tolkes ud fra lignelser i evangelierne.¹¹⁴ Han har muligvis ret, men det virker meget mærkeligt, at Kristus netop bruger denne advarsel mod Sardes, som jo netop havde oplevet den slags angreb, og endda to gange. Dette tyder netop på, at der alluderes til byens historie, og at der derfor kræves lokalkendskab for at forstå allusionen.

v. 4) Dette vers indeholder endnu en nuancering af menighedens åndelige tilstand. Hvor den største del af menigheden er beskrevet som åndeligt døde, eller tæt på at dø, er der også nogle få personer¹¹⁵ i menigheden (ὀλίγα ὀνόματα ἐν Σαρδεσίν) som er trofaste overfor Kristus. Denne gruppe beskrives som nogle, der ikke har bestænket deres klæder. Udtrykket bruges om personer, som lever et liv i renhed og trofasthed, hvorimod personer, som lever i synd beskrives som havende tilsølede klædninger. Deres moral og tro kan altså med andre ord ses på deres klædninger. Den lille gruppe får det løfte at vandre sammen med Kristus i hvide klædninger, og dette begrundes med at det er de værdige til. Personerne har været trofaste overfor Kristus og det belønnes de for.

Temaet med hvide klædninger tages igen op i kap. 7, hvor ”den store hvide flok”, som er et symbol på de troende beskrives som klædt i hvidt. Senere beskrives de som dem, der er kommet fra den store trængsel og som har vasket deres klæder i lammets blod (Joh. Åb. 7,14). I kap. 19 bliver ”bruden”, som er symbol på den kristne kirke og de troende, også beskrevet som klædt i hvidt. Her nævnes der, at de hvide klædninger er deres retfærdige gerninger (Joh. Åb. 19,8).

v.5) Brevets løfte til den sejrende omhandler også hvide klædninger. Kristus lover at den sejrende vil modtage hvide klædninger, som han skal iklæde sig i. Derudover loves den sejrende også at hans navn ikke skal slettes fra livets bog, og at Kristus vil vedkende sig ham overfor Gud og englene. De hvide klædninger og navnet i livets bog vil være gaver til de trofaste, som fastholder troen på Kristus og bekender sig til ham. Dem, som bekender navnet på Kristus vil opleve, at Kristus også vil bekende navnet på dem overfor Gud i himlen. Dette løfte peger, ligesom de øvrige løfter, frem mod kap. 19-22, hvor løfterne opfyldes.

¹¹⁴ Adamsen, s. 155-157

¹¹⁵ Der står egentligt ”nogle få ved navn”, men her betyder det ”nogle få personer”, BDAG s. 714

v.6) Det sidste vers i brevet til Sardes indeholder den afsluttende formel om at høre budskabet, og en gentagelse af at brevets indhold også er et budskab til de andre menigheder.

Sammenfatning af 3,1-6

Det femte menighedsbrev er skrevet til menigheden i Sardes. I brevet præsenterer Kristus sig som den, der har Guds syv ånder og de syv stjerner. Præsentationen er en allusion til visionen i kap. 1, og binder derved brevet sammen med bogens indledning. Beskrivelsen af menigheden er meget negativ i starten, da menigheden betegnes som værende åndeligt død. Denne beskrivelse viser sig at være en advarende overdrivelse, og situationen nuanceres i det følgende. Menigheden indeholder også nogle trofaste medlemmer, som opfordres til at styrke dem, som er døden nær. Disse trofaste medlemmer bliver lovet at skulle vandre sammen med Kristus i hvide klæder, hvilket de har gjort sig værdige til ved deres livsførelse. Menigheden som helhed formaneres til at omvende sig, og til at huske på tidligere tider, da menigheden hørte evangeliet og tog imod det. Hvis menigheden ikke er årvågne vil Kristus komme ligesom en tyv om natten og overraske dem, da de ikke kender tiden.

Brevet indeholder også et løfte, hvor Kristus lover den sejrende at blive klædt i hvide klæder og få sit navn i livets bog. Kristus vil sørge for at navnet aldrig bliver slette fra bogen, og han lover at han vil kendes ved den sejrende overfor Gud og Guds engle. Brevet afsluttes med en påmindelse om at høre Åndens budskab og gentagelse om, at budskabet er givet til alle syv menigheder.

Brevet til menigheden i Sardes følger den kendte struktur for brevene, og indeholder alle elementerne på nær en positiv anbefaling af menigheden. Til gengæld gives der en positiv beskrivelse af nogle enkelte medlemmer i menigheden, og brevet bliver samlet set en blandet beskrivelse af menighedens åndelige tilstand.

Som nævnt indeholder brevet en allusion til kap. 1, da Kristi selvpræsentation gentager elementer fra Kristus visionen i bogens indledende kapitel. Det afsluttende løfte til den sejrende indeholder elementer, som opfyldes i bogens afsluttende kapitler, og derved kobles brevet også sammen med den sidste del af Joh. Åb.

Når det gælder fortolkning af brevet tyder det på, at brevet primært skal tolkes ud fra de øvrige bibelske skrifter. Kristi advarsel i vers 3 er primært en allusion til udsagn i evangelierne. Udtrykkene ”de hvide klæder” og ”livets bog” er også bedst fortolket ud fra bibelske tekster. Dog kan brevet også indeholde en allusion til de lokale forhold og især byens forhistorie. Byen Sardes

var, som tidligere nævnt, blevet indtaget af fjendtlige soldater, som i ly af natten klatrede op af de ubevogtede klippesider og derved kunne overraske byens indbyggere. Dette var endda sket to gange i byens historie. Kristi advarsel om at komme som en tyv om natten, kan derfor være en allusion til disse begivenheder, og derfor må kendskab til de lokale forhold også inddrages i fortolkningen. Det bedste bud må derfor være en kombination af bibelske tekster samt et kendskab til de lokale forhold. Derved opnås den bedste og dybeste forståelse af brevet til menigheden i Sardes.

3,7-13: Brevet til englen for menigheden i Filadelfia

7) Og skriv til englen for menigheden i Filadelfia. Dette siger den Hellige, den sanddru, han, som har Davidsnøglen, han, som åbner så ingen kan låse i, og låser så ingen kan åbne op. 8) Se, jeg har givet dig en åben dør, som ingen magter at låse, og jeg ved at du har små kræfter, og du har fastholdt mit ord og ikke fornægtet mit navn. 9) Se, jeg giver dig nogle fra satans synagoge, som kalder sig selv for jøder, og ikke er det, men lyver. Se, jeg vil få dem til at komme og kaste sig ned for dine fødder og de skal vide at jeg elsker dig. 10) Fordi du har bevaret mit ord om udholdenhed, vil jeg også bevare dig i prøvelsens time, som snart skal komme over hele verden, for at prøve dem, som bor på jorden. 11) Jeg kommer snart. Hold fast i det du har, for at ingen skal tage din sejrskrans. 12) Den som sejrer, ham vil jeg gøre til en søjle i min Guds tempel, og han skal aldrig fjernes, og jeg vil skrive min Guds navn på ham, og navnet på min Guds by, det nye Jerusalem, som kommer ned fra himlen fra min Gud, og mit nye navn.¹³⁾ Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne.

Strukturel analyse af 3,7-13

Struktur	Brevet til menigheden i Filadelfia
1. Formel om at skrive	3,7a: Skriv til englen for menigheden i Filadelfia.
2. Kristi selvpræsentation	3,7b: den hellige, den troværdig, han som har Davidsnøglen.
3. anbefaling	3,8-10: Menigheden befinder sig ved en åben dør, de har svage kræfter, men har været trofaste og har ikke fornægtet Kristus. Menigheden har bevaret Kristi ord om udholdenhed, og derfor vil Kristus også bevare dem.
4. Anklage	(-)
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	3,11: Menigheden formanens til at holde fast i det de har, for at ingen skal tage deres sejrskrans.
6. Formel om at høre Åndens budskab	3,13: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	3,12: Løftet til den sejrende om at blive gjort til en søjle i Guds tempel med Guds navn, navnet på det nye Jerusalem og Kristi nye navn påskrevet.

Historisk og geografisk baggrund

Filadelfia lå øst for Sardes og blev grundlagt af Attalaus d. II i år 140 f.kr.¹¹⁶ Attalaus havde en bror ved navn Eumenes og opkaldte byen Filadelfia (broderkærlighedens by) til ære for ham.

¹¹⁶ Kistemakers s. 156. Hemer påpeger at dette kun bygger på en enkelt kilde. Hemer, s. 154

Byen blev ligesom de øvrige byer i området ramt af et stort jordskælv i år 17. Filadelfia blev ikke helt så ødelagt som nogle af de andre byer, men tilgængæld var byen meget plaget af efterskælv.¹¹⁷ Ramsay citerer Strabo, som tre år efter jordskælvets beskrev livet i Filadelfia. Strabo skriver, at folk ikke turde at bo inde i byen pga. frygt for sammenstyrtede huse, og valgte derfor at bosætte sig udenfor byen.¹¹⁸ I årene efter det store jordskælv modtog Filadelfia økonomisk støtte af Kejser Tiberius, og som tegn på byen taknemmelighed grundlagde Filadelfia en kult for Germanicus, Tiberius adoptiv søn og arving.¹¹⁹ Ramsay mener, at det var i den forbindelse af Filadelfia skiftede navn til "Neokaisareia" (den nye kejser), som et tegn på velvilje overfor kejseren. Der findes også andre eksempler på byer, som fik et ekstra navn, f.eks. tog byen Sardes navnet "Caesareia" til sig.¹²⁰ Filadelfia er dog det eneste eksempel på en by i Lilleasien, som helt forkaster sit gamle navn til fordel for et nyt.¹²¹ Navneforandringen varede dog ikke for evigt. I begyndelsen optrådte det nye navn alene, men senere blev begge navne brugt, og allerede omkring år 42-50 gik byen tilbage til sit oprindelige navn, Filadelfia.¹²²

Ramsay kalder Filadelfia for "byen for mission", og lægger stor vægt på byens placering og strategiske betydning i forholdt til handel og kommunikation. Ramsay nævner at handel og kommunikation fra havnebyen Smyrna og området mod nordvest gik gennem Filadelfia og videre mod øst. Ifølge Ramsay gik også den romerske postrute, som kom fra Rom, gennem Troas, Pergamon og Sardes, gennem Filadelfia og videre østpå. Dette forhold er ifølge Ramsay begrundelsen for udtrykket "en åben dør" i brevet til menigheden i Filadelfia.¹²³ Kistemakere nævner også byen betydning i forhold til videreførelsen af græsk sprog og græsk kultur til området.¹²⁴

Detaleksekse af 3,7-13

v.7) Det første vers i brevet til menigheden i Filadelfia inderholder formelen om at skrive (skriv til...) og Kristi selvpræsentationen. Brevet er skrevet til englen for menigheden i Filadelfia.

Kristus indleder sin præsentation med ordene "ταδε λεγει" (dette siger), og han beskriver sig selv som "ο αγιος" (den Hellige) og "ο αληθινος" (den sanddru).

¹¹⁷ S. Ramsay, s. 396

¹¹⁸ Ramsay s. 397

¹¹⁹ Ramsay, s. 397

¹²⁰ Dette skete også på baggrund af Kejser Tiberius velvilje mod byen efter jordskælvets i år 70.

¹²¹ Ramsay, s. 398

¹²² Ramsay, s. 398. (Hemer, s. 158)

¹²³ Ramsay, s. 391-395

¹²⁴ Kistemakere, s. 156

Dernæst beskriver han sig selv som værende i besiddelse af Davidsnøglen (την κλειν Δαβιδ). Denne nøgle giver ham magt til at lukke op, så ingen kan låse (ουδεις κλεισε) og låse i, så ingen kan lukke op (ουδεις ανογει). Allusionen til Davidsnøglen er fra Esajas 22,22, hvor Eljakim, Hilkijas søn, vil få lagt nøglen til Davids hus på sine skuldre.

Kristi selvpræsentation kan læses som en allusion til kap. 1, men hvor der var stor overensstemmelse i de øvrige breve, er sammenhængen ikke helt så klart i dette brev.

1,18:	3,7:
	ο αγιος
	ο αληθινος
και εχω τας κλεις του θανατου και του αδου	ο εχων την κλειν Δαβιδ

v.8) Døren fra vers 7 går igen i dette vers, hvor menighedens situation og tilstand beskrives. Verset indledet med ordet ”οιδα”(jeg kender), som ifølge Aune betegner Kristi overnaturlige kendskab til de syv menigheder¹²⁵. Kristi beskrivelse af menigheden i Filadelfia er positiv og omsorgsfuld. Han ved at de kun har svage kræfter (μικραν εχεις δυναμιν), men alligevel har de formået at være trofaste overfor Kristus. De har holdt fast (ετηπησας) i Kristi ord (τον λογον μου) og har ikke fornægtet ham (ουκ ηρνησω το ονομα μου). På grund af denne trofasthed har Kristus stillet dem foran en åben dør (θυραν). En dør, som ingen kan lukke i.

Døren som her omtales bliver af Ramsay tolket som ”den åbne dør” for missionsmuligheder menigheden i Filadelfia har pga. sin strategiske placering og som knudepunkt for handel og kommunikation. Udtrykket ”den åbne dør” bruges også af Paulus i 1. Kor, 2. Kor og Kol, hvor han skriver at der er en ”åben dør” for ham til at forkynde evangeliet om Kristus.¹²⁶

v.9) Dette vers omhandler menighedens forhold til jøderne, og minder meget om situationen fra brevet til menigheden i Smyrna. Hemer skriver i sin bog, at han ikke har fundet nogen tegn på en jødiske befolkning i byen Filadelfia, og han undrer sig derfor over deres tilstedeværelse i brevet. Han giver dog den mulige forklaring, at personer fra den store gruppe af diaspora jøder i Sardes, som lå tæt på Filadelfia, har befundet sig i byen og har givet menigheden problemer.¹²⁷

¹²⁵ Aune, s. 236

¹²⁶ Hemer, s. 162

¹²⁷ Hemer, s. 160

Verset indledes med ιδου (se!) og udtrykker ligesom det tilsvarende vers i brevet til Thyatira fremtidige begivenheder. Hvor det i Thyatira omhandlede den fremtidige dom over profetinden Jezabel, handler det her om nogle jøder. Kristus forudsiger, at han vil få nogle jøder til at komme (ηξουσιν) og kaste sig ned (προσκυνησουσιν) for de kristne i menigheden. Dette vil ske for at jøderne skal vide (γνωσιν), at Kristus elsker menigheden i Filadelfia. Jøderne omtales som ”satans synagoge” og beskrivelsen minder meget om beskrivelsen af jøderne i brevet til menigheden i Smyrna.

Jøderne i Smyrna (2,9):

εκ των λεγοντων Ιουδαιους ειναι εαυτους
και ουκ εισιν
αλλα συναγωγη του σατανα.

Jøderne i Filadelfia (3,9):

εκ της συναγωγης του σατανα
των λεγοντων εαυτους Ιουδαιους ειναι
και ουκ εισιν
αλλα ψευδονται.

Begge vers udtrykker, at de etniske jøder ikke er sande jøder. Denne titel er overgået til de kristne, som er de sande jøder, åndelige jøder og åndelige børn af Abraham. De etniske jøder er nu blevet Kristi fjender, Guds fjender og tilhører satans synagoge.

v.10-11) Versene 10-11 indeholder både en fortsat beskrivelse af menigheden i Filadelfia, en forudsigelse af fremtiden samt en formaning til de kristne.

Kristus beskriver menigheden som trofaste, og han siger at de har holdt fast i hans ord om udholdenhed. Som belønning eller svar på denne trofasthed, vil Kristus også fastholde dem i prøvelsen time (εκ της ωρας του πειρασμου). Denne prøvelse vil komme over hele jorden (επι της οικουμενης ολης), for at prøve (πειρασαι) dem som bor på jorden (τους κατοικουντας επι της γης). Prøvelsen som Kristus nævner, kan ses som et svar på menighedens situation. De oplever lokale prøvelser og udfordringer fra deres ikkekristne omgivelser. På et tidspunkt vil denne situation blive afløst af en global prøvelse, som vil ramme alle mennesker. Beale bemærker, at udtrykket ”τους κατοικουντας επι της γης” er en gennemgående teknisk term i Joh. Åb., som betegner

ikketroende afgudsdyrkere, som lider under de intensiverende trængsler, som resten af kapitlerne beskriver.¹²⁸

Versene slutter af med en forudsigelse af Kristi genkomst: *ερχομαι ταχυ* (jeg kommer snart). Denne forudsigelse af den snarlige genkomst følges op med en formaning til udholdenhed og trofasthed. Menigheden formaneres til at holde fast i det de har (*κρατει ο εχεις*), for at ingen skal tage deres sejrskrans (*ινα μηδεις λαβη τον στεφανον*).

Formaningen minder meget om formaningen i brevet til Sardes, hvor Kristus advarer menigheden om at hans genkomst skal være ligesom en tyv om natten, og at de derfor skal være årvågne. Kristi formaning til menigheden i Filadelfia er ligeså begrundet i Kristi snarlige og derfor overraskende genkomst. Menigheden skal derfor holde fast i sejrskransen, som er et symbol på deres tro, og altid være rede. Hvis de ikke er rede, vil de miste deres sejrskrans og derved ikke få del i det evige liv.

v.12) Ligesom de øvrige breve er der også i brevet til menigheden i Filadelfia et løfte til den sejrende. Kristus lover den sejrende (*ο νικων*) at gøre ham til en søjle (*στυλον*) i Guds tempel (*εν τω ναω του θεου*). Den sejrende får også det løfte, at han aldrig vil blive fjernet derfra. Kristus lover også der vil blive skrevet nogle navne på ham. Disse navne er Guds navn, navnet på Guds by, det nye Jerusalem som kommer ned fra himlen (*η καταβαινουσα εκ του ουρανου*) og Kristi nye navn. Løftet om navne optræder også i brevet til Pergamon, hvor den sejrende ville få et nyt navn indskrevet på en hvid sten. Denne gang handler det om Guds, Kristi, og Jerusalems nye navne.

Billedet med en søjle er givetvis en allusion til 1. Kongebog i GT, hvor de to søjler i Salomos tempel bliver kaldt henholdsvis ”Jakin” og ”Boaz.”¹²⁹ Tanken om at anse eller gøre nogen til søjler finder vi også i NT i Galaterbrevet, hvor Jakob, Kefas og Johannes omtales som ”søjler.”¹³⁰ Udtrykket må altså betegne noget solidt, stærkt og trofast, hvilket også kendetegner søjler.

Ramsay¹³¹ og Hemer¹³² mener også at brugen af billedet med søjler i brevet til Filadelfia, hænger sammen med byens forhistorie med mange jordskælv. Som tidligere nævnt, levede det meste af byens befolkning udenfor byen pga. efterskælv og risiko for sammenstyrtning. Husene i byen var ikke sikre og selv søjlerne i templerne var i fare for at styrte sammen. Løftet om at blive gjort til en solid søjle i Guds tempel ville derfor give god mening i Filadelfia, som netop manglede noget solidt

¹²⁸ Beale, s. 290

¹²⁹ 1. Kong. 7,21

¹³⁰ Gal. 2,9

¹³¹ Ramsay, s. 408

¹³² Hemer, s. 176

at stole på. Også løftet om ikke at blive fjernet derfra gav håb til menigheden, som netop kendte til et liv, hvor man var blevet nødt til at flytte ud af byen.

v.13) Verset afslutter brevet med den kendte formel om at høre Åndens budskab til menighederne.

Sammenfatning af 3,7-13

Det sjette menighedsbrev er skrevet til menigheden i Filadelfia. Brevet indledes med en præsentation, hvor Kristus omtaler sig selv som den hellige og sanddru, hvorved han alluderes til Esajas 65, hvor betegnelserne er brugt om Gud. Derved fremhæves Kristi guddommelighed. Kristus nævner også at han har Davidsnøglerne, som giver ham magt til at låse i og lukke op. Denne præsentation fører frem til en beskrivelse af menigheden, som indledes med at Kristus har åbnet en dør op for menigheden, en dør, som ingen kan lukke i. Kristus ved at menigheden kun har svage kræfter, men roser dem for at holde fast i sit ord og ikke fornægte ham.

Kristus forudsiger at han vil få nogle af byens jødiske indbyggere til at komme og anerkende menighedens myndighed, og få jøderne til at indse at Kristus elsker menigheden. Menigheden får også ros for, at have bevaret Kristi ord om udholdenhed, og derfor vil Kristus også bevare dem i den kommende trængsel, som vil ramme hele jorden. Menigheden formaneres til at være trofast og holde fast i det de har. Formaningen har det formål, at ingen skal kunne tage menighedens sejrskrans. De sejrende i menigheden får det løfte af Kristus, at de skal blive gjort til søjler i Guds tempel, og at de aldrig skal fjernes derfra. De skal også få Guds navn, det nye Jerusalems nye navn, og Kristi nye navn skrevet på sig. Brevet afsluttes med en formaning om at høre Åndens budskab til menighederne.

Brevet er en positivt beskrivelse af menigheden, og tegner et billede af en trængt og skrøbelig menigheden, som dog har været trofast og har udholdt stor modstand. Brevet følger det normale mønster med formel om at skrive, Kristi selvpræsentation, beskrivelse af menigheden, løfte til den sejrende samt afsluttende formel om at høre Åndens budskab. Kristi selvpræsentation er i dette tilfælde ikke en entydig allusion til Kristus visionen i kap. 1, men derimod kombineret med en allusion til Esajas 65 i det gamle testamente. Temaet i brevets centrale vers handler om den forestående trængsel, som vil ramme hele jorden, og hvor Kristus vil bevare den trofaste menighed. Dette tema gentages og udfoldes i de senere kapitler i Joh. Åb, hvor især de symbolske syv segl, syv basuner og syv skåle udløser trængsler og lidelser for jordens befolkning. Brevets afsluttende løfte

til den sejrende om at blive gjort til en søjle, og få nye navne skrevet på sig, peger også frem mod de øvrige kapitler i Joh. Åb, især kap. 20-22, hvor løfterne opfyldes.

Hvad angår den bedste fortolkning af brevet, tyder det igen på en kombination af bibelske skrifter samt et kendskab til den lokale kontekst. De bibelske skrifter kan bruges til at forstå Kristi selvpræsentation, den omtalte prøvelse, samt de nye navne der nævnes i det afsluttende løfte. Den lokale kendskab kan især inddrages til en dybere forståelse af de omtalte søjle samt den åbne dør. Byen Filadelfia var placeret på et centralt sted, hvorved den kunne fungere som en "åben dør" for både kultur, kommunikation og kristen mission. Derudover var byen også hårdt plaget af jordskælv og efterskælv, hvilket påvirkede byens befolkning. Løftet om solide og stabile søjler kan derfor give god mening i den sammenhæng. En samlet fortolkning ved brug af begge slags kilder foretrækkes derfor for at få den dybeste forståelse af brevets indhold.

3,14-22: Brevet til englen for menigheden i Laodikea

14) Og skriv til englen for menigheden i Laodikea. Dette siger Amen, det troværdige og sande vidne, begyndelsen på Guds skabning. 15) Jeg kender dine gerninger, at du hverken er kold eller varm. Gid du var kold eller varm. 16) Fordi du er lunken og hverken kold eller varm, vil jeg udspy dig af min mund. 17) Fordi du siger, at jeg er rig og jeg er blevet rig og har ingen mangler, og du ved ikke, at du er miserabel og ynkværdig og fattig og blind og nøgen. 18) Jeg råder dig til at købe guld fra mig, som er rensset i ilden for at blive rig, og hvide klædninger for at tage dem på, så at din nøgenheds skam ikke skal vises, og øjensalve til at smøre på dine øjne, for at du kan se. 19) Dem, som jeg elsker, tugter og opdrager jeg. Vær nu nidkær og omvend dig. 20) Se, jeg står foran døren og banker på, hvis nogen hører min stemme og åbner døren, vil jeg gå ind til ham, og jeg vil spise sammen med ham, og han med mig. 21) Den som sejrer, ham vil jeg give at sætte sig med mig på min trone, ligesom også jeg har sejret og har sat mig sammen med min far på hans trone. 22) Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne.

Strukturel analyse af 3,14-22

Struktur	Brevet til menigheden i Laodikea
1. Formel om at skrive	3,14a: Skriv til englen for menigheden i Laodikea.
2. Kristi selvpræsentation	3,14b: Amen, det troværdige og sande vidne, begyndelsen på Guds skabning.
3. Anbefaling	(-)
4. Anklage	3,15-17: Menigheden beskrives som hverken varm eller kold, men derimod lunken. Menigheden siger om sig selv, at den er rig og intet mangler, men i virkeligheden er den miserabel, ynkværdig, fattig, nøgen og blind.
5. Formaning til trofasthed eller omvendelse	3,18-21: Menigheden rådes til at få guld, hvide klæder og øjensalve hos Kristus. Menigheden formaneshes også til at være nidkær og omvende sig.
6. Formel om at høre Åndens budskab	3,22: Formel om at høre Åndens budskab (den som har ører...)
7. Løfte til den sejrende	3,21: Løftet til den sejrende om at sidde på tronen sammen med Kristus.

Historisk og geografisk baggrund

Laodikea, den syvende og sidste by, lå sydøst for Filadelfia i nærheden af Hirapolis og Kolossae. Menigheden i Laodikea nævnes i Kolossenserbrevet, hvor Paulus beder menigheden i Kolossae om at give deres brev videre til Laodikea mod tilgengæld at få deres brev læst op i Kolossae.¹³³ Byen

¹³³ Kol. 4,16

Laodikea blev grundlagt af Antiokus d. II (261-246 f.Kr.)¹³⁴ og er opkaldt efter hans hustru Laodice.¹³⁵ Byen var placeret på et knudepunkt, hvor vejen fra Efesus og Milet krydsede vejen fra Pergamon og Sardes.¹³⁶ Denne placering gjorde Laodikea til et centrum for handel og økonomi, og byen voksede kraftigt under romersk herredømme.¹³⁷

Byen var kendt for flere forskellige produkter og varer, som blev produceret i området og solgt i byen. Bl.a. var byen kendt for en bestemt slags sort uld, som kom fra en bestemt slags får fra nabobyen Kolossae, og som blev forarbejdet og solgt videre i Laodikea.¹³⁸ Hemer nævner også den berømte uld fra Laodikea i sin bog, og citerer Strabo for at skrive følgende:

”The country around Laodicea produces sheep remarkable not only for the softness of their wool, in which they surpass even that of Miletus, but also for its raven-black colour. And they got a splendid revenue from it...”¹³⁹

Ud over ulden var Laodikea også kendt for en berømt skole indenfor medicin, som bl.a. fremstillede salver til øjne og ører. Denne skole var grundlagt i forbindelse med et tempel til guden *Men Karou*, som var områdets oprindelige guddom.¹⁴⁰ Ifølge Ramsay byggede skolen på instrukser af lægen Heropilos (330-250 f.Kr.), som var en af de allerførste læger der behandlede sygdomme med miksturer. En af skolens mest populære medikamenter var den såkaldte ”Frygiske sten”, som, når den blev knust og omdannet til pulver, kunne påføres øjne og havde en helbredende effekt.¹⁴¹ Hemer mener, at det ikke er helt sikkert at den ”Frygiske sten” kom fra Laodikea, men på baggrund af en tekst, som omtaler behandling af ører med et produkt fra Laodikea, mener Hemer, at Laodikea derfor også havde et produkt til behandling af øjne.¹⁴²

Som nævnt tidligere blev byerne i området hærget af et stort jordskælv i år 17. Dette var også tilfældet med Laodikea. Hemer nævner at Laodikea ikke optræder på listen over byer, som modtog økonomisk hjælp af Kejseren. Da byen igen i år 60 blev ramt af endnu et jordskælv nægtede byen at modtage hjælp fra andre, og byens egne borgere sørgede for genopbygningen.¹⁴³ Hemer ser derfor dette forhold som en sandsynlig baggrund for menighedens selvtillid i vers 17.¹⁴⁴

¹³⁴ Ramsay, s. 413

¹³⁵ Hemer, s. 180

¹³⁶ Hemer, s. 180

¹³⁷ Ramsay, s. 416. (Pax Romana gav vækst til byen)

¹³⁸ Ramsay, s. 416-417

¹³⁹ Hemer, s. 199

¹⁴⁰ Ramsay, s. 417

¹⁴¹ Ramsay, s. 419

¹⁴² Hemer, s. 197

¹⁴³ Hemer, s. 191-195

¹⁴⁴ Hemer, s. 195

Detaillesegese af 3,14-22

v.14) Brevet til menigheden i Laodikea er bygget op ligesom de andre breve og indledes med formelen om at skrive (skriv til menigheden...) og med en præsentation af Kristus. Brevet er skrevet til menigheden i Laodikea og sendt til menighedens engel.¹⁴⁵

Kristus præsenterer sig selv som (amen), det trofaste vidne, den sande, og begyndelsen på Guds skabning. Præsentationen passer ikke til selve Kristus-visionen i kap 1, men indeholder elementer fra den indledende hilsen i starten af kap. 1.

Joh. Åb.1,5-8:	3,14:
ο μαρτυς, ο πιστος	ο αμην
	ο μαρτυς ο πιστος
	και αληθινος
ο αρχων των βασιλεων της γης	η αρχη της κτισεως του θεου

Ifølge Beale kan der være en sammenhæng mellem ”begyndelsen på Guds skabning” og ”hersker over jordens konger”, da begge betegnelser udtrykker Kristi herredømme og suverænitæt.¹⁴⁶

De øvrige betegnelser er en allusion til Esajas 65, hvor Gud betegner sig selv som den troværdige. Kristi selvpræsentation kan læses som en kontrast til beskrivelsen af menigheden i Laodikea, som hverken er trofast eller sanddru, men derimod utro, lunken og ligeglad.

v. 15-16) Kristi beskrivelse af menigheden indledes med de kendte ord ”οιδα σου τα εργα” (jeg kender dine gerninger). Menigheden betegnes som hverken kold eller varm (ουτε ψυχρος ει ουτε ζεστος), men derimod lunken (χλιαρος). På grund af menighedens lunkenhed vil Kristus udspy dem af sin mund (εμεσαι εκ του στοματος μου).¹⁴⁷ Beskrivelsen et meget negativ og menigheden i Laodikea er sammen med menigheden i Sardes de to menigheder, som får den værste beskrivelse. Udsagnet med varm og kold er tidligere blevet tolket som metaforer for åndelig tilstand, hvor Kristus foretrak varm (ivrig) og kold (afvisende) frem for lunken (ligeglad). Denne tolkning er langt de fleste forskere dog gået væk fra igen. Hemer bemærker at Ramsay, som eller er meget grundig i sine gennemgange af de lokale situationer for brevenes indhold, slet ikke behandler spørgsmålet om lunkenhed, og han ser dette som en stor mangel, som han selv vil redegøre for.¹⁴⁸ Hemer mener, at

¹⁴⁵ For betydning af ”engel” se brevet til Efesos.

¹⁴⁶ Beale, s. 298

¹⁴⁷ Egentligt: kaste op.

¹⁴⁸ Hemer, s. 186

tolkningen af menighedens lunkenhed skal tage udgangspunkt i byens vandforsyning. Denne tolkning bygger primært på teksten ”The Laodicean Lukewarmness” af M.J.S. Rudwick og E.M.B. Green. Rudwick og Green mener at vandforsyningen i Laodikea var lunken og ubrugelig, hvorimod nabobyerne havde brugbart vand. Vandet i Hiraopolis var varmt og blev brugt til medicinske formål, og vandet i Kolossae var koldt og friskt, og blev brugt som drikkevand.¹⁴⁹

Vandforsyningen i de to nabobyer var altså henholdsvis varmt og koldt, og kunne bruges til bestemte formål. Vandet i Laodikea var tilgængeligt lunkent og kunne derfor ikke bruges til noget. Det var ubrugeligt, og hvis man drak af det fik man lyst til at kaste op.

På samme måde har Kristus det med menigheden i Laodikea. Han kender deres gerninger og deres lunkenhed. De har ikke levet op til deres formål som menighed, og da Kristus ikke kan bruge deres lunkenhed til noget vil han udspy dem af sin mund. Craig Koester har en alternativ forståelse af billedet, da han mener det handler om varme og kolde drikke, og ikke om vandforsyning.¹⁵⁰ Jeg vælger dog at følge Hemers fortolkning, som beskriver situationen således: ”the church was judged for its ineffectiveness rather than its spiritual temperature. This exegesis seems to be correct, and in general correctly related to the local circumstances.”¹⁵¹

v.17-18) Den kritiske beskrivelse af menigheden i Laodikea fortsætter og situationens alvor udfoldes. Først beskrives menighedens eget syn på sig selv, og derefter Kristi vurdering af dem samt hans råd til dem.

Menigheden siger om sig selv, at den er rig og er blevet rig (πλουσιος ειμι και πεπλουτηκα) og at den ingen mangler har (ουδεν χρειαν εχω). Denne selvsikkerhed og selvtilstrækkelighed kan have forbindelse til byens historie, hvor indbyggerne takkede nej til økonomisk tilskud efter jordskælvene, satte en ære i at klare sig selv og var stolte over deres egen rigdom og evner (jf. historisk og geografisk baggrund).¹⁵² Byens selvsikkerhed kan have smittet af på byens kristne menighed.

Kristus afslører derefter menighedens selvbedrag og viser at den i virkeligheden er miserabel, ynkværdig, fattig, blind og nøgen.

ταλαιπωρος ≈ Miserabel, elendig, ulykkelig, det modsatte af glad.¹⁵³

¹⁴⁹ Hemer, s. 187

¹⁵⁰ Craig Koester, The Message to Laodicea and the Problem of Its Local Context, s. 411-416.

¹⁵¹ Hemer, s. 187

¹⁵² Læs mere hos Hemer, s. 186-191.

¹⁵³ BDAG, s. 988

ἐλεεινος ≈ Ynkværdig, fortjener sympati pga. ens sørgelige tilstand.¹⁵⁴

πτωχος ≈ Fattig, afhængig af andres hjælp. I dette tilfælde åndelig fattigdom.¹⁵⁵

τυφλος ≈ Blind, uden evne til at se. Åndeligt blind.¹⁵⁶

γυμνος ≈ Nøgen, uden tøj.¹⁵⁷

Hemer bemærker at partiklen ου (du) bliver fremhævet og forstærket ved at stå først i sætningen, og giver derved den betydning, at menigheden i Laodikea i særdeleshed er den mest ynkverdige og mest miserable af alle menighederne. Som modsætning står Kristus, som er den trofaste og som har alle de fornødenheder, som menigheden har brug for.¹⁵⁸

Hemer skriver også, at de konkrete ting, som menigheden kan få hos Kristus (guld, hvide klædninger og øjensalve) netop er varer, som byen Laodikea var berømte for at producere. På den måde udstilles menighedens egen utilstrækkelighed, og de jordiske varer, som byen var stolt af, bliver devalueret.

For det første råder Kristus menigheden til at købe guld (χρυσιον) hos ham. Dette guld er rensat i ilden (πεπυρωμενον εκ πυρος) og er dermed blev gjort rent og kostbart. Ilden fjerner urenhederne i guld og gør det mere værdifuldt. Prøvet eller rensat i ild er normalt bibelsk sprogbrug for åndelige renselse, hvor en persons tro er blevet styrket ved at blive udsat for prøvelser. Menigheden i Laodikea har brug for at blive rensat og prøvet. Dette vil de blive hos Kristus. Som belønning for prøvelsen vil de få en åndelig rigdom, som er mere værd end byens jordiske rigdomme.

For det andet kan menigheden få hvide klæder (ιματια λευκα) hos Kristus med det formål at skjule deres skam (η αισχυνη της γυμνοτητος σου). Denne opfordring kan også ses som et svar på byens stolthed over deres uldproduktion og salg af kostbart sort uld, som gjorde byen rig. Menighedens medlemmer har måske selv været klædt i tøj fremstillet af denne uld, og var givetvis meget stolte over deres beklædning. Kristi vurdering af dem er lige modsat. Ifølge Kristus er de kristne i menigheden åndeligt nøgne, og deres skam er synligt for alle. Derfor bør menigheden opsøge ham, for at modtage de hvide klæder. De hvide klædninger nævnes også i brevet til

¹⁵⁴ BDAG, s. 315

¹⁵⁵ BDAG, s. 896

¹⁵⁶ BDAG, s. 1021

¹⁵⁷ BDAG, s. 208

¹⁵⁸ Hemer, s. 196

menigheden i Sardes (kap. 3, vers 4-5), og bruges også flere gange i resten af Joh. Åb. som tegn på retfærdighed (f.eks. 7,9; 7,14; 19,8; 19,14; 22,14).

Som det tredje og sidste opfordres menigheden til at købe øjensalve hos Kristus, for at smøre på deres øjne så de kan se. Dette produkt giver også god mening i forhold til den lokale baggrund, da Laodikea netop var kendt for sin medicin skole og for produktion af øjensalve. Byens egen øjensalve kan dog ikke hjælpe menigheden, da de ikke lider af fysisk blindhed, men af åndelig blindhed. Menigheden kan ikke se deres egen sande tilstand (miserabel, ynkværdig, nøgen og fattig) og derfor må de bruge Kristi øjensalve for at få deres åndelige syn tilbage.

Ekskurs om vers 19-22

Ifølge Ramsay er de sidste vers i brevet til menigheden i Laodikea ikke en del af selve brevet, men bør mere anses for en epiløg til alle syv breve.¹⁵⁹ Ramsay har svært ved at finde referencer fra versenes indhold til den lokale baggrund for byen og menigheden, og kan derfor ikke se at versenes indhold skulle være skrevet til menigheden i Laodikea. Han har dog svært ved nøjagtigt at bestemme, hvor brevet slutter og epiløgen begynder, og han konkluderer at der er en glidende overgang mellem de to. Ramsay mener ikke at den konkret menighed i Laodikea kan være objekt for Kristi kærlighed (v.19) og ej heller kan menigheden være modtager af løftet om at sidde på en trone sammen med Kristus (v.21). Dette løfte må, ifølge Ramsay, være rettet mod de trofaste menigheder og ikke Laodikea, som netop ikke viser tegn på trofasthed, og derfor må de sidste vers i brevet være en epiløg, ifølge Ramsay.

Jeg er på dette punkt uenig med Ramsay, og jeg mener at han tager fejl. Jeg ser ingen indikationer i teksten på at versene ikke skulle tilhøre brevet til Laodikea, men i stedet for være en epiløg. Det virker også usandsynligt, at det sidste brev skulle bryde med det mønster, som er så gennemgående i de øvrige breve.¹⁶⁰ Argumenter med at menigheden i Laodikea ikke skulle være objekt for Kristi kærlighed, synes jeg heller ikke er holdbart. Kærligheden er jo netop fulgt op med tugt og opdragelse, som menigheden i Laodikea i den grad udsættes for. Derudover præsenterer Kristus sig også som den der går mellem de syv lysestager og som holder de syv stjerner i sin hånd, hvilket jo netop er tegn på Kristi forhold til alle syv menigheder.¹⁶¹ Menigheden i Laodikea er lige så meget mål for Kristi kærlighed som de øvrige menigheder.

¹⁵⁹ Ramsay, s. 431-433

¹⁶⁰ Jf. struktur m. formel om at skrive, Kristus-præsentation, ros/kritik, advarsel, løfte og formel om at høre Åndens budskab.

¹⁶¹ Jf. kap. 1, vers 12-16 og kap. 2, vers 1.

Løftet til den sejrende om at regere sammen med Kristus skal også ses i sammenhæng med versene inden, hvor menigheden formaneres til at omvende sig og være dedikeret. Dette uddybes også med billedet af Kristus, som banker på døren for at holde måltidsfællesskab med husets beboere. Løftet om at sidde på tronen sammen med Kristus er ikke givet til hele den lunkne menighed, men kun til den sejrende, den som hører budskabet og omvender sig. Jeg vil derfor mene, at de sidste vers (v. 19-22) også er en del af brevet til menigheden i Laodikea.¹⁶²

v.19) Verset kan opfattes både som en advarsel til menigheden, men også som en trøst. Kristus fortæller menigheden at han tugter (ελεγχω) og opdrager (παιδεύω) dem, som han elsker (φιλω). De foregående vers kan tolkes som tugtelse og opdragelse af menigheden, men er i virkeligheden også tegn på Kristi kærlighed og omsorg. Efter dette følger en formaning til at være dedikeret (ζηλευε) og at omvende sig (μετανοησον). Menigheden i Laodikea har netop været præget af selvsikkerhed og lunkenhed, hvor de har tilpasset sig byens hedenske kultur og har glemt at være trofaste vidner for Kristus. Derfor formaneres de til at omvende sig (skifte sind) og at bytte deres lunkenhed ud med dedikation og engagement. Kristi hårde ord om deres åndelige tilstand er blevet oplevet som tugt og opdragelse, men er i virkeligheden kærlighed og sagt for at få menigheden til at omvende sig.

v.20) Verset indledes med ιδου (se) og indeholder en billedlig beskrivelse af Kristus, som står foran en dør (επι την θυραν) og banker på (κρουσω). Hvis personen inde i huset hører Kristi stemme og åbner døren, vil Kristus gå ind til ham og de vil spise et måltid sammen. Den lille historie kan virke lidt malplaceret, men giver god mening, når den læses i sammenhæng med det tidligere. I versene inden har Kristus talt til menigheden og formanet dem til at omvende sig. Dette budskab illustreres nu med et billede, hvor Kristus står og banker på døren og taler til personen indenfor. Denne kalden og banken på er et eksempel på Kristi formaning til menigheden. Kristus ønsker at menigheden skal høre hans budskab og omvende sig. Derved åbner de døren og Kristus kan gå ind til dem og have fællesskab med dem, hvilket er repræsenteret ved måltidet, som er et stærkt tegn på fællesskab mellem personer.

Aune nævner at verset enten skal tolket i forhold til Højsangen 5,2, hvor manden opsøger sin hustru og banker på hendes dør, eller i forhold til lignelsen i Luk. 12,35-38,¹⁶³ hvor husets ejer vender tilbage midt om natten og banker på døren.

¹⁶² Denne opfattelse deler jeg også med Hemer (s. 209), Beale (s. 307) og Aune (s. 248).

¹⁶³ Aune, s. 263-264. (lignelsen findes også i Mark. 13,33-37).

Beale nævner også lighederne mellem teksten i brevet og Højsangen. Han forklarer hvordan manden opsøger sin hustru for at genoptage forholdet, ligesom Kristus opsøger menigheden for at genoptage deres forhold. Ifølge Beale er billedet med Kristus en allusion til Højsangen, og kan ses tydeligt, når de to tekster opstilles overfor hinanden.¹⁶⁴

Højsangen 5,2:	Joh. Åb. 3,20:
φωνη ἀδελφίδου μου, χροει ἐπὶ τὴν θύραν. Ανοιζον μοι, ἀδελφή μου.	ἐστῆκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρουῶ. ἐὰν τις ἀκουσῇ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοιζῇ τὴν θύραν.
(Min elskedes stemme, han banker på døren. Åben for mig, min elskede.)	(Jeg står ved døren og banker. Hvis nogen hører min stemme og åbner døren.)

Aune foreslår derudover også at teksten kan have paralleller til græsk-romerske måltidsfællesskaber, hvor værten inviterede gæster på vegne af en guddom til et måltid, som blev indtaget i fællesskab med en statue, som repræsenterede guddommen.¹⁶⁵ Aune finder også ligheder til en anden type måltid, hvor personer (især magikere) søgte at skabe en kontakt til en såkaldt "παδερὸς δαίμων" (assisterende guddom), for at få denne til at udføre forskellige tjenester, som f.eks. at skaffe mad, vin, kvinder og guld.¹⁶⁶

Ifølge Aune er billedet med Kristus foran døren en sammenblanding af jødiske, kristne og græsk-romerske traditioner.¹⁶⁷ Men er brugt på en måde, hvor Johannes vender tingene på hovedet ved at Kristus indtager den aktive rolle i forløbet. Kristus er ikke en statue i midten af et lokale, eller en guddommelig assistent, som folk kan påkalde i håb om at få udført forskellige handlinger og tjenester. I Joh. Åb. er Kristus den handlende. Det er ham, som opsøger, banker på, kalder, og når døren bliver åbnet, er det ham, som går ind til personen og holder måltid sammen med vedkommende.

v.21) Løftet til den sejrende i brevet til menigheden i Laodikea indeholder et løfte om at herske sammen med Kristus. Kristus lover den sejrende, at han skal sætte sig sammen med Kristus på hans trone (ἐν τῷ θρόνῳ μου). Dette sammenlignes med Kristus, som også har sejret og sidder på tronen sammen med Gud. Ligeledes beskrives Kristus også på tronen sammen med Gud i Joh. Åb.

¹⁶⁴ Beale, s. 308

¹⁶⁵ Aune, s. 251

¹⁶⁶ Aune, s. 252-253

¹⁶⁷ Aune, s. 254

7, 17 og 22,1-3¹⁶⁸. Aune mener, at tronen som omtales er en såkaldt "bisellium" (dobbeltrone), hvor to personer sad sammen. Denne slags trone var ifølge Aune et velkendt billede i den græsk-romerske verden, og han nævner eksempler med Augustus og Dea Roma, Zeus og Hera, samt Hades og Persephone, som alle sad parvis sammen på en bisellium.¹⁶⁹

Løftet om at regere sammen med Kristus og sidde på en trone sammen med ham opfyldes og udfoldes i kap. 20. Her bliver det beskrevet hvordan de kristne martyrer bliver konger sammen med Kristus og sidder på en trone sammen med ham (Joh. Åb. 20,4).

v.22) Brevet til menigheden i Laodikea afsluttes også med den kendte formel, som også afslutter de andre breve. Budskabet i brevet er Åndens budskab til alle menighederne i Lilleasien. Den, som har ører at høre med, vil forstå brevets indhold og handle efter det.

Verset afslutter brevet til menigheden i Laodikea og dermed de syv menighedsbreve.

Sammenfatning af 3,14-22

Brevet til menigheden i Laodikea er et meget negativt brev, som tegner et billede af en menighed som er i en meget dårlig åndelig tilstand. Kristus kalder menigheden for lunken og afslører deres selvsikkerhed og deres manglende selverkendelse. Kristus sammenligner menigheden med byens vandforsyning, som gav lunkent og ubrugeligt vand. I nabobyen Hireapolis havde de varmt vand, som blev brugt til medicinsk brug, og i Kolossae havde de dejligt køligt drikkevand. Vandet i Laodikea var derimod til at kaste op over.

Menigheden afsløres også som selvsikre og uvidende om deres egentlige tilstand. De siger om sig selv, at de er rige, og at de ikke mangler noget. I virkeligheden er de miserable, ynkværdige, nøgne, fattige og blinde. Kristus tilbyder menigheden det de har brug for. Hos Kristus kan de købe guld, som vil afhjælpe deres fattigdom, hvide klæder som vil skjule deres fattigdom, og øjensalve som vil helbrede deres blindhed. De produkter som Kristus tilbyder, er velkendte i Laodikea, og budskabet vil derfor give god mening i menigheden.

Kristus formaner menigheden til at omvende sig og blive nidkære. Han sammenligner situationen med at han står ved en dør og banker på. Hvis menigheden omvender sig og åbner døren for ham, vil han gå ind til dem, og holde måltid sammen med dem som et tegn på deres genoprettede forhold. I løftet lover Kristus at den sejrende i menigheden vil sidde på en trone sammen med ham og regere i fællesskab med Kristus.

¹⁶⁸ Darrell D. Hannah, *Of Cherubim and the Divine Throne*, s. 528.

¹⁶⁹ Aune, s. 262

Rent strukturelt følger brevet til Laodikea også det normale mønster med formel, Kristi selvpræsentation, beskrivelse, løfte og afsluttende formel om at høre Åndens budskab. Dog er der den væsentlige undtagelse, at brevet ikke indeholder en positiv anbefaling af menighedens åndelige tilstand. Brevet er udelukkende negativt, og tegner et meget alvorligt billede af menighedens situation. Brevets indledende præsentation af Kristus er, i modsætning til de øvrige breve, ikke en allusion til visionen i kap. 1, men derimod en allusion til den indledende hilsen i kap. 1. Derved bryder brevet med et gennemgående mønster, men fastholder alligevel sammenhængen med det første kapitel i Joh. Åb. Det afsluttende løfte til den sejrende følger dog det velkendte mønster, da det peger frem mod de sidste kapitler i bogen, hvor de pågældende løfter bliver opfyldt.

Når det gælder fortolkningen af brevets indhold, er brevet til Laodikea et tydeligt eksempel på, hvordan et kendskab til den lokale kontekst er altafgørende for forståelsen og fortolkningen af brevet. Den anvendte teori om byens vandforsyning, som bruges i detaileksegesen, samt kendskab til byens handels og produkter, er tydelige eksempler på dette. Brevet kunne primært være blevet fortolket ud fra de øvrige kapitler i Joh. Åb. og de andre bibelske skrifter, men det er kendskabet til byen, som i den grad bidrager til forståelse af brevets indhold. I dette tilfælde vil jeg konkludere, at kendskabet til byens historie og de lokale forhold er *nøglen* til fortolkning af brevet.

Konklusion

I dette afsluttende afsnit vil spørgsmålene fra problemformuleringen blive besvaret, og der vil blive givet en konklusion på følgende tre emner: 1) Menighedsbrevenes beskrivelse af de syv menigheder. 2) Den bedste fortolkning af menighedsbrevene. 3) De strukturelle sammenhænge mellem menighedsbrevene og resten af Johannes' Åbenbaring.

1) Hvad siger Johannes' Åbenbaring kap. 2-3 om de syv menigheder?

De syv menighedsbreve i Joh. Åb. kap. 2-3, som er skrevet til menighederne i Efesos, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardes, Filadelfia og Laodikea, tegner et meget blandet billede af menighedernes åndelige situation. De følgende syv korte afsnit vil beskrive de forskellige menigheder, inden der gives en samlet beskrivelse for alle syv.

Brevet til menigheden i Efesos giver en blandet beskrivelse af menigheden. De roses for deres udholdenhed og kamp imod vranglære, men bliver kraftigt anklaget for at have svigtet forholdet til Kristus. Menigheden bliver derfor formanet til at omvende sig. Samlet set beskrives menigheden i Efesos som en kristen menighed i det ydre, men i det indre har den svigtet forholdet til Kristus, og er derfor i fare for at ophøre som kristen menighed.

Brevet til menigheden i Smyrna beskriver menigheden, som en presset, fattig og svag menighed, som udsættes for mange prøvelser, men som i virkeligheden er en åndeligt rig menighed. Alt i alt en positiv beskrivelse af menigheden.

Brevet til menigheden i Pergamon giver et blandet billede af menighedens situation. Menigheden har været trofast overfor Kristus, og har ikke fornægtet troen på ham. Dog har Kristus det imod menigheden, de accepterer vranglære, som blandt andet indeholder deltagelse i afgudstilbedelse, utugt og spisning af afgudsofferkød. Kristus formaner disse til at omvende sig, og advarer dem om, at han vil føre krig mod dem med sit ord, hvis de ikke omvender sig. Beskrivelsen af menigheden indeholder altså både positive og negative elementer.

I brevet til menigheden i Thyatira bliver menigheden rost af Kristus for deres gerninger, kærlighed, trofasthed, tjeneste og udholdenhed. Menigheden har været trofaste overfor Kristus og deres gode gerninger er vokset i omfang. Dog kritiseres menigheden meget kraftigt for deres accept af kvinden Jezabel, som kalder sig selv for profetinde og som forfører nogle i menigheden til at begå utugt og

til at spise afgudsofferkød. Beskrivelsen af menigheden må derfor vurderes til primært at være negativ.

Menigheden i Sardes får en meget negativ beskrivelse i brevet, da den omtales som åndeligt død. Denne beskrivelse viser sig dog for at være en overdrivelse, hvis formål er at vise situationens alvor. Menighedens tilstand bliver senere nuanceret, og det viser sig, at menigheden også består af trofaste kristne, som opfordres til at styrke de andre, som er døden nær. Den mindre trofaste del af menigheden formaner til at omvende sig. Brevets beskrivelse giver et meget blandet billede af menighedens tilstand, og viser en menighed, som består af både troende og ikketroende mennesker.

Brevet til menigheden i Filadelfia tegner et meget positivt billede af menighedens tilstand. Menigheden beskrives som havende små kræfter, men den fastholdt Kristi ord og har ikke fornægtet ham. Fordi menigheden har bevaret Kristi ord, vil Kristus også bevare menigheden gennem den trængsel, som vil komme over hele verden. Menigheden befinder sig i en by med mange muligheder for mission, og der er blevet givet dem en åben dør for dette. Menigheden får fortalt, at Kristus snart vil komme igen, og de bliver derfor formanet til at være trofaste, for at ingen skal tage deres sejrskrans. Alt i alt giver brevet et indtryk af en trængt menighed med små kræfter, men som gennem prøvelser har været udholdende og har bevaret troen på Kristus.

Menigheden i Laodikea beskrives meget negativt i menighedens brev, og betegnes som åndeligt lunken. Menigheden er meget stolt over sig selv, sin rigdom og mener ikke, at den har nogle mangler. Denne selvtillid bliver kraftigt kritiseret af Kristus, og han beskriver menigheden som miserabel, ynkværdig, fattig, nøgen og blind. Menigheden formaner også til at omvende sig og til at være nidkær. Brevet giver alt i alt et meget alvorlig beskrivelse af menighedens åndelige tilstand, som er præget af lunkenhed og selvsikkerhed.

Samlet set giver de syv menighedsbreve i Joh. Åb. en meget blandet beskrivelse af de syv menigheder. De syv menigheder beskrives som kristne menigheder, som gør gode gerninger, viser kærlighed og trofasthed og har udholdenhed i de prøvelser, som rammer dem. Samtidigt beskrives de også som menigheder, der kæmper med vranglære, utugt og manglende trofasthed. Derudover er de under et stort pres fra deres ikkekristne omgivelser, og bliver udsat for forfølgelser, modstand og fjendtlighed. Menighedernes åndelige trivsel og overlevelse er under pres både fra ydre elementer,

som forfølger dem, men også fra personer inde i menigheden, som forfører og fastholder vranglæren.

Opgavens analyse af de syv menighedsbreve bekræfter dermed Beales kiastiske struktur, som tidligere er nævnt, hvor Beale beskriver menighedernes tilstand. Ifølge Beale er menighederne i Smyrna og Filadelfia beskrevet som sunde og velfungerende menigheder. Menighederne i Efesos og Laodikea er derimod meget negativt beskrevet, og vurderes til at være åndeligt usunde. De resterende menigheder i Pergamon, Thyatira og Sardes får en blandet beskrivelse, og vurderes derfor til at bestå af både gode og dårlige elementer. Alt i alt er de syv menigheder i Joh. Åb. i en dårlig situation, da kun to ud af syv menigheder bliver positivt beskrevet.¹⁷⁰

2) Hvilken fortolkningsnøgle er bedst for at forstå de syv menighedsbreve?

I indledningen til opgaven blev der nævnt forskellige tilgange til fortolkning af menighedsbrevene i Joh. Åb., og der blev nævnt repræsentanter for de forskellige tilgange. Den danske teolog Georg S. Adamsen repræsenterer en fortolkning af brevene, som lægger vægt på brevenes allusioner til de øvrige bibelske skrifter. Ifølge Adamsen er brevene skrevet til menighederne, og ikke til byerne i provinsen Asien, og derfor er kendskab til de lokale forhold ikke nødvendig for forståelse af brevene. Den bedste fortolkningsnøgle til de syv menighedsbreve er derfor, ifølge Adamsen, de øvrige tekster i Det Gamle og Det Nye Testamente.

I modsætning til dette syn repræsenterer Ramsay og Hemer en tilgang, som anser kendskab til de lokale forhold (bl.a. historie, geografi, religion og politik) for den bedste nøgle til fortolkning af brevene. Ifølge Ramsay og Hemer indeholder de syv menighedsbreve utallige allusioner til de byer, som menighederne befinder sig i. Derfor bør man også inddrage kilder udover de bibelske tekster for at få den bedste forståelse af brevene. I løbet af eksegesen er der givet flere eksempler på disse allusioner til de lokale forhold, hvor bl.a. vandforholdene i byen Laodikea må vurderes at være det mest tydelige eksempel.

Den tredje tilgang, som Beale repræsenterer, vurderer, at den bedste fortolkning af brevene opnås ved at bruge de bibelske tekster og kendskabet til de lokale forhold. Beale er overbevist om, at Joh. Åb. som helhed er stærkt inspireret og præget af Daniels Bog, både når det gælder struktur, men også når det gælder indhold. Dog mener han også, at især de syv menighedsbreve indeholder allusioner til bibelske tekster såvel som allusioner til lokale forhold. Derfor er den bedste fortolkningsnøgle, ifølge Beale, en sammensætning af de to øvrige tilgange.

¹⁷⁰ Jf. appendix b

I løbet af opgaven er alle tre tilgange til fortolkning af menighedsbrevene blevet anvendt. I detaileksegesen er de mange allusioner til bibelske tekster og lokale forhold blevet analyseret og vurderet. I mange tilfælde viste det sig, at brevene alluderede til de øvrige bibelske tekster, både i Det Nye og Det Gamle Testamente. Der blev brugt navne, begivenheder, begreber og tematikker, som kunne lokaliseres til forskellige bibelske skrifter. Brevene indeholdt også allusioner til de øvrige kapitler i Joh. Åb., hvilket der bliver konkluderet mere udførligt på i konklusionens næste punkt. Ud over de mange bibelske allusioner viste det sig også, at brevene indeholdt mange allusioner til byernes lokale forhold. Dette gjaldt både geografiske, politiske, religiøse, økonomiske og sociale forhold. Enkelte gange var allusionerne også så tæt forbundne, at det var vanskeligt at skelne mellem bibelske henvisninger og lokale henvisninger, hvilket tyder på en dobbelt allusion. Konklusionen for fortolkning af brevene, må derfor være, at den bedste fortolkningsnøgle til forståelse af de syv menighedsbreve i Joh. Åb. må være en kombination af både bibelske tekster samt kendskab til de lokale forhold, hvormed opgaven vælger Beales tilgang. I de tilfælde, hvor kendskabet til de lokale forhold kan bruges til at forstå og fortolke brevenes indhold og mening, vil disse oplysninger blive brugt. I de tilfælde, hvor brevenes indhold er inspireret af de bibelske tekster, og hvor forfatteren bruger allusioner til disse, vil de bibelske tekster anvendes som fortolkningsnøgle. Målet er at forstå så meget som muligt af de syv menighedsbreve og for at opnå dette foretrækkes en kombineret fortolkningsnøgle.

3) Hvordan er forholdet mellem de syv menighedsbreve og resten af Johannes' Åbenbaring?

Der er mange bud på den strukturelle inddeling af Joh. Åb., hvilket denne opgave også har vist. Dog er der konsensus mellem forskere om, at inddele Joh. Åb. i to store afsnit, som består af kap. 1-3 og kap. 4-22. Denne opdeling er velovervejet og grunder i kapitlernes tydelige forskel. Spørgsmålet, som denne opgave har forsøgt at besvare, er, hvorvidt denne inddeling også medfører en skelnen mellem de to dele, hvor kap. 4-22 anses for at være det centrale element, og de øvrige kapitler blot er tilføjelser. F.eks. kan de enkelte menighedsbreve anses for at være følgebrev, som er blevet tilføjet selve åbenbaringen, når denne skulle sendes rundt til menighederne.

Denne opgave anser det for naturligt at fastholde den nævnte inddeling, og mener også at Joh. Åb. strukturelt kan opdeles i disse to store hovedafsnit. Dog tyder resultaterne fra opgavens detaileksege på en nøje sammenhæng mellem de to afsnit. Kap. 2-3 er ikke blot en tilføjelse til de øvrige kapitler, men er en integreret del af hele Joh. Åb. Denne konklusion bygger på følgende iagttagelser:

- Sammenhæng mellem Kristi selvpræsentation i kap. 2-3 og Kristus-visionen i kap. 1:

Der er en nøje sammenhæng mellem de syv menighedsbreve og det første kapitel i Joh. Åb. Hvert menighedsbrev indledes med en præsentation, hvor Kristus præsenterer sig selv overfor den enkelte menighed. Disse vers er blevet nøje gennemgået i detaileksegesen, og det er blevet vist, hvordan denne selvpræsentation er en tydelig allusion til Kristus-visionen i kap. 1. Alle præsentationerne i brevene, på nær det sidste brev til Laodikea¹⁷¹, indeholder elementer fra visionen i kap. 1. Derved bliver de syv menighedsbreve bundet sammen med det første kapitel i Joh. Åb.¹⁷²

- Tematiske sammenfald mellem indholdet i brevene og de centrale kapitler i Joh. Åb.:

Analysen af de syv menighedsbreve viste et sammenfald i tematik mellem brevene og resten af Joh. Åb. Som tidligere nævnt, kan brevene anses for at være en samlet indledning til resten af Joh. Åb., og derved indeholde temaer, som senere bliver udfoldet. Denne tanke blev bekræftet af detaileksegesen. I alle de syv menighedsbreve blev der identificeret temaer, begreber og symboler, som blev gentaget og udfoldet i de centrale kapitler (kap. 4-19) i Joh. Åb. De temaer, som blev omtalt eksplicit i brevene, som f.eks. vranglære, forfølgelse, frafald, dom og omvendelse, blev omtalt med symboler i de øvrige kapitler, hvor temaerne blev beskrevet som dyret fra havet og dyret fra jorden, den store skøge, byen Babylon, segl, basuner, skåle og himmelske krige mellem Kristus og Djævelen.

- Sammenhæng mellem løfterne i menighedsbrevene og deres opfyldelse i kap. 20-22:

Afslutningen af hvert menighedsbrev indeholder et løfte fra Kristus til den sejrende. Disse løfter er nøje blevet gennemgået i detaileksegesen og omhandler ting og forhold, som Kristus vil give til de trofaste i menighederne. Disse løfter omhandler bl.a. livets træ i Guds paradis, den skjulte manna, et nyt navn, hvide klædninger og indskrivningen af navn i livet bog. Analysen af hvert brev gennemgik hvordan disse løfter peger frem mod de sidste kapitler i Joh. Åb., hvor de får deres opfyldelse. De konkrete løfter i hvert menighedsbrev knytter derved brevene sammen med de sidste tre kapitler i Joh. Åb., og bekræfter derved endnu engang den nøje sammenhæng gennem hele skriftet.¹⁷³

¹⁷¹ Kristi selvpræsentation i brevet til menigheden i Laodikea er en henvisning til den indledende hilsen i kap. 1, og derved også et bindeled mellem brevene og det første kapitel.

¹⁷² Jf. appendix a

¹⁷³ Jf. appendix c

Disse tre observationer leder frem til en konkluderende teori om forholdet mellem brevene og hele Joh. Åb. Iagttagelserne har fået mig til at overveje den mulighed at anse hvert menighedsbrev som en mini-udgave af hele Johannes' Åbenbaring, eller omvendt, at anse hele Johannes' Åbenbaring som en udfoldelse af det enkelte menighedsbrev. Det tyder nemlig på, at de syv elementer, som hvert menighedsbrev består af (formel om at skrive, Kristi selvpræsentationen, anklage, anbefaling, formaning til omvendelse, løfte til den sejrende og formel om at høre Åndens budskab), alle kan identificeres i Johannes' Åbenbaring som helhed. Joh. Åb. kap. 1 indeholder en befaling om at skrive til de syv menigheder, hvilket kan sammenlignes med brevenes formel om at skrive. Derudover indeholder kapitlet også en vision af Kristus, som kan sammenlignes med Kristi selvpræsentation. De forskellige positive og negative beskrivelser af den enkelte menighed (anbefaling og anklage), kan også genfindes i de øvrige kapitler af Joh. Åb., hvor de trofaste kristne bl.a. beskrives som den store hvide flok. De negative elementer beskrives derimod med symboler som "dyret fra havet", "dyret fra jorden" og "den store skøge". Den konkrete formaning til omvendelse, som menighedsbrevene indeholder, kan også genfindes i de centrale kapitler. Endeligt kan de enkelte løfter til den sejrende, som findes i hvert menighedsbrev, blive koblet sammen med løfterne i de sidste tre kapitler af Joh. Åb. Alle disse elementer er tydelige at se og er blevet samlet i appendix c. Det eneste element, som ikke er så tydeligt er den afsluttende formel om at høre Åndens budskab. Selve ordlyden fra brevene findes ikke senere i Joh. Åb, men sagen findes. Versene 6-7 og vers 18 i kap. 22 indeholder en beskrivelse af ordenes troværdighed, og en formaning om at høre bogens indhold. Hvis dette argument accepteres, kan vi konkludere at alle syv elementer fra hvert enkelt menighedsbrev kan identificeres og observeres i Joh. Åb. som helhed, hvilket på enestående vis bekræfter den strukturelle og indholdsmæssige sammenhæng mellem de syv menighedsbreve og resten af kapitlerne i Johannes' Åbenbaring.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Denne sammenhæng kan ses i skemaet på appendix c

Appendix a

Kap. 1	Kristus-vision	Kristi selvpræsentation	Kap. 2-3
v. 13	I midten af lysestagerne én ligesom en menneskesøn	Dette siger han, som holder de syv stjerner i sin højre hånd, han som vandrer mellem de syv guldlysestager.	Brevet til Efesos (2,1)
v. 17	Jeg er den første og den sidste	Dette siger den første og den sidste, som var død, og blev levende.	Brevet til Smyrna (2,8)
v. 16	Ud af hans mund udgik et skarpt, tveægget sværd	Dette siger han, som har et skarpt tveægget sværd.	Brevet til Pergamon (2,12)
v. 14-15	Hans øjne som flammende ild, og hans fødder var ligesom bronze.	Dette siger Guds søn, der har øjne ligesom flammende ild og fødder ligesom bronze.	Brevet til Thyatira (2,18)
v. 16	Han havde syv stjerner i sin højre hånd	Dette siger han, som har Guds syv ånder og de syv stjerner.	Brevet til Sardes (3,1)
v. 18	Jeg har nøglerne til døden og dødsriget.	Dette siger han, som har Davidsnøglen, han, som åbner så ingen kan låse i, og låser så ingen kan åbne op.	Brevet til Filadelfia (3,7)
v. 5-8	Jesus Kristus, vidnet, den troværdige.	Dette siger Amen, det troværdige og sande vidne, begyndelsen på Guds skabning.	Brevet til Laodikea (3,14)

Appendix b

Menighed/ Emne	Efesos	Smyrna	Pergamon	Thyatira	Sardes	Filadelfia	Laodikea
Englen	Til englen for menigheden i Efesos	Til englen for menigheden i Smyrna	Til englen for menigheden i Pergamon	Til englen for menigheden i Thyatira	Til englen for menigheden i Sardes	Til englen for menigheden i Filadelfia	Til englen for menigheden i Laodikea
Kristus	Holder syv stjerne og står mellem syv lysestager	Den første og den sidste. Var død, men er levende	Har et skarpt tve-ægget sværd	Guds søn med øjne ligesom ild og fødder ligesom bronze	Har Guds syv ånder og de syv stjerner	Den Hellige, den sanddru. Har Davidsnøglen	Amen, det troværdige og sande vidne
Anbefaling	Har udholdenhed og har døjet meget	Har trængsel og fattigdom, men er åndeligt rig	Bor ved Satans trone, men har holdt fast ved Kristus og har ikke fornægtet ham	Gør gode gerninger		Har svage kræfter, men har holdt fast og ikke fornægtet Kristus	
Anklage	Har svigtet sin første kærlighed		Har accepteret nikolaitterne	Har accepteret Jezabel og hendes onde handlinger	Menigheden har ry for at leve, men er død		Menigheden er lunken, miserabel, ynkverdigg, fattig, nøgen og blind
Opfordring	Husk på hvorfra du er faldet, og omvend dig	Frygt ikke, vær tro til døden	Omvend dig og afvis nikolaitternes lære	Omvende sig fra Jezabels handlinger og holde fast i det gode	Formaning til årvågenhed og omvendelse	Hold fast ved sejrskransen	Omvend dig og bliv nidkær
Den som har ører	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne	Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne
Den som sejrer	Vil spise af livets træ i Guds paradis	Skal ikke skades af den anden død	Vil få manna og en hvid sten med et navn på	Vil få myndighed over folkene, og morgenstjernen	Vil få hvide klæder og navn i livets bog	En søjle i Guds tempel med nye navne på	Sidde på tronen og regere med Kristus

Appendix c

Element	De syv menighedsbreve	Johannes' Åbenbaring
Formel om at skrive til menighedens engel	"Skriv til englen for menigheden i Efesos, Smyrna, Pergamon, Thyatira, Sardes, Filadelfia og Laodikea". (2,1;2,8;2,12;2,18;3,1;3,7 og 3,14)	"Skriv det, du ser, ned i en bog, og send den til de syv menigheder, til Efesos, til Smyrna, til Pergamon, til Thyatira, til Sardes, til Filadelfia og til Laodikea." (1,11)
Kristus vision / præsentation	2,1: syv stjerner og syv lysestager 2,8: den første og en sidste 2,12: skarpt tve-ægget sværd 2,18: Guds søn 3,1: Guds syv ånder og syv stjerner 3,7: den Hellige og sanddru 3,14: Amen, den troværdige	"Jeg vendte mig om for at se den røst, der talte til mig, og da jeg vendte mig om, så jeg syv guldlysestager, og midt mellem lysestagerne en, der lignede en menneskesøn..."
Anbefaling	Tro, udholdenhed, kærlighed, svage kræfter men trofasthed overfor Kristus.	Beskrivelse af de 144.000 beseglede og "den store hvide flok". (7,1-17)
Anklage	Svigtet deres første kærlighed, Kristus. Fastholder vranglærer. Har accepteret afgudstilbedelse. Er åndeligt lunken.	"Resten af menneskene (...) omvendte sig ikke fra deres hænders værk." (9,20) Dyret fra havet og dyret fra jorden (13,1-18) Den store skøge og Babylon (17,1 – 18,24)
Formaning til trofasthed eller formaning til omvendelse	Til de trofaste: Hold ud og vær trofaste. Til de utro: Omvend jer.	Til de trofaste: "skal nogen i fangenskab..." (13,10) "Her kræves der udholdenhed af de hellige..." (14,12) Til de utro: "men omvende sig gjorde de ikke" (16,9) "men omvendte sig ikke fra deres gerninger" (16,11)
Løftet til den sejrende	Løfterne i brevene: 2,1: Spise af livets træ i Guds paradis. 2,11: Skal ikke skades af den anden død. 2,17: Vil få en hvid sten med et navn på. 2,26: Vil få myndighed over folkene. 3,6: Vil få hvide klæder. 3,13: En søjle med nye navne påskrevet. 3,22: Sidde på tronen og regere sammen med Kristus.	Løfternes opfyldelse: 22,2: Livets træ i det nye Jerusalem. 20,14: Døden blev styrtet i ildsøen. 21,27: Adgang til det ny Jerusalem. 20,4: De fik givet domsmagt. 19,8: Lysende rene linnedklæder 22,4: De skal bære hans navn på deres pande. 20,5: De blev konger med Kristus i 1000 år.
Formel om at høre Åndens budskab	"Den, som har øre, skal høre det, som Ånden siger til menighederne." (2,7;2,11;2,17;2,29;3,6;3,13 og 3,22)	"Disse ord er troværdige og sande, og Herren, profeternes ånders Gud... Salig er den, der holder fast ved profetiens ord i denne bog" (22,6-7) "Enhver der hører profetordene i denne bog." (22,18)

English abstract

The purpose of this project is to examine the seven letters to the churches in the book of Revelation, and to discuss the relationship between the letters in chapter 2-3 and the other chapters of the book. In addition to this, the purpose is also to discuss the best approach for the interpretation of the seven letters. Are the seven letters to be interpreted in a strictly biblical context, where the texts of the Old and the New Testament operate as the main key of understanding? Or, is it better to use knowledge of the local settings of the seven cities to fully understand the letters?

The seven letters written to the seven churches in the cities of Ephesus, Smyrna, Pergamum, Thyatira, Sardis, Philadelphia and Laodicea are quite similar and contain the following seven elements: 1) An address to the angel of the church, 2) a self-presentation of Christ, 3) a recommendation of the Church for its good works, 4) an accusation because of negative elements in the church, 5) exhortation to repent with a warning of punishment, or an encouragement with a promise of reward, 6) an exhortation to hear the message, 7) a promise to the conquerors.

The first letter to the church in Ephesus is primarily negative, and the church is told to repent. The second letter to the church in Smyrna is mainly positive and the church is exhorted to be faithful. The third, fourth and fifth letters to the churches in Pergamum, Thyatira and Sardis are both positive and negative, because the churches contain both faithful members, who are loyal to Christ, but also unfaithful members, who are following false teachings, committing adultery and worshipping false gods. The sixth letter to the church in Philadelphia is very positive and exhorts the church to continue their faithfulness. The seventh and last letter to the church in Laodicea is extremely negative and the church is described as spiritually lukewarm and the church is told to repent.

A combined description of the seven churches is mainly negative, since only two out of seven churches are praised for their loyalty and faithfulness. The five other churches are either spiritually compromised or strongly influenced by negative elements within the church.

Regarding the relationship between the letters and the other chapters of Revelation, there is consensus between scholars to divide the book of Revelation in two main parts: I) Chapters 1-3 containing the introduction and the seven letters. II) Chapters 4-22 containing the visions of John. Some might even suggest that the seven letters should only be regarded as additions to the main part of the Revelation.

I agree with the mentioned division of the book, but I do not view the letters as mere additions, which could be removed. I view the letters as integrated parts of the book of Revelation, containing themes which are being repeated and displayed in the visions described in chapters 4-22. This view is based on the following observations:

- 1) The self-presentations of Christ in each of the seven letters allude to the vision of Christ in chapter 1, and this combines chapter 1 with the seven letters.
- 2) The seven letters contain themes like faith, faithfulness, persecution, unfaithfulness, false teachings, and worshipping of false gods, which are transformed into symbolic figures like “the bride”, “the 144.000 elected”, “the beast from the sea”, “the beast from the earth”, “the seven-headed monster”, “Babylon” and “the new Jerusalem” in the central chapters of the book. Thereby connecting the letters with chapter 4-18.
- 3) Each of the seven letters contains promises to the conquerors. These promises are fulfilled in the final chapters of the book, where “the new Jerusalem” is described. The promises and their fulfillment combine the seven letters together with chapter 19-22.

In addition to this, the seven elements from each letter are also present in the book of Revelation as a whole. This suggests that each letter is a miniature Revelation, and that the book of Revelation is a enlarged version of one letter.

When it comes to the interpretation of the letters, and the best way of understanding their message, a proposal has emerged. In the studying and analyzing of the letters it has been made clear that the letters contain allusions to both the Old and the New Testament, but also allusions to the local settings of the seven cities. Names and ideas were mentioned, which can best be understood from within a biblical context. But the letters also contained allusions to events and circumstances, which can best be understood with at knowledge of the historical, geographical and religious context of the seven cities.

My conclusion is that a combination of biblical texts and knowledge of the local setting is the best key of interpretation and understanding of the seven letters of the book of Revelation.

Litteraturliste

Primær litteratur:

Nestle-Aland: *Novum Testamentum Graece – Ed. XXXVII*, Deutsche Bibelgesellschaft, 1993, s. 634-639.

Sekundær litteratur:

Georg S. Adamsen: *Johannes' Åbenbaring – Credo Kommentaren*, Credo, 2010.

David E. Aune: *Revelation 1-5, Word Biblical Commentary Vol. 52a*, Word Books, 1997.

G.K. Beale: *The Book of Revelation – A Commentary on the Greek Text. The New International Greek Testament Commentary*, Eerdmans, 1999.

Richard Bauckham: *The theology of the Book of Revelation – New Testament Theology*, Cambridge, 1993.

Gordon Campbell: *Antithetical feminine-urban images and a tale of two women-cities in the book of Revelation*, Tyndale Bulletin 55.1, Tyndale House, Cambridge, 2004.

David A. Desilva: *The strategic arousal of emotions in the Apocalypse of John: A rhetorical-critical investigation of the oracles to the seven churches*, New Testament Studies, vol. 54 nr. 1, Cambridge University Press, 2008.

Geert Hallböck: *Johannes' Åbenbaring som bibelskrift*, Bibliana 4. årgang nr. 2, Anis, 2003.

James M. Hamilton Jr.: *The glory of God in salvation through judgment: The center of biblical theology?*, Tyndale Bulletin 57.1, Tyndale House, Cambridge, 2006.

Darrel D. Hannah: *Of cherubim and the divine throne: Rev. 5.6 in context*, New Testament Studies, vol. 49 nr. 4, Cambridge University Press, 2003.

Colin J. Hemer: *The Letters To The Seven Churches of Asia in Their Local Setting – The Biblical Ressource Series*, Eerdmans & Dove, 2001.

Marko Jauhiainen: *Αποκαλυψις Ιησου Χριστου (Rev. 1:1): The climax of John's prophecy?*, Tyndale Bulletin 54.1, Tyndale House, Cambridge, 2003.

Marko Jauhiainen: *Recapitulation and chronological progression in John's apocalypse: towards a new perspective*, New Testament Studies, vol. 49 nr. 4, Cambridge University Press, 2003.

Simon J. Kistemaker: *Revelation – New Testament Commentary*, Baker, 2001.

Craig R. Koester: *The message to Laodicea and the problem of its local context: A study of the imagery in Rev. 3,14-22*, New Testament Studies, vol. 49 nr. 3, Cambridge University Press, 2003.

Sir William Ramsay: *The Letters to the Seven Churches*, James Family, 1978.

Frank Thielman: *Theology of the New Testament – a canonical and synthetic approach*, Zondervan, 2005.

Øvrige hjælpemidler:

W. Bauer, F.W. Danker, W.F. Arndt, F.W. Gingrich: *A Greek-English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature (BDAG)*, Chicago Press, 2000.